

**IZVJEŠTAJ O SPROVEDENOJ JAVNOJ
RASPRAVI
ZA
NACRT NACIONALNOG ENERGETSKOG
I KLIMATSKOG PLANA**

Ministarstvo energetike i rudarstva

**IZVJEŠTAJ O SPROVEDENOJ JAVNOJ RASPRAVI
ZA**

NACRT NACIONALNOG ENERGETSKOG I KLIMATSKOG PLANA

Vrijeme trajanja javne rasprave: 50 dana od dana objavljivanja ovog poziva

Način sprovođenja javne rasprave (održavanje okruglih stolova, tribina i prezentacija, sa navedenim mjestom i datumom održavanja; dostavljanje primjedbi, predloga i sugestija u pisanom ili elektronskom obliku, sa navedenim načinom i rokom dostavljanja): Javna rasprava vezano za tekst Nacrta nacionalnog energetskog i klimatskog plana bila je organizovana u Podgorici 24. jula 2025. godine u terminu od 10h do 14h časova u prostorijama Privredne komore Crne Gore.

Primjedbe, predlozi i sugestije na Nacrta nacionalnog energetskog i klimatskog plana dostavljali su se arhivi Ministarstva energetike i rudarstva, u pisanoj formi na adresu Rimski trg 46, Podgorica ili u elektronskoj formi na e-mail: ljiljana.maksimovic@meir.gov.me i nikola.vujosevic@ee-me.org i to na Obrascu 4: „Primjedbe, predlozi i sugestije“, koji je sastavni dio Uredbe o izboru predstavnika nevladinih organizacija u radna tijela organa državne uprave i sprovođenju javne rasprave u pripremi zakona i strategija ("Službeni list CG", broj 41/18)

Ovlašćeni predstavnici ministarstva koji su učestvovali u javnoj raspravi: mr Admir Šahmanović, ministar energetike i rudarstva, Dino Tutundžić, državni sekretar, Božidar Pavlović, v.d. generalnog direktora Direktorata za energetske efikasnosti, Prof. dr Zoran Miljanić, Giz konsultant i Danilo Barjaktarović, konsultanta

Podaci o broju i strukturi učesnika u javnoj raspravi:

U okviru Javne rasprave učestvovala je 81 osoba i 23 privredna društva/NVO/državna i lokalna uprava/udruženja/međunarodne organizacije.

Mjesto i datum sačinjavanja izvještaja:

Podgorica, decembar 2025. godine

Naziv organizacione jedinice ministarstva koja je odgovorna za pripremu Nacrta nacionalnog energetskog i klimatskog plana: Ministarstvo energetike i rudarstva

Potpis
ministra, odnosno rukovodioca organizacione
jedinice ministarstva
koja je odgovorna za pripremu nacrta zakona, odnosno strategije

IZVJEŠTAJ SA JAVNE RASRPAVE

NACRT NACIONALNOG ENERGETSKOG I KLIMATSKOG PLANA

1. UVOD

1.1. OPŠTI PODACI

Potpisivanjem Sporazuma o osnivanju Energetske zajednice 2005. godine (Treaty establishing the Energy Community – EncT) i usvajanjem Zakona o ratifikaciji Sporazuma o između Evropske zajednice i Republike Crne Gore o formiranju Energetske zajednice 2006. godine, Crna Gora postala je punopravni član Energetske zajednice koja ima za cilj usklađivanje nacionalnog zakonodavstva sa pravnom tekovinom EU (Acquis Communautaire) iz oblasti električne energije, gasa, zaštite životne sredine, konkurencije, obnovljivih izvora energije i energetske efikasnosti.

Crna Gora je postala članica Okvirne konvencije UN-a o klimatskim promjenama sukcesijom 2006. godine i 27. januara 2007. godine je postala ugovornica Konvencije koja nije obuhvaćena Aneksom 1. Poštujući svoje međunarodne obaveze prema UNFCCC Crna Gora redovno podnosi izvještaje o inventaru gasova sa efektom staklene bašte, kao i nacionalne izvještaje Sekretarijatu Konvencije.

Protokol iz Kjota je ratifikovan 27. marta 2007. godine, a Crna Gora je 27. septembra 2007. postala ugovornica koja nije obuhvaćena Aneksom B strana. Skupština Crne Gore je 11. oktobra 2017. godine donijela Zakon o potvrđivanju Pariskog sporazuma, čime je postala ugovornica koja je ratifikovala i Pariski sporazum i obavezala se da doprinese smanjenju emisija GHG na globalnom nivou.

Evropske integracije zauzimaju centralno mjesto na dnevnom redu Vlade od sticanja nezavisnosti zemlje, dok članstvo u Evropskoj uniji ostaje strateški cilj. U okviru procesa pristupanja EU, zemlja je takođe započela usklađivanje svojih obaveza prema EU i UNFCCC. Program integracije u EU podstakao je političke, ekonomske i društvene reforme, istovremeno doprinijevši izgradnji konsenzusa oko međusektorskih politika. Iako proces pristupanja EU predstavlja značajne izazove u pogledu ljudskih i finansijskih kapaciteta na nacionalnom i lokalnom nivou, on otvara i mogućnosti za kreiranje integrisanih i međusobno povezanih politika, kao i za efikasnije korišćenje raspoloživih resursa.

Evropske integracije zauzimaju centralno mjesto na dnevnom redu Vlade od sticanja nezavisnosti zemlje, dok članstvo u Evropskoj uniji ostaje strateški cilj. U okviru procesa pristupanja EU, zemlja je takođe započela usklađivanje svojih obaveza prema EU i UNFCCC. Program integracije u EU podstakao je političke, ekonomske i društvene reforme, istovremeno doprinijevši izgradnji konsenzusa oko međusektorskih politika. Iako proces pristupanja EU predstavlja značajne izazove u pogledu ljudskih i finansijskih kapaciteta na nacionalnom i lokalnom nivou, on otvara i mogućnosti za kreiranje integrisanih i međusobno povezanih politika, kao i za efikasnije korišćenje raspoloživih resursa.

Crna Gora aktivno sprovodi brojne međunarodne obaveze u cilju prelaska na niskougljeničnu ekonomiju. Te obaveze uključuju postavljanje ciljeva za povećanje udjela obnovljivih izvora energije u bruto finalnoj potrošnji energije, unapređenje energetske efikasnosti i smanjenje emisije gasova sa efektom staklene bašte (GHG).

1.2. CILJ IZRADE NACIONALNOG ENERGETSKOG I KLIMATSKOG PLANA

U Strategiji za evropsku energetska uniju, koju je Evropska komisija objavila u februaru 2015. godine, istaknuto je da je potrebno jedinstveno upravljanje na nivou EU, na nacionalnom, regionalnom i lokalnom nivou, kako bi se doprinijelo da sve aktivnosti koje su povezane sa sektorom energetike daju svoj doprinos ka ostvarivanju ciljeva Energetske unije. Na ovaj način se strateškom okviru daje širi kontekst od klimatskih i energetska politika do 2030. godine i uključuje pet dimenzija Energetske unije EU:

1. energetska sigurnost,
2. unutrašnje energetska tržište,
3. energetska efikasnost,
4. dekarbonizacija i
5. istraživanje, inovacije i konkurentnost.

S tim u vezi, Evropski Parlament je u decembru 2018. godine donio Regulativu 2018/1999 o upravljanju Energetskom unijom i aktivnostima na polju klimatskih promjena. Glavne odredbe ove regulative se odnose na donošenje dugoročne strategije, odnosno, integrisanog nacionalnog energetska i klimatska plana.

Nacionalni energetska i klimatska plan treba da bude ključni strateški dokument sa osnovnim ciljem obezbjeđenja transparentnosti i predvidivosti nacionalnih politika i mjera kako bi se osigurala investiciona sigurnost.

Pravni osnov za pripremu i usvajanje Nacionalnog energetska i klimatska plana sadržan je u Zakonu o energetici ("Službeni list CG", 5/2016, 51/2017, 82/2020, 29/2022 - Odluka US CG i 152/2022, 84/2024 i 84/2024-II), kojim je propisano da plan priprema organ državne uprave nadležan za poslove energetike, u saradnji sa organom državne uprave nadležnim za zaštitu životne sredine i klimatske promjene. Ključni ciljevi Nacionalnog energetska i klimatska plana su smanjenje emisije gasova staklene bašte za 2030. godinu, učešće OIE u bruto finalnoj potrošnji energije i energetska efikasnost, izražena kao potrošnja primarne energije i direktna potrošnja energije.

1.3. CILJEVI JAVNE RASPRAVE

Glavni cilj javne rasprave je da se javnosti predstavi Nacionalni energetska i klimatska plana i nacrt izvještaja o SPU kao i da se pruži mogućnost javnosti da izrazi bilo kakve nedoumice u pogledu Nacionalnog energetska i klimatska plana i njegovih potencijalnih uticaja na životnu sredinu i društveno-ekonomskih uticaja.

Javna rasprava je sprovedena u skladu sa:

- Zakonom o energetici ("Službeni list CG", br. 28/2025)
- Uredbom o izboru predstavnika nevladinih organizacija u radna tijela organa državne uprave i sprovođenju javne rasprave u pripremi zakona i strategija ("Službeni list CG", broj 41/18)

- Zakon o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu ("Službeni list RCG", br. 80/2005 i "Službeni list CG", br. 40/2011, 59/2011, 52/2016 i 84/2024)
- Smjernice o Strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu (SPU Direktive) Evropskog parlamenta i Savjeta od 27.06.2001. godine o procjeni uticaja na životnu sredinu za određene planove i programe,
- Zakon o životnoj sredini („Službeni list Crne Gore“, br. 52/2016, 73/2019, 84/2024),
- Zakon o ratifikaciji Konvencije o procjeni uticaja na životnu sredinu u prekograničnom kontekstu (ESPOO Konvencija) („Sl. List Crne Gore“, br. 08/2008)

2. PROCES JAVNE RASPRAVE

Ministarstvo energetike i rudarstva je u skladu sa čl. 14 i 15 Uredbe o izboru predstavnika nevladinih organizacija u radna tijela organa državne uprave i sprovođenju javne rasprave u pripremi zakona i strategija ("Službeni list CG", broj 41/18) dana 27. juna 2025. godine objavilo Javnu raspravu o Nacrtu nacionalnog energetskog i klimatskog plana. Javna rasprava je oglašena na internet stranici Ministarstva energetike i rudarstva, gdje se mogla preuzeti sljedeća dokumentacija.:

- Javni poziv - Nacrt nacionalnog energetskog i klimatskog plana
- Nacrt nacionalnog energetskog i klimatskog plana
- Strateška procjena uticaja na životnu sredinu na NEKP
- Obrazac 3 - Program javne rasprave za NEKP
- Obrazac 4 - Primjedbe i sugestije na Nacrt NEKP-a

Program javne rasprave je obuhvatao

- primanje komentara putem maila lilijana.maksimovic@meir.gov.me i nikola.vujosevic@ee-me.org i pošte na adresi Ministarstva energetike i rudarstva;
- Neposredni sastanci / okrugli stolovi, pri čemu je održan okrugli sto u Podgorici;
- Prekograni ne konsultacije.

Javna rasprava je trajala 40 dana od dana objavljivanja ovog poziva, od 27. juna 2025. godine do 6. avgusta 2025. godine, međutim zbog velikog interesovanja javnosti produžena je do 15. avgusta 2025. godine, tako da je ukupno trajala 50 dana. Glavna Javna rasprava vezano za tekst Nacrta nacionalnog energetskog i klimatskog plana organizovana je u Podgorici 24. jula 2025. godine, u prostorijama Privredne komore Crne Gore. Lista učesnika Javne rasprave je data kao Prilog 1.

3. GLAVNA JAVNA RASPRAVA

Glavnu Javnu raspravu vezano za tekst Nacrta nacionalnog energetskog i klimatskog plana otvorio je gospodin Božidar Pavlović, v.d. generalnog direktora Direktorata za energetske efikasnosti Ministarstva energetike i rudarstva koji je pozdravio prisutne i zahvalio se na dostavljenim sugestijama i komentarima. Nakon uvodnih izlaganja Predsjednice Privredne komore Crne Gore dr Nine Drakić i Ministra energetike i rudarstva mr Admira Šahmanovića, uslijedila je prezentacija Nacrta nacionalnog energetskog i klimatskog plana (u nastavku: NECP) od strane Prof. dr Zorana Miljanića, Giz konsultanta na izradi NECPa kao i Prezentacija Nacrta Izvještaja o strateškoj procjeni uticaja za Nacionalni energetski klimatski plan (u nastavku: SEA)

od strane Danila Barjaktarevića, konsultanta SEAE. Po završetku prezentacija pristupilo se diskusiji.

Predstavnici obrađivača su se u usmenoj diskusiji osvrnuli na iznešene usmene komentare. Imajući u vidu da su komentari dostavljeni i pismenim putem, predstavnici obrađivača su se obavezali da iste razmotre i eventualno implementiraju.

Pitanje/Komentar: gđin Nemanja Laković, direktor Rudnika uglja Pljevlja, ukazao je na značaj Nacionalnog energetskog i klimatskog plana (NECP) i naglasio da će njegove mjere najviše uticati na Termoelektranu Pljevlja i Rudnik. Istakao je da rok 2041. godine, predviđen u nacrtu, nije realan jer je plan zasnovan na ciljevima, a ne na stvarnom stanju energetskog sistema.

Laković je posebno naglasio da tranzicija mora počivati na realnim osnovama – energetske stabilnosti, očuvanju radnih mjesta i ekonomskoj održivosti. Podsjetio je da Termoelektrana obezbjeđuje između 40 i 60% električne energije u Crnoj Gori, što je stub stabilnog snabdijevanja, te da sistem zasnovan isključivo na obnovljivim izvorima ne može garantovati sigurnost bez dodatnih stabilnih izvora.

Govoreći o socijalnoj dimenziji, istakao je da Rudnik i Termoelektrana direktno i indirektno obezbjeđuju oko 3000 radnih mjesta u Pljevljima, pa tranzicija zahtijeva vrijeme, sredstva i nove ideje kako bi se obezbijedila pravedna zamjena zaposlenja. Ukazao je i na ekonomski značaj – u posljednjih pet godina sistem je proizveo električne energije u vrijednosti od 840 miliona eura, što jasno pokazuje da zatvaranje bez adekvatne alternative nosi ozbiljne rizike za nacionalnu ekonomiju.

Predložio je da se izradi detaljna studija od strane Elektroprivrede Crne Gore, koja bi dala realnu analizu efekata i bila osnov za pregovore sa Evropskom unijom. Naglasio je da je važno jasno pokazati koliko vremena i resursa je potrebno za sprovođenje pravedne tranzicije, kako bi se obezbijedila podrška i razumijevanje evropskih partnera. Kao primjer naveo je plan poslovne transformacije Rudnika kroz otvaranje novih firmi – od planiranih dvanaest, tri su već pokrenute sopstvenim sredstvima.

Zaključio je da preporuke iz plana nijesu obavezujuće i da je za realno preuzimanje obaveza prema EU neophodna stručna ekspertiza koja će pokazati stvarno stanje i mogućnosti. Naglasio je da je kompanija opredijeljena za tranziciju, ali na osnovama koje neće ugroziti energetski i ekonomski sistem Crne Gore, niti razvoj Pljevalja, grada koji je snažno vezan za rad Rudnika i Termoelektrane.

Odgovor/Komentar: g-din Božidar Pavlović zahvalio je Nemanji Lakoviću i podsjetio da su profesor Miljanić i ministar Šahmanović naglasili da je 2041. godina opredjeljenje Crne Gore u procesu dekarbonizacije. Istakao je da je prilikom izrade dokumenta nedostajalo tehničkih podloga i studija koje bi dale jasne smjernice, te da je posebno važno detaljno sagledati situaciju u Pljevljima, kao regionu direktno vezanom za pravednu tranziciju.

Naglasio je da je neophodno pronaći odgovarajuću zamjenu za stabilan izvor energije, jer u suprotnom rad Termoelektrane Pljevlja mora biti produžen. Ukazao je i na značaj mjera ekološke rekonstrukcije, kao i na uticaj CBAM i ETS mehanizama, čija puna primjena može imati dominantan finansijski efekat na poslovanje Termoelektrane.

Pavlović je podsjetio da Crna Gora još nema strategiju niti dogovor sa EU u vezi sa CBAM-om, iako njegova primjena počinje već od naredne godine, uz retroaktivnu primjenu od 2026. godine. Dodao je da nedostatak metodologije i nepoznanice oko ETS-a predstavljaju ozbiljan izazov, naročito u kontekstu mogućeg članstva Crne Gore u EU 2028. ili 2029.

Zaključio je da će Vlada Crne Gore, zajedno sa Ministarstvom energetike i rudarstva i Ministarstvom ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera imati ključnu ulogu u definisanju pozicije i mjera za primjenu ovih mehanizama, kao i u procjeni njihovog uticaja na budući rad energetskog sistema, naglasivši da profesor Miljanić ima kratku dopunu na komentar.

Odgovor/Komentar: g-din Zoran Miljanić je istakao da Termoelektrana Pljevlja predstavlja siguran izvor energije i da upravo ona obezbjeđuje stabilno snabdijevanje. Naglasio je da sigurnost sistema ne zavisi isključivo od lokalne proizvodnje, već i od povezanosti Crne Gore sa okruženjem, što omogućava funkcionisanje i u slučaju sistema zasnovanog na obnovljivim izvorima energije.

Dodao je da socio-ekonomski aspekti vezani za Termoelektranu Pljevlja moraju biti obavezno uzeti u obzir. Ukazao je da prilikom izrade plana nije bilo dovoljno inputa da se precizno procijeni realno stanje, te da je zbog toga kroz komunikaciju sa svim zainteresovanim stranama definisan okvir i postavljen nivo ambicije. Naglasio je da prethodno predstavljeni rok nije bio realan, jer teorijski nije bilo moguće postići takve ciljeve.

Miljanić je zaključio da je važno da se u narednom periodu procjene zasnivaju na kvalitetnim podlogama i realnim pokazateljima, kako bi se ciljevi mogli postaviti na održivim osnovama.

Diana Milev Čavor iz NVO Eko tim složila se sa izlaganjem Nemanje Lakovića i ukazala da je rok 2041. godine postavljen bez dovoljno stručnih analiza i jasnih argumenata. Naglasila je da taj rok nije usaglašen sa svim relevantnim akterima, posebno sa Rudnikom uglja i Elektroprivredom, koji imaju ključnu ulogu u procesu.

Istakla je da argumenti vezani za CBAM nisu dovoljni, jer se mogla uraditi simulacija uticaja iako pravila nijesu do kraja precizno definisana. Podsjetila je da ETS sistem u Crnoj Gori postoji već četiri godine, ali da se od početka nije mijenjao, te da Ministarstvo ekologije mora preuzeti aktivniju ulogu i donijeti jasne odluke o njegovom funkcionisanju i cijenama. Smatra da je neophodna bolja koordinacija između Ministarstva energetike i Ministarstva ekologije, kako bi se procijenio stvarni uticaj ETS-a i CBAM-a.

Čavor je naglasila da rok 2041. ne može biti postavljen bez šireg dijaloga i konsenzusa, uključujući socio-ekonomske aspekte. Podsjetila je da mapa puta za pravednu tranziciju, pripremljena prije tri godine, nije sprovedena i da nacrt NECP-a ne pominje pravednu tranziciju, iako postoje uredbe i vodiči Energetske zajednice koji to zahtijevaju.

Zaključila je da je potrebna jasna procjena uticaja na radna mjesta, ljude i širi socio-ekonomski kontekst. Eko tim je ranije podnio inicijativu za sprovođenje pravedne tranzicije, ali mapa puta koja je predstavljena nikada nije bila dovoljan dokument sa preciznim projekcijama i rezultatima. Ukazala je da se pri pripremi NECP-a više vodilo formalnim zahtjevima i ciljevima dekarbonizacije, dok realna slika pokazuje drugačije stanje. Dodala je da Crna Gora već ima iskustva sa prekršajima prema Energetskoj zajednici i da je važno da se Evropskoj komisiji i Energetskoj zajednici predstavi realna slika, kako se ne bi stvorio utisak da su ciljevi ostvarivi bez jasnih dokaza.

Odgovor/Komentar: g-din Božidar Pavlović zahvalio je na izlaganju i ukazao na brojne nepoznanice u vezi sa primjenom CBAM-a. Objasnio je da CBAM predstavlja naknadu koju plaća uvoznik energije u zemlji, dok je od strane Evropske komisije i Energetske zajednice naglašeno da države koje imaju uspostavljen nacionalni ETS sistem mogu u određenoj mjeri kompenzovati troškove. Međutim, način na koji će se to uvezati još uvijek nije jasno definisan.

Istakao je da Ministarstvo ekologije intenzivno radi na finalizaciji novog Zakona o klimatskim promjenama, koji bi trebalo da bude usvojen na Vladi do kraja jula, a u Skupštini na jesen. Novi ETS sistem, sa svim podzakonskim aktima, planiran je do kraja godine, kako bi mogao da ublaži negativne posljedice CBAM-a. Pavlović je dodao da se vodi intenzivna saradnja sa Ministarstvom ekologije u vezi sa formiranjem novih cijena ETS-a, koje su trenutno niske, ali da pravila igre i dalje nijesu dovoljno jasna.

Govoreći o pravednoj tranziciji, složio se da ona nije u dovoljnoj mjeri obrađena u NECP-u i da postoji prostor za unapređenje. Podsjetio je da su aktivnosti započete prije tri godine kroz Dijagnostiku uz podršku UNDP-a, ali da je njihov nastavak usporen. Iako je formiran Savjet za pravednu tranziciju u junu, nije bilo dovoljno vremena da se konkretizuju aktivnosti. Naveo je da je proces podržan kroz Reformsku agendu i Plan rasta, koji predviđaju sedam mjera finansiranih iz sredstava EU, usmjerenih upravo na pravednu tranziciju.

Zaključio je da NECP treba da sadrži elemente pravedne tranzicije kao posebnu mjeru, kako bi se proces zaokružio. Prema Reformskoj agendi, prvi korak bio je uspostavljanje Vladinog tijela koje koordinira tranziciju i donošenje akcionog plana. Evropskoj komisiji je već dostavljen izvještaj o formiranju Savjeta i usvajanju Dijagnostike, ali ostaje da se procijeni da li je to dovoljno ili će biti tražen detaljan akcioni plan. Ukoliko ocijene da korak nije ispunjen, sredstva od 500.000 eura biće obezbijedena tek nakon dodatnih aktivnosti do kraja godine.

Pitanje/Komentar: gđa Aleksandra Kiković, iz UNDP-a zahvalila se na pozivu za učešće u javnoj raspravi i čestitala na postignutom napretku u izradi NECP-a. Posebno je pohvalila prezentaciju Zorana Miljanića, ističući da je bila jasna i razumljiva i za one koji se ne bave tehničkim i inženjerskim naukama, što je od velikog značaja za javnu raspravu.

Naglasila je da je u ovom procesu potreban pozitivan pristup, bez vraćanja na ranije nedostatke, već fokusiran na trenutne rezultate. Podsjetila je da je Crna Gora šesnaesta zemlja u svijetu koja je predala revidovani NDC u skladu sa Pariskim sporazumom, čime je povećana ambicija u smanjenju emisija GHG, uključujući LULUCF sektor, uz paralelno usaglašavanje mjera mitigacije i adaptacije. Pohvalila je i usvajanje Plana prilagođavanja na klimatske promjene.

Kiković je ukazala da Crna Gora ima poseban kontekst u odnosu na druge zemlje, jer posjeduje samo jedan rudnik uglja i jednu termoelektranu. Smatra da je dovoljan jedinstveni plan pravedne tranzicije koji obuhvata lokalni i državni nivo, s obzirom na to da zatvaranje TE i Rudnika nosi rizike ne samo za energetske stabilnost, već i za ekonomiju i socijalno blagostanje. Istakla je da je Savjet za pravednu tranziciju već zaključio da je potrebno izraditi Akcioni plan, koji bi konkretizovao korake.

Podsjetila je da su Mapa puta i Dijagnostika urađeni uz podršku UNDP-a, i koordinaciju Nacionalnog savjeta za održivi razvoj, ali da dokument nije bio prepoznat u zakonodavnom okviru. Dodala je da su proces Plana rasta i Reformska agenda dali konkretne indikatore, te pohvalila napore Rudnika uglja u poslovnoj transformaciji i planu oporavka Pljevalja, koji daju viziju smanjenja zavisnosti od uglja.

Zaključila je da NECP treba da integriše i mjere u sektoru saobraćaja, podsjećajući da su one definisane još prije četiri godine kroz Mapu puta za dekarbonizaciju saobraćaja i studije o e-mobilnosti i infrastrukturi za punjenje električnih vozila, koje je UNDP sproveo uz angažman lokalnih eksperata.

Odgovor/Komentar: g-din Božidar Pavlović zahvalio se Aleksandri Kiković na dodatnim pojašnjenjima, posebno u vezi sa pitanjem pravedne tranzicije. Istakao je da je u tom procesu već urađen značajan broj koraka, ali da je potrebno pronaći način kako ga nastaviti. Naglasio je da su postojali određeni problemi u organizaciji i institucionalnom vođenju procesa, ali da se formiranjem Savjeta za pravednu tranziciju stvara dobra osnova da se cijeli proces zaokruži i uspješno realizuje.

Pitanje/Komentar: gđa Ines Mrdović, NVO Akcija za socijalnu pravdu, Na početku njenog izlaganja, gospođa Mrdović se osvrnula na nekoliko aspekata vezano za ovaj Nacionalni energetski i klimatski plan, uz napomenu da će NVO Akcija za socijalnu pravdu dostaviti komentare u roku, tj. do 6 avgusta, i u tom smislu je zamolila za dodatno pojašnjenje, pošto se čulo od jednog predstavnika radne grupe da je moguće da se održi još neka javna rasprava, ona je postavila pitanje da li će biti dodatne javne rasprave i ako će je biti, gdje će je biti i gdje je objavljena ta informacija. Kada je riječ o ovom dokumentu, gospođa Mrdović je ukazala da transparentnost nije zadovoljena, iako je ovaj dokument objavljen na sajtu Ministarstva i na vladinom sajtu, gospođa Mrdović je saopštila da je trebalo učiniti mnogo više da dobar dio građana sazna za ovaj dokument.

Pored toga, gospođa Mrdović je ukazala na činjenicu da se rasprava organizuje u Privrednoj komori 24.jula, što prema njenim riječima, ukazuje da opet imamo onu staru praksu da se o izuzetno bitnim dokumentima raspravlja kada je vrijeme godišnjih odmora i kada su ogromne temperature. Shodno tome, predstavnica NVO ASP je postavila i pitanje zašto je javna rasprava organizovana u Privrednoj komori? Da li je to rasprava za privredu? Gdje su tu građani i da li se na ovaj način zapravo želi postići to da što manje ljudi zna za ovaj dokument?

Drugi segment svog izlaganja gospođa Mrdović je posvetila potpunosti i konzistentnosti Nacionalnog energetskog i klimatskog plana. Prema njenim riječima, to je vrlo upitno, jer se autori pozivaju na uredbu, na metodologiju, na pristupe koje su morali da zadovolje, ali je i pored toga jako teško pratiti ovaj dokument, čak i za one ljude koji su u ovoj tematici.

Postavila je i pitanje kada se kaže da ne raspolažemo sa ovim ili ne raspolažemo sa onim podacima, da li se zaista ne raspolaže podacima ili se ne želi raspolagati podacima? Ukazala je da imamo situaciju da je negdje izvor podataka 2013. godina, negdje 2017.godina, a negdje 2023. godina. Prema njenim riječima, teško možete ispratiti šta je polazna tačka i gdje se i od čega počinje. Takođe, ukazala je da je opšti utisak je da je dokument nadopunjavan, vjerovatno zbog ovog velikog roka i onda to nije rađeno konzistentno. Ona je navela da dokument ni tehnički nije urađen kvalitetno, nego je ovakav stavljen na raspravu. U kontekstu njenog uvodnog izlaganja, postavila je i pitanje, da li se zapravo željelo postići da se zbog ovako konfuznog dokumenta što manje ljudi pročita dokument i ima uopšte volju da ga čita?

U nastavku svog obraćanja gospođa Mrdović je posebnu pažnju posvetila trećem aspektu, a to je relevantnost i realnost dokumenta. Ona je to prikazala kroz dva primjera. Prvo pitanje je nezaobilazna TE Pljevlja. S tim u vezi ona je primijetila da je u dokumentu na jednom mjestu

pomenuto da će termoelektrana raditi do 2035-2037, na drugom se pominje 2041. godina. S tim u vezi, je postavila pitanje kad će biti stavljen ključ u TE Pljevlja, da li je to 2035. ili 2041. godina? U slučaju da nema odgovora na to pitanje, ona je postavila i dodatno pitanje zašto nema te godine, što zbog izvjesnosti ljudi koji žive tamo, alii zbog kompletne države. Takođe, s obzirom da će TE Pljevlja u narednim godinama raditi smanjenim brojem radnih sati, predstavnica NVO ASP je saopštila da u dokumentu nema informacije kako će to biti po godinama i postavila je pitanje, kolika je cijena pravedne tranzicije u Pljevljima? U nastavku svog izlaganja je ukazala na pitanje koje se tiče svih građana i privrede, a u pitanju su računi za električnu energiju. Prema njenim riječima, ovaj dokument predviđa ulaganja od milijardu i po eura u narednih 5 godina u nove objekte OIE, a onda u narednih 5 godina se najavljuje još 1 milijarda. S tim u vezi, gospođa Mrdović je saopštila da se ovdje priča o privatnim ulaganjima, a onda se u jednom dijelu dokumenta koji se odnosi na uticaj na budžet navodi "zavisi od postignutih cijena i ugovora otkupne električne energije dodeljenih nakon aukcija". Ona se sa ovakvim pristupom nije složila i iskazala je svoj stav da su autori Nacionalnog energetskog i klimatskog plana dužni da u ovom dokumentu navedu koliki će biti uticaj na budžet "od -do". S tim u vezi, ona je naglasila da se mora napraviti projekcija. Pored toga, gospođa Mrdović je postavila i pitanje gdje je u dokumentu uticaj na račune za električnu energiju.

S tim u vezi, ona je saopštila da toliki broj energetskih objekata mora prouzrokovati izgradnju ogromne prenosne mreže. Ona je ukazala da su sve investicije CGES stavke na našem računu za električnu energiju i mi plaćamo sve investicije, i onda imamo situaciju da se u dokumentu navodi da će u periodu od 4 godine, tj. od ove do 2028. godine, investicije CGES biti na nivou od nekih 198 miliona eura i jasno se naznačava da to ne uključuje druge potencijalne investicije za ove druge objekte. S tim u vezi, napomenula je da se mora građanima saopštiti koliko će to da bude "od -do", da bi se znalo kakav će to imati uticaj na naše račune za električnu energiju, jer je to ono što ćemo mi građani, prema njenim riječima, da platimo. Gospođa Mrdović je saopštila da lo važi i za investicije Cedisa u dijelu izgradnje distributivne mreže. Ona je ukazala da se za taj period od 4-5 godina otprilike projektuje nekih 330 miliona eura investicija Cedisa, ali se i tu kaže da to nije zaokružena priča. Shodno tome, ona je postavila i pitanje, šta je zaokružena priča, jer su to neke stvari koje moraju da postoje u dokumentu.

U nastavku svog izlaganja, gospođa Mrdović je napomenula da je pitanje energetskog siromaštva u dokumentu bukvalno izostavljena, i da se sve svodi na ulaganje u energetsku efikasnost stanova i tome slično. Ona je istakla da izgleda da se ne zna kako da se preduprijedi energetsko siromaštvo.

Gospođa Mrdović je u vezi sa trećim segmentom njenog izlaganja, imala i pitanje. koliki je ukupan iznos investicija planiran ovim dokumentom, i ona je htjela to da čujem od predstavnika Ministarstva energetike i rudarstva. S tim u vezi, postavljeno je i pitanje koliko te investicije povećavaju račune za struju. U dijelu elaborata o uticaja na životnu sredinu, gospođu Mrdović je zanimalo koliko će kvadrata crnogorske zemlje biti popločano solarnim panelima? Da li je rađena ta kalkulacija? Na samom kraju je konstatovala da će NVO ASP imati veliki broj komentara na ovaj dokument koji je, prema njenim riječima, potpuno nekonzistentan, dokument koji je morao biti mnogo boljeg kvaliteta.

Odgovor/Komentar: g-din Božidar Pavlović, Na samom početku je saopštio, a u dijelu strukture dokumenta, da su autori saglasni sa gospođom Mrdović. S tim u vezi je informisao sve prisutne da je struktura samog dokumenta obezbjeđena od strane Energetske zajednice i da je na taj način dokument bio u pogledu forme uokviren, jer je Energetska zajednica je definisala

strukturu samog dokumenta. Takođe je saopštio da se zbog takve strukture neke stvari ponavljaju što je uticalo i na strukturu dokumenta ,ali je i ukazao da ako se uloži malo vremena može se doći do svih informacija.

Gospodin Pavlović je saopštio da će dokument u tom dijelu biti unapređen. Pored toga, prisutne je informisao da su sugestije dostavljene i od strane Generalnog sekretarijata Vlade Crne Gore, u pogledu strateškog i metodološkog okvira za izradu Nacionalnog energetskog i klimatskog plana, tako da će se uložiti dodatni napor da se i taj dio koriguje. Što se tiče same javne rasprave, gospodin Pavlović je saopštio da je inicijalna ideja je bila da se organizuje na Univerzitetu Crne Gore. Zbog određenih tehničkih problema na Univerzitetu ona javna rasprava je morala biti pomjerena i napravljen je dogovor da se ona održi u Privrednoj komori Crne Gore. S tim u vezi, gospodin Pavlović je istakao da se Ministarstvo energetike i rudarstva u saradnji sa kolegama iz Privredne komore potrudilo da se kroz kanale komunikacije pozove šira javnost, a o čemu govori i podatak da je većina predstavnika iz svih sektora zainteresovane javnosti prisutno na javnoj raspravi.

Odgovor/Komentar: g-din Zoran Miljanić, Gospodin Miljanić je u dijelu finansijskih podataka koji su navedeni, a vezano za razvoj distributivne i prenosne mreže, saopštio da su isti preuzeti iz desetogodišnjih planova razvoja. Dakle, oni nisu procenjivani u okviru ovog dokumenta. On je takođe saopštio da koliki će biti njihov uticaj na cijene to nije predmet ovog dokumenta, već je to je nešto što će REGAGEN procijeniti. Pored toga, on je ukazao da su u dokumentu navedene investicije za period od tri godine u odnosu na desetogodišnji plan i da ćemo za efekte koje će imati ostale investicije, znati tek kad dođe sledeći regulatorni period i tada će biti urađena ta vrste procjene. Shodno tome, gospodin Miljanić nije mogao odgovoriti na pitanje kako će to uticati na desetogodišnji period.

U nastavku svog izlaganja gospodin Miljanić je saopštio da jedan i drugi mrežni operator imaju obavezu, kada se neko od investitora prijavi da se priključi, da investitoru predlože optimalno rješenje, tj. rješenje koje je efikasno i najjeftinije. On je istakao da se dešava da ta rješenja podrazumijevaju i izgradnju neke dodatne infrastrukture, a da bi to bilo prenijeto u osnovna sredstva nekog od operatora morala bi da bude zajednička infrastruktura, kako je zakonom i definisano. Kako je istakao, to znači da bi ta infrastruktura bila zajednička, tj. da se koristi i za proizvođače i potrošače, za sve korisnike mreže. Dakle, prema riječima gospodina Miljanića, ako je ta infrastruktura korišćena od ostalih onda će ona biti preuzeta, ali ako je ta infrastruktura potrebna za rad samo tog izvora to se ne preuzima kao trošak i to onda ne pada na teret građana. S tim u vezi, a u dijelu pitanja koje se odnosi na troškove, Miljanić je informisao prisutne da svaka dodatna infrastruktura koja se izgradi unapređuje mrežnu infrastrukturu, poboljšava stabilnost, pouzdanost same mreže. On je istakao da je činjenica da podiže troškove, ali po zakonu svako ko se obrati za pristup mreži mora mu se omogućiti nediskriminatoran pristup mreži.

Kada je u pitanju energetska siromaštvo, on je ukazao da se ne raspolaže sa pravilnom metodologijom za detekciju energetskog siromaštva, tj. za monitoring energetski siromašnih grupa. Prema njegovim riječima, u samom dokumentu je pitanje energetskog siromaštva na nekin način adresirano, ali to dosad nije bile usklađeno sa regulativom Evropske unije, i upravo kroz tu mjeru je to planirano, činjenica je da se to povezuje i sa energetsom efikasnošću, jer se smanjuje energetska intenzivnost tog energetski siromašnog domaćinstva i na taj način mu se omogućava veći pristup energiji, većim količinama energije, što je bila ideja prilikom izrade ovog dokumenta.

U dijelu svog izlaganja koje se odnosi na aukcije, gospodin Miljanić je prisutne upoznao sa činjenicom da je prilikom izrade dokumenta paralelno rađena jedna studija vezana za aukcije. S tim u vezi, prilikom izrade dokumenta se nije mogao fiksirati nivo koji će biti raspoređen na aukcije dok nije urađena ta studija, a ona je u međuvremenu završena, a prema njegovim riječima, ta studija ima određene podatke koji u trenutku izrade dokumenta autori nisu imali, pa samim tim i nisu bili u prilici da podaci budu uneseni u sam dokument, jer studija tada nije bila gotova. Gospodin Miljanić je napomenuo da to svakako sad može biti urađeno u toku ove javne rasprave, jer sad postoje neke procjene bar za ovu prvu aukciju šta to znači u smislu troškova.

Kada je riječ o pitanjima koje se odnose na Termoelektranu Pljevlja, gospodin Miljanić je saopštio da je ta godina odabrana kroz komunikaciju sa EPCG, Rudnikom uglja, a tokom izrade Nacionalnog energetskog i klimatskog plana.

U dijelu koji se odnosi na konzistentnost dokumenta, gospodin Miljanić se saglasio sa gospođom Mrdović. Takođe je istakao da je ovaj dokument mogao biti tehnički bolje formatiran. On je pojasnio da je više autora radilo na dokumentu tokom čitavog ovog perioda, svako za svoju oblast, nakon čega je bilo neophodno sve kompilirati, proći kroz sve i ostale su neke tehničke greške. Shodno tome, on je obavijestio sve prisutne da će to definitivno biti popravljeno. Na kraju svog izlaganja je istakao da će tokom ovog procesa biti dosta sugestija koje će morati biti implementirane i tada će dokument biti upodobljen da bude i konzistentan i tehnički pripremljen, ali mora se poštovati i šablon koji je zadat od strane Energetske zajednice, odnosno Evropske komisije. On je saopštio da je šablon svakako mogao biti bolji, ali takav šablon nije samo određen za Crnu Goru, nego i svim ostalim državama.

Odgovor/Komentar: g-din Danilo Barjaktarović, u svom izlaganju je istakao da informaciju o zauzetosti površine nije navedena u izvještaju. On je naveo da je to podatak na koji je naišao tokom pripreme prezentacije, a u pitanju je javno dostupan podatak da 1 megavat zauzima od jedan do 2 hektara površine. Prema njegovim riječima, imajući u vidu da je u Crnoj Gori teren malo nepristupačniji onda se taj proračun uzima od 1,5 do 2 hektara po megavatu. Ako se uzme u obzir da je NECP predvidio desetak solarnih elektrana ukupne instalisane snage od 500 megavata, onda se to pomnoži i dobije se nekih 750 hektara zauzetosti površine, što svakako nije mali broj. Gospodin Barjaktarović je naveo da se to odnosi na one solarne elektrane koje su već u postupku odobrenja, a kako je istakao, postoji i dodatna mjera koja predviđa 765 megavata, ako se ta cifra pomnoži onda ta površina premašuje preko hiljadu hektara.

Pitanje/Komentar: gđa Sanja Orlandić, NVO Green Home, se zahvalila na pozivu za prisustvo ovoj javnoj raspravi. Ona smatra da bi za ovako važan i obiman dokument javna rasprava možda trebalo da traje duže ili prosto da se organizuje i u drugim gradovima, a u prvom redu u Pljevljima. Gospođa Orlandić je saopštila da se to najviše tiče ljudi koji tamo žive, ali naravno i ljudi u drugim gradovima.

U nastavku svog izlaganja, ona je dala osvrt na strukturu dokumenta, uz napomenu da se prosto stvara zabuna kod čitaoca, jer moraju se tražiti tabele koje se nalaze nakon 200. strane. Takođe je sugerisala da bi trebalo proći i kroz sugestije Energetske zajednice, jer misli da neke stvari koje su oni sugerisali nisu kroz dokument na adekvatan način obrađene. Što se tiče godine izlaska Termoelektrane Pljevlja, ona smatra da se na to pitanje, a nakon prethodnih izlaganja, nije potrebno dodatno osvrutati, uz očekivanje da će i dio koji se odnosi na različite godine prestanka rada Termoelektrane Pljevlja biti korigovan, pošto je riječ o tehničkoj stvari.

Što se tiče ETS i CBAM, predstavnica NVO Green Home je saopštila da da bi se došlo do tog izuzeća ili umanjavanja CBAM-a, ETS sistem mora da se radi po istoj metodologiji, da obuhvati iste sektore, iste gasove, isto izvještavanje, a to zahtjeva i verifikaciju, da je ista cijena CO2 kao u EU i da ne postoje prevelike količine besplatnih dozvola. Gospođa Orlandić je navela da je kod nas ETS sistem stupio na snagu 2020. godine, a da su 2020. i 2021. godine, dobijene besplatne dozvole, a kasnije dozvole su umanjivanje za 5 posto za Termoelektranu, a 15 posto za KAP i Željezaru, obzirom da oni nisu u funkciji, ona je navela da bi prema nekim proračunima sad 80 posto dozvola za Termoelektranu Pljevlja bilo besplatno. Pored toga, ono što je jako važno, prema njenom mišljenju, jeste da te besplatne dozvole važe samo za ovu godinu. Stim u veyi, ona je napomenula da su to neke informacije koje treba provjeriti i ona smatra da nije u redu da stoji da se nekako nadamo tom izuzeću, već da je potrebno znati šta se dešava ako ne dođe do tog izuzeća. Prema njenim riječima, zemlja koja uvozi energiju od nas neće sigurno plaćati sertifikat CBAM-a, nego će tražiti ili da mi snizimo cijenu ili da mi platimo taj sertifikat. Što se tiče cijene, ona je istakla da ako naša cijena ETS ostane na 24, a EU ostane na 80, onda ćemo da plaćamo i tu razliku, tako da je gospođa Orlandić sugerisala da bismo možda morali da imamo više ove informacija na umu, a ne da se govori o izuzeću kad već nismo sigurni u tu informaciju.

Što se tiče KAP-a, a u dijelu preporuka Energetske zajednice na ovaj dokument, Sanja Orlandić je navela da oni tamo navode zašto se mi i dalje bavimo ćelijama elektrolize kad je, ako je tačna informacija koju ona ima, 2023. godine, zadnjih 12 ćelija ugašeno u KAP-u tako da je sugerisala da se možda navede neko objašnjenje zašto je taj podatak uopšte tu.

Takođe, što se tiče ponora, sugestija od strane ove nevladne organizacije je da se radi o starim podacima kada je u pitanju šumska inventura. Naime, kako je istakla gospođa Orlandić, šumska inventura je rađena 2010. godine, a podaci su iz dosta ranijeg perioda. U međuvremenu je došlo do značajnih požara, nelegalnih aktivnosti i do velike sječe naših šuma. Shodno tome, ona je istakla da nije poznato odakad su ovi podaci, jer je inventura iz 2010. godine.

U nastavku svog izlaganja, gospođa Orlandić je dala i svoj osvrt na energetska siromaštvo. Prema njenim riječima, to je jako složena tema i ona misli da u dokumentu nije ni dobro objašnjena, iako je u dokumentu navedeno da je u zakonu definisano energetska siromaštvo. S tim u vezi, ona je podsjetila da je definiciju energetske siromaštva Hrvatska donijela tek ove godine, a tom temom se Hrvatska bavi najmanje 15 godina. Gospođa Orlandić je pozdravila činjenicu da je korišćena studija koju je radio DOOR i, stim u vezi, ona smatra da se sa njima treba biti više u kontaktu, a da NVO Green home i kao organizacija stoji na raspolaganju za pomoć u tom dijelu, pošto imaju dugogodišnju saradnju sa njima. Prema njenim riječima, u Nacionalnom energetskom i klimatskom planu se energetska siromaštvo tretira kao socijalna kategorija, a to nije, jer se svi ljudi koji nisu sposobni da griju sve prostorije (npr. hodnike, kupatilo, spavaću sobu) u svojoj kući nalaze u stanju energetske siromaštva. Tako da, prema njenom mišljenju, nije energetska siromaštvo, ako se targetiraju samo socijalno ugrožene familije, već je to mnogo širi kontekst, složeniji.

Pored toga, ona je navela da je Energetska zajednica tražila da se postave ciljevi za smanjenje energetske siromaštva, a da se to ne vidi u dokumentu. Ona je takođe navela da bi ovaj segment energetske siromaštva trebalo dodatno dopuniti i revidirati.

Što se tiče OIE, gospođa Orlandić je navela da je u jednom dijelu naišla na rečenicu da će mrežna infrastruktura za prihvatanje ovih novih sistema biti zahtjevnija, a da za postizanje naših cijeva u pogledu udjela OIE i smanjenja GHG nije neophodno da sve elektrane budu u funkciji do 2030

godine, već polovina njih. S tim u vezi, ona je postavila pitanje zašto se u ovolikoj mjeri bavimo ovom temom, ako nije neophodno da sve elektrane budu u funkciji

Pored toga, ona je navela da se često u dokumentu navodi npr. za ove mHE da je nešto završeno, na primjer 2023. i 2024 godine, i da to je stavljeno kao neki scenarijo, umjesto da se koristi neki podatak iz toga, ali ne i u okviru mjere.

Na nekoliko mjesta je primjetila, u okviru nekih mjera, npr. grijanje, hlađenje, finansijska podrška da je navedeno "nije primjenjivo". S tim u vezi, gospođa Orlandić je tražila dodatno pojašnjenje, s obzirom na važnost ovog dokumenta i da on praktično zamjenjuje strategiju energetike i strategiju klimatskih promjena.

Odgovor/Komentar: g-din Božidar Pavlović, je na samom početku dao odgovor koji se odnosi na postavljeno pitanje u vezi CBAM-a. On je istakao da shodno regulativi postoji ta mogućnost da zemlja bude izuzeta, ali onda je posljedica toga da ona ima obavezu da u potpunosti primjeni nivo ETS do 2030. godine, koji je usklađeno sa nivoom Evropske unije, a to ima svoje "za" i "protiv".

On je saopštio da je u ranijem periodu postojala strategija da se ispune ti uslovi vezano za izuzeće od CBAM-a, a to je podrazumijevalo potpunu transpoziciju energetskeg paketa u nacionalno zakonodavstvo, što još uvijek nije urađeno, jer nedostaje, kako je i ministar rekao, Zakon o prekograničnoj razmjeni energije i gasa, a to je prvi preduslov i onda bi se pokrenula procedura *market coupling-a*.

Kako je gospodin Pavlović istakao, treći uslov je da se u potpunosti usaglasi nacionalni sistem ETS, u smislu sa EU ETS, ne u smislu cijene, već da ga oni prepoznaju na nivou EU. Prema njegovim riječima, to su bila ta tri uslova kako bi Crna Gora stekla pravo na izuzeće. U nastavku izlaganja je saopštio da su u samoj regulativi navedeni i rokovi, od kojih je prvi bio jul ove godine da se ovaj prvi korak ispuni i on nije ispunjen, jer Zakon o prekograničnoj razmjeni energije i gasa nije usvojen, tako da u ovom trenutku nije poznato da li Crna Gora u nekom narednom periodu može ostvariti taj izuzetak, s obzirom na ono što je definisano regulativom.

Gospodin Pavlović je takođe naveo da bi u svakom slučaju, proces *market coupling-a* trajao nekih 18 mjeseci. S tim u vezi, čak i da je Crna Gora ispunila ovaj prvi zahtjev, ona bi imala pravo na izuzeće tek 1. januara 2027. godine, a Crna Gora je obveznica CBAM u 2026. godini. Shodno prethodno navedenom, on je saopštio da je pitanje i šta bi donijelo izuzeće, jer će Crna Gora prije ući u Evropsku uniju nego što bi bila izuzeta, pošto već postoji kašnjenje zbog neusvajanja ovog zakona, ali i to izuzeće ima za posljedicu da Crna Gora mora imati primjenjen taj nivo ETS usklađen sa ETS u Evropskoj uniji, i onda bi to imalo finansijske posljedice po elektroenergetski sistem.

Prema njegovim riječima, čak da je Crna Gora izuzeta od CBAM, odmah od 2030. godine, bismo imali posljedice vezane za direktan uticaj na EPCG odnosno Termoelektranu Pljevlja, tako da Vlada Crne Gore treba da analizira koja obaveza je najbolja i koja opcija će imati najmanje negativne posljedice na crnogorsku ekonomiju. Što se tiče KAP-a, gospodin Pavlović je zamolio gospodina Dožića da da svoje komentare, a kako bi gospođa Orlandić najvjerovatnije dobila odgovor na njeno pitanje.

Kada je riječ o LULUCF, gospodin Pavlović se složio da su određeni podaci o šumama i inventuri šuma zastarjeli, ali Agencija i Monstat vode detaljnu statistiku i o sječi i o požarima i svi ti podaci

se uzimaju u obzir prilikom formiranja podataka o LULUCF sektoru i procijenjeno je da su pouzdanost i kvalitet tih podataka zadovoljavajući da taj sektor bude uključen. On je naveo da su tu procjenu dali međunarodni eksperti iz konsultanstke kuće GAUS koja to radi u više od 50 zemalja i da je ta tehnička studija poslata Energetskoj zajednici.

Odgovor/Komentar: g-din Zoran Miljanić je u dijelu mjera koje su navedene istakao da mu je jasan predlog gospođe Orlandić i da se dokument u tom pogledu može unaprijediti, posebno kada je riječ o energetsom siromaštvu. Prema riječima gospodina Miljanića, ideja autora je bila da se utvrdi monitoring, da se vidi tačno šta je to, i da se utvrdi obim toga, tj. da se ide u koracima. Što se tiče predloga da se energetska siromaštvo uključi i u samu definiciju mjere, to se može uraditi i to se prihvata kao sugestija. Što se tiče OIE, a gdje je navedeno da nije neophodno sve izgraditi da bi se postigli nacionalni ciljevi, gospodin Miljanić je naveo da to jeste činjenica. Naime, kao što je istakao i u svojoj prezentaciji, nacionalni cilj Crne Gore u dijelu OIE nije toliko teško dostižan, ali dosta zavisi od budućnosti Termoelektrane Pljevlja, jer ako bi Crna Gora sve uvozila, onda bi Crna Gora bila "zelená" skroz, zato što se uvezena energija posmatra kao potpuno zelena energija i sad trenutno postoji ogromno interesovanje za OIE. S tim u vezi, on je istakao da svako ima pravo da pristupi mreži. Nikome se ne može reći "ne može". Zato je Crna Gora u ovakvoj situaciji ogromnog interesovanja, a svima je jasno da je to previše. Gospodin Miljanić je saopštio da su pred nama sad i aukcije koje su sad limitirane na 250 megavata, a to je ono što Crnoj Gori treba u skorijem periodu i time može da se donekle upravlja, ali to uopšte ne znači da ovi drugi koji ne prođu na aukciji da neće razvijati svoje projekte. On je pojasnio da je u dokumentu navedeno da ne moraju svi izvori biti realizovani upravo iz razloga, jer se htjelo naglasiti da postoji više opcija za dostizanje ciljeva.

On je dodatno pojasnio da što se tiče termina "nije primjenjivo" da je to samo takva formulacija i prevod je sa engleskog, ali postoje tamo stavke u šablonu mjera koji je takođe propisan, gdje nešto nije moguće procijeniti iako je traženo, i onda je navedeno da nije primjenjivo. On je naveo da će to svakako biti provjereno, ali da pretpostavlja da je riječ o prevodu dokumenta.

Odgovor/Komentar: g-din Božidar Pavlović je iskoristio priliku da dodatno pojasni da je širi konsultantski tim bio uključen, da je dokument rađen na engleskom jeziku, pa je onda obezbjeđen i prevod. Prema njegovim riječima, iako je rađena provjera prevoda, vjerovatno postoje i neke formulacije koje treba još dodatno pogledati.

Pitanje/Komentar: g-din Nebojša Dožić, Uniprom DOO Nikšić, je u uvodnom dijelu svog izlaganja naveo da je on glavni menadžer kompanije koja se bavi proizvodnjom i preradom aluminijuma, tj. onim čime se nekad bavio KAP, a da se sad tamo pored proizvodnje aluminijuma ova kompanija bavi i proizvodnjom energije iz solarnih panela. On je naveo da svi vole da pričaju o Kombinat aluminijuma, a niko nema prave informacije. Njegova glavna zamjerka je da oni koji su trebalo da pričaju sa predstavnicima ove kompanije, to nisu uradili i da njemu nije jasno kako ranije predstavnici ove kompanije nisu pozvani da saopšte kakva je stvarna situacija i kakvi su planovi, jer kako je istakao, u Crnoj Gori nema 100 kompanija koje se bave proizvodnjom i koji su glavni emiteri. Tu je Termoelektrana Pljevlja i Kombinat Aluminijuma. Prema njegovim riječima kompanija Uniprom je i pismeno poslala neke zamjerke, istakavši da se nada da će do tog sastanka doći kako bi pojasnili sve što su i napisali u svojim komentarima. Gospodin Dožić je ukazao da u Nacionalnom energetsom i klimatskom planu postoji dosta kontradiktornosti, kada je riječ o Kombinat Aluminijuma. Kako je naveo, u pisanom tekstu je navedeno da rade ćelije, da se remontuju, na kraju, u tabelama uopšte nema emisija iz Kombinata aluminijuma. Gospodin Dožić je saopštio da su bili prinuđeni da obustave primarnu proizvodnju, a nakod odluke EPCG

da samo Unipromu traži plaćanje energije potrošenoj cijeni. Međutim, ova kompanije je prije toga, uspjela da napravi dvije nove fabrike. U tom cilju je investirano više desetina miliona eura i sadašnji kapacitet Kombinata aluminijuma je 100 hiljada tona, a to je najveća proizvodnja ikad ostvarena.

Takođe, gospodin Dožić smatra da su jako pogrešna tumačenja iz plana o klimatskim promjenama iz 2019. godine, tj. izvještaja iz 2019. godine. Prema njegovim riječima, tamo piše da je najveća emisija iz Kombinata aluminijuma iz elektrolize iz ćelija. Međutim, on je naveo da ako su ćelije ugašene da to ne znači da nema emisija. Kako je saopštio, postoje ozbiljni zahtjevi od kredibilnih investitora da se opet pokrene proizvodnja u Kombinatoru aluminijuma po najsavremenijim tehnologijama i da se sve to mora uzeti u obzir, a da cilj Pariskog sporazuma nije bio da se ukine ili smanji proizvodnja. Predstavni Uniproma je naveo da je cilj bio da se zadrži proizvodnja, poveća i modernizuje, a Kombinat aluminijuma je to i uradio, prije gašenja je čak modernizovana i primarna proizvodnja, a dvije fabrike imaju najsavremeniju moguću tehnologiju.

U dijelu svoje diskusije o prirodnom gasu, gospodin Dožić je prisutne upoznao sa informacijom da se već 7 godina u Kombinatoru koristi prirodni gas, da su ugašeni svi gorionici na dizel i ostavljen je prirodni gas. Takođe, on je saopštio da je u zadnjih 4,5 godina prirodni gas mnogo skuplji i postavio je pitanje da li je vrijeme da vrata stare gorionike ili Kombinat treba da se motiviraju da nastavi da radi na prirodni gas. Prema njegovim riječima, mnogo je jednostavnije vratiti stare gorionike. Uskoro očekuje da će se kapaciteti Kombinata udvostručiti, a to treba da bude cilj svih nas, a ne da se smanjuje proizvodnja, ne da se gasi proizvodnja, kao što piše u izvještaju da je jedina šansa da se smanji potrošnja energije.

Gospodin Dožić je istakao da nije tačno da je svaka uvezena energija zelena, jer ako se uveze energija iz termoelektrane, a neko nije platio emisije CO₂, onda će oni morati da to plate.

U nastavku svog izlaganja je obavijestio prisutne da u januaru sledeće godine treba da planiraju proizvodnju od 50 hiljada, 100 hiljada tona, ali da ne znaju šta ih očekuje. S tim u vezi je i postavio pitanje da li predstavnici ove kompanije trebaju sami i na svoju ruku da kontaktiraju da Evropsku uniju u podnosu na državne organe?

Gospodin Dožić je takođe istakao da se kompletna priča oko CBAM i ETS završava na Termoelektrani Pljevlja i da se svjesno ili nesvjesno nanosi šteta kompanijama kao što je Uniprom.

U nastavku svog izlaganja on je prisutne upoznao sa podatkom da u EU u njihovim nacionalnim ETS-ovima, da se besplatni krediti ne dodjeljuju od 2012. godine, kompanijama kao što je Elektroprivreda Crne Gore. Kompanije kao što su Željezara i Kombinat aluminijuma dobijaju besplatne emisije od 2005. godine, one se umanjuju i dobijaće ih sve do 2034. godine. S tim u vezi, gospodin Dožić je sugerisao da Uniprom bude ravnopravna kompanija sa konkurencijom u Evropi. Prema njegovim riječima, oni treba da izvoze svoje proizvode na istom tržištu kao i oni. I da oni traže iste uslove. A da se ovdje govori samo o Termoelektrani Pljevlja.

S tim u vezi je i postavio pitanje da li je ikad spomenuto bilo šta u vezi Uniproma i proizvodnje aluminijuma ili u vezi Željezare i da li je cilj da se ugasi i ovo malo što je preostalo. Pored toga, on je postavio i pitanje da li svi treba da smanje proizvodnju kako bi se smanjila potrošnja električne energije ili treba da se poveća proizvodnja. Nadalje, gospodin Dožić je obavijestio prisutne da je Uniprom napravio 2.5 megavata solarnih panela, a da čak ni to nije navedeno u dokumentu. S tim u vezi, postavio je pitanje resornom ministarstvu zašto je ugašena primarna

proizvodnja u Kombinat aluminijuma? Zašto je EPCG samo Unipromu tražila da po tržišnoj cijeni plaća cijenu električne energije? Zašto sad Uniprom plaća veću cijenu nego svi ostali? Imajući u vidu prethodno navedeno, gospodin Dožić je istakao da je neophodno razgovarati i o CBAM i o ETS i o energiji, i o našim planovima?

Odgovor/Komentar: g-din Božidar Pavlović se zahvalio na komentarima gospodina Dožića i ovom prilikom ga je obavijestio da je Ministarstvo dobilo komentare od Uniproma u pisanoj formi. Gospodin Pavlović je sugerisao da je najracionalnije da se organizuje jedan sastanak i da se pojasne određeni komentari. Predstavnik Ministarstva energetike i rudarstva je saglasan da definitivno nije uvaženo ono što je stvarnost u KAP-u., i da se to može vidjeti iz komentara i iz ovog izlaganja i da sigurno tu postoji prostor za unapređenje ovog dokumenta. Gospodin Pavlović je prisutne obavijestio da je Ministarstvo energetike i rudarstva u ranijem periodu kada je rađena priprema izrade ovog dokumenta, bili u komunikaciji sa Ministarstvom ekonomskog razvoja i sa Privrednom komorom i da su od njih dobijeni određeni pokazatelji za KAP, a koji su uzeti u obzir prilikom izrade dokumenta, ali da Ministarstvo energetike i rudarstva nije uspjelo da stupi u direktan kontakt sa predstavnicima kompanije Uniprom i da je današnji poziv gospodina Dožića za organizovanje sastanka prihvaćen. Gospodin Pavlović smatra da je to najracionalnije rješenje. a da će gospodin Dožić biti kontaktiran odmah sutra kako bi se dogovorio neki termin sastanka u kratkom periodu.

Pitanje/Komentar: g-din Dušan Janjušević (Rudnik uglja Pljevlja, član Odbora za energetiku Privredne komore Crne Gore), na samom početku je istakao da se čitajući dokument nažalost stiče utisak kao da se država pravda nekome. On je ukazao da se u Nacionalnom energetsom i klimatskom planu u jednom momentu navodi “nažalost nemamo podatke”, pa se kaže “samo od tad imamo podatke”. Shodno tome, on je postavio pitanje zašto se ne navede da imamo podatke od neke godine, uz sugestiju da nema potrebe da se navodi ni “nažalost” ni “samo”. Gospodin Janjušević nije želio da se osvrće na neke greške na koje su ostali ukazali, ali je ukazao na greške koje se ponavljaju iz dokumenta u dokument, a do sada ih je bilo nekih 5,6 varijanti. Prema njegovim riječima, neke greške su se dešavale u pogledu godina koje se navode u dokumentu. Kao primjer toga, a u dijelu ekološke rekonstrukcije, gospodin Janjušević je naveo rečenicu na 31. strani, prema kojoj se očekuje da ovo postrojenje bude u funkciji do 2035.godine, odnosno 2037. godine, ali uz “određeno smanjenje radnih sati tokom godina koje je neophodno radi ispunjenja ciljeva”. S tim u vezi, on je postavio pitanje da li se ovo odnosi na postrojenje za odsumporavanje ili na termoelektranu, uz napomenu da to može biti i greška u prevodu.

U nastavku je gospodin Janjušević napomenuo da se 2041. godina spominje samo na jednom mjestu, na strani 81. i to kada je u pitanju izlazak iz uglja, dok se na svim ostalim stranama spominje da je izlazna godina 2040.

On je ukazao i da bi Nacionalni energetska i klimatski plan trebalo da predstavlja našu viziju onoga što treba da se desi i da bez obzira na ono što je Crnoj Gori zadato, da ovaj dokument treba da ima neki drugi koncept, ako već znamo sa čime raspolazemo. Gospodin Janjušević je saopštio da u dokumentu nije moguće navoditi godinu u kojoj će se izaći iz uglja, zato što bi bilo pravilno, pravedno da ako već Crna Gora pravi određene izvore energije određene instalisane i realne snage, da se podrazumijeva da će se te količine energije nadomjestiti, uz napomenu da Crna Gora ima stabilnost u snabdijevanju i hladnu rezervu do 2050. godine. Gospodin Janjušević je naglasio da se o tome mora posebno voditi pažnja u dijelu novih energetskih postrojenja. On je

saopštio i da se procjena uticaja bavi HE Komarnica i HE Kruševo i da postoje dodatni problemi kad je u pitanju HE Komarnica, naročito kada je u pitanju geologija.

Dio svog izlaganja je posvetio i procesu izrade Nacionalnog energetskeg i klimatskog plana. On je naveo da se u dijelu konsultacija nacionalnih tijela, navode EPCG, CEDIS, ali da se ne navodi Rudnik uglja. Pored toga, on je napomenuo da se u dokumentu navodi da je lokalna uprava intenzivno uključena u proces izrade dokumenta, kao i lokalne nevladine organizacije. Međutim, kako je naglasio u radnoj grupi nisu dvije lokalne nevladine organizacije, već dvije nacionalne nevladine organizacije. Pored toga, on je saopštio i da iz lokalne uprave nema nijednog predstavnika u radnoj grupi. Gospodin Janjušević je uputio i molbu da se još jednom provjeri rješenje o formiranju radne grupe, jer u verziji koju on posjeduje u radnoj grupi su gospodin Janjuševuć, Loran Mohamad, Mihailo Potpara i Zoran Šljukić, koji svi žive u Pljevljima, a gospodin Janjušević od maja mjeseca više nije član radne grupe. U tom dijelu je sugerisao da se inovira rješenje, da ne bi u njemu bila neka imena koja ne bi trebalo da budu tu.

Gospodin Janjušević je naglasio da ne bi trebalo da se centralna javna rasprava ovako organizuje, jer je u pitanju dokument koji je od izuzetne važnosti za sve građane Crne Gore, ali naročito za građane opštine Pljevlja i da zaposleni u Rudniku uglja i energetskom sektoru u Pljevljima, kao i građani ovog grada, još uvijek ne znaju da im se sprema nešto što nije dobro.

On je takođe, kao i gospođa Mrdović, pričao i o transparentnosti procesa, uz napomenu da se od pljevljaka kriju neke stvari i da je od 40 članova radne grupe, samo njih 4 iz opštine Pljevlja. Gospodin Janjušević je napomenuo da lokalna uprava treba da bude nosilac price o pravednoj tranziciji. Shodno prethodno navedenom, on je sugerisao da se dokument povuče iz javne rasprave i da se ozbiljno doradi uz ozbiljnije analize u svakom mogućem smislu.

Kada je riječ o industrijskim postrojenjima, on ukazao da se u dokumentu spominju samo Rudnik uglja i KAP. Međutim, prema njegovim riječima, nisu planirana neka nova i malo veća industrijska postrojenja. On je sugerisao da ako Crna Gora ima jednu cementaru u Danilovgradu, da lično ne vidi nijedan razlog zašto je sutra ne bi bilo u Pljevljima. Sugerisao je i da bi fabrika opekarskih proizvoda u značajnoj mjeri mogla da poboljša efikasnost termobloka.

Na samom kraju svog izlaganja, gospodin Janjušević je saopštio da ima još komentara i da će ih poslati, ali je još jednom zamolio da se dokument povuče i da se ozbiljno doradi i da se urade ozbiljne analize, kako bi se saopštilo šta su interesi Crne Gore, a ne interesi bilo koga, jer je u pitanju nacionalni interes prije svega. On je takođe napomenuo da je poglavlje životne sredine najteže i najskuplje za zatvaranje, ali da se mora znati šta su interesi naše države, jer, prema njegovim riječima, u ovom Nacionalnom energetskom i klimatskom planu nema mnogo državnih interesa.

Odgovor/Komentar: g-din Božidar Pavlović je naglasio da postoji saglasnost da u dokumentu postoje određene tehničke greške, pa i kada je u pitanju godina izlaska. Kada je u pitanju radna grupa, gospodin Pavlović je saopštio da je ista proširena i da su određeni članovi promijenjeni. Pored toga, on je obavijestio prisutne da je u radnu grupu pozvana i Zajednica opština, koja ima svoju predstavnicu i ona dolazi iz glavnog grada. On je naglasio da kada je riječ o lokalnim upravama da je komunikacija išla upravo preko Zajednice opština. S tim u vezi, predstavnik Ministarstva je naglasio da rješenje o formiranju radne grupe na koje se pozvao gospodin Janjušević nije konačno. Kada su u pitanju javne konsultacije, gospodin Pavlović je saopštio da će biti razmotrene sugestije, koje su danas saopštene, a u dijelu da bi zbog transparentnosti

procesa trebalo napraviti dodatne konsultacije, a naročito u opštini Pljevlja i da bi jedan od načina mogao biti i produženje javne rasprave.

Gospodin Pavlović je dao osvrt i na komentar gospodina Janjuševića u dijelu industrijskih postrojenja i tom prilikom je ukazao da je gospodin Miljanić u projekcijama prikazao potencijalni rast u tom sektoru, s tim što nije rađena pojedinačna analiza šta bi se od fabrika moglo otvoriti.

Odgovor/Komentar: g-din Zoran Miljanić je naveo da Crna Gora nema u izrazitoj mjeri razvijenu industriju, ali da su podaci u Nacionalnom energetsom i klimatskom planu, a sa aspekta potrošnje energije, dobijeni od strane Ministarstva ekonomskog razvoja i da su oni modelirani u onoj mjeri u kojoj je to bilo moguće. On je naglasio da ti podaci svakako mogu biti ažurirani u slučaju da se dobiju precizniji podaci i da to naravno utiče i na rezultate i na konzum.

Pitanje/Komentar: g-din Miladin Sekulić (Sindikalna organizacija Rudnika uglja Pljevlja) se zahvalio na pozivu za učešće u javnoj raspravi. Na samom početku je naglasio važnost privrednih subjekata Rudnika uglja i Termoelektrane kako zbog broja zaposlenih, tj. 1500 radnih mjesta, tako i zbog proizvodnje električne energije. On je takođe napomenuo da građani Crne Gore imaju povoljnu cijenu električne energije, u odnosu na zemlje Evropske unije, upravo zbog rada Termoelektrane.

U nastavku svog izlaganja, gospodin Sekulić je dao osvrt i na rokove koji su predviđeni za izlazak iz uglja, a koji su navedeni u Nacionalnom energetsom i klimatskom planu. S tim u vezi, saopštio je da Sindikalna organizacija Rudnika uglja nije saglasna sa tim. Prema njegovim riječima, zemlje u okruženju kao što su Srbija i BiH su se opredijelile za 2050. godinu, dok se Poljska, kao zemlja članice Evropske unije, opredijelila za 2049 godinu. Shodno tome, gospodin Sekulić je postavio pitanje ispred sindikalne organizacije zašto se Crna Gora odlučila da tako brzo izađe iz uglja, kad nije realno da se tako brzo nadomjesti nedostajuće količine električne energije.

On je naglasio da dosad nema nikakvih ponuda, planova vezano za budućnost tih radnih mjesta kako bi se ona blagovremeno gasila, što je predviđeno Nacionalnim energetsom i klimatskim planom. U tom dijelu, on je saopštio da građani Pljevalja imaju loše iskustvo u prethodnom periodu, s obzirom da je u zadnjih 30 godina ugašen veliki broj radnih mjesta, da je u Pljevljima nekad postojala drvna industrija, proizvodnja cementa i opekarskih proizvoda, međutim da od poslova kao što su vojna fabrika, tekstilna i drvna industrija Pljevlja danas nemaju ništa. Gospodin Sekulić je saopštio da je zbog zatvaranja tih fabrika u opštini Pljevlja izgubljeno 5000 radnih mjesta i da su radnici Rudnika uglja i Termoelektrane zabrinuti za svoja radna mjesta, za svoje porodice i za svoju lokalnu sredinu.

U nastavku svog izlaganja, predstavnik sindikalne organizacije je naveo da Rudnik uglja trenutno ima plan da se razvije 12 novih biznisa, ali koji se zasnivaju uglavnom na uslužnim djelatnostima. Prema njegovim riječima, 1500 proizvodnih radnih mjesta bi se ugasilo, dok bi se nova radna mjesta otvorila u uslužnim djelatnostima, a da je već veliki broj radnih mjesta izgubljen u Željezari i u KAP-u.

On je naglasio da su Pljevlja doživjela demografski i ekonomski pad, u smislu gubljenja radnih mjesta i u smislu odseljavanja građana opštine Pljevlja. S tim u vezi, on je naveo podatak da su Pljevlja mala 48 000 stanovnika 1971. godine, a sada u 2025. godini, imaju 24 hiljade stanovnika.

Imajući u vidu važnost Nacionalnog energetsom i klimatskog plana, on je zamolio da se ubuduće konsultuju i građani ove opštine prilikom donošenja važnih odluka, a koje se odnose na budućnost

Pljevalja, zaposlenih u ovom gradu, u Rudniku uglja i Termoelektrani. Uz zahvalnost na pozivu da učestvuje u javnoj raspravi, on je naglasio da je dosad učestvovao na više panela i javnih rasprava, ali da su to događaji na kojima se samo razgovara, ali gdje se ne donose odluke. Nadalje, on je saopštio da zaposleni u Rudniku uglja nemaju nikakav uticaj na Nacionalni energetske i klimatski plan. Saopštio je da radnici možda nemaju pravo da donose odluke, ali da moraju znati šta je to što slijedi sutra i šta očekuje zaposlene.

Predstavnik sindikalne organizacije je još jednom naglasio da je rok do 2041.godine, jako kratak, uz pitanje zašto je Crna Gora požurila sa tim rokom, ako su se BiH i Srbija odlučile za 2050. godinu. On je sugerisao da bi možda trebalo razgovarati i napraviti zajednički nastup sa zemljama regiona, uz napomenu da je jako važno razgovarati na ovu temu, jer Rudnik uglja i Termoelektrana nisu samo važni zbog broja zaposlenih već i zbog benefita koji ostvaruju za ovu državu. S tim u vezi, gospodin Sekulić je prisutne upoznao sa podatkom da je u 2024.godini u državni budžet, ali i u budžet lokalne uprave uplaćeno 25.800,000 eura, tj. skoro 26 miliona eura, a Rudnik uglja je u 2023. i 2024. ostvario neto dobit od 15 miliona eura. Gospodin Sekulić je još jednom napomenuo da u maloj Crnoj Gori, u opštini Pljevlja, gdje sad ima 8 hiljada zaposlenih ukoliko bi se izgubilo i ovih 1500 radnih mjesta, da to ne bi bio samo problem za opštinu Pljevlja, nego je problem i za čitavu Crnu Goru. Na kraju svog izlaganja je saopštio da godinu izlaska treba korigovati, jer je prerano da se to dogodi 2041.godine.

Odgovor/Komentar: g-din Božidar Pavlović je uz zahvalnost na upućenim sugestijama, na samom početku svog izlaganja saopštio da je već nekoliko puta rečeno da je 2041.godina indikativna godina koja označava ambiciju države Crne Gore i da ta godina nije utemeljena na konkretnim dokumentima i da će definitivno prilikom donošenja konačne odluke biti potrebno uvažiti sve aspekte, uključujući i socioekonomski aspekt vezan za opštinu Pljevlja. Pored toga, gospodin Pavlović je naglasio da je Rudnik uglja napravio čitav niz mjera kako bi diverzifikovao djelatnosti i podržao razvoj drugih ekonomskih grana, što Ministarstvo energetike i rudarstva pozdravlja, ali da na tome svakako treba i dalje raditi. Gospodin Pavlović je saopštio i da postoji potencijal za razvoj određenih ekonomskih grana i pored činjenice da su u prošlosti radile industrije koje više nepostoje u ovoj opštini. Predstavnik Ministarstva energetike i rudarstva se saglasio da bi trebalo naći modalitet za organizovanje okruglog stola u opštini Pljevlja i na nekim drugim lokacijama, zbog važnosti samog dokumenta i da će to Ministarstvo energetike i rudarstva svakako uzeti u obzir i da će blagovremeno informisati javnost o narednim koracima.

Pitanje/Komentar: g-din Goran Kovačević (CEDIS) se osvrnuo na dio koji se odnosi na korelaciju između ovog dokumenta i planova razvoja. S tim u vezi, on je naglasio da pravilnik koji govori o izradi desetogodišnjih studija razvoja upućuje da u prvom redu desetogodišnji plan razvoja mora biti usklađen sa ovim dokumentom, on je zamolio da ciljevi posebno po operatorima budu malo transparentnije iskazani, tj. da namjere o integraciji OIE budu malo transparentnije prikazane, možda i po naponskim nivoima, a to naravno ima i automatski implikaciju i na budžetiranje. On je podsjetio da se CEDIS finansira iz tarife, tako da sve ono što se nalazi u planovima razvoja prenosi se putem poznatih modela na račune građana.

Odgovor/Komentar: g-din Božidar Pavlović se zahvalio gospodinu Kovačeviću na intervenciji.

Pitanje/Komentar: g-din Jevgenij Ledjenov (DOO LED Business Consulting) je saopštio da on već više od 20 godina pomaže energetskim kompanijama za proizvodnju, prenos i distribuciju električne energije u Ukrajini i Rusiji. On je u uvodnom izlaganju naglasio je da je radna grupa uradila impresivan posao, i da je on u prilogu dostavio 15 predloga u cilju korekcija određenih

nedostataka u dokumentu. S tim u vezi, on se u svom izlaganju fokusirao na tri glavna predloga, koja bi se trebalo naći u finalnoj verziji dokumenta i koja bi mogla pomoći sprovođenju ovog dokumenta. Prvi se odnosi na jasno i transparentno finansiranje. Prema njegovim riječima, realizacija ovog dokumenta nije moguća bez jasnog i transparentnog plana finansiranja i u sadašnjem tekstu se ne može utvrditi izvor novca za većinu projekata, gdje se govori o 4 milijarde eura, ali nije jasno odakle se planiraju ta sredstva. Pored toga, gospodin Ledjenov je saopštio da iskustva iz realizacije aktivnosti iz Strategije razvoja energetike do 2030 i Akcionog plana 2016-2020 govori dovoljno, jer je, prema njegovim riječima, realizacija bila svega 50% i glavna prepreka je upravo finansiranje. Shodno tome, on je saopštio da je neophodno da ovaj dokument sadrži i podatke o tome ko to finansira i kako će to uticati na račune za električnu energiju kod potrošača. U nastavku svog izlaganja, gospodin Ledjenov je naveo da se drugi predlog odnosi na uspostavljanje određenog projektnog biroa za upravljanje i realizaciju. On je napomenuo da uspješna realizacija zahtjeva jasan redoslijed koraka i usklađenost u djelovanju više institucija i da bez centralnog biroa postoji opasnost da mnoge mjere budu samo na papiru i da njihov efekat bude ograničen. Kako je istakao, taj biro bi imao ulogu i da prati rokove, da povezuje međusobno zavisne projekte i da o tome izrađuje izvještaje. Treći predlog gospodina Ledjenova se odnosi na inicijativu za povećanje operativne efikasnosti CEDISA i EPCG. On je saopštio da efikasnost ova dva ključna preduzeća danas zaostaje za 5-10 puta u odnosu na evropski prosjek, dok bi sistemski program za unapređenje procesa donio značajno smanjenje troškova, skratio bi rokove za priključenje na mrežu. Pored toga, kako je istakao, kupac bi imao bolju uslugu i niže tehničke i komercijalne gubitke, kao i bržu realizaciju investicija. Na samom kraju, gospodin Ledjenov je izjavio da smatra da bi na ovaj način benefit bio dvostruk, odnosno bolja usluga za potrošače i dodatni izvor sredstava, tj. kapitala za nove projekte.

Odgovor/Komentar: g-din Božidar Pavlović se zahvalio na predlozima koje je Ministarstvo dobilo i u pisanoj formi. On je saopštio da će oni svakako biti uzeti u obzir. Pored toga, gospodin Pavlović je konstatovao da su u dijelu finansiranja predlozi slični predlozima gospođe Mrdović i da tu svakako postoji prostor za unapređenje Nacionalnog energetskog i klimatskog plana.

Odgovor/Komentar: g-din Zoran Miljanić je saopštio da prostor za poboljšanje dokumenta svakako postoji, ali da je procjenu uticaja na račune u narednih deset godina jako teško dati, jer bi to značilo simuliranje proračuna regulatorno dozvoljenog prihoda za sve godine u budućnosti, da se zna se ko to radi, ali da će se nastojati da dokument bude poboljšan i u tom dijelu.

Pitanje/Komentar: g-din Stefan Bulatović (NVO Biciklo.me) se zahvalio na prilici da se u ovom formatu razgovara. On je takođe pohvalio činjenicu da javna rasprava, koja se realizuje u Privrednoj komori, traje skoro 4 sata. Na samom početku izlaganja je saopštio da će se njegovi inputi odnositi na pitanje saobraćaja, tj. na dekarbonizaciju saobraćaja, budući da on dolazi iz organizacije koja se bavi promocijom održivih vidova prevoza. Sa žaljenjem je morao da konstatuje da u planu nisu spomenuti aktivni vidovi kretanja, prije svega upotreba bicikla i pješaćenja, uz očekivanje da je to jedna od manjkavosti koju je moguće ispraviti nakon ove javne rasprave, naročito imajući u vidu da je to konstatovano i u Strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu. S tim u vezi, on je iskazao svoje uvjerenje da će to biti inkorporirano i u planu, uz napomenu da će NVO Biciklo.me svakako dati input u vidu čitave jedne mjere koja se odnosi na održivu urbanu mobilnost, konkretno aktivnu mobilnost. Takođe, Bulatović je saopštio da se u Nacionalnom energetskom i klimatskom planu autori pozivaju na Nacionalnu strategiju razvoja saobraćaja 2019-2035, i tom prilikom je informisao sve prisutne da Ministarstvo saobraćaja trenutno priprema reviziju te strategije, a na insitiranje Evropske komisije koja već godinama u

izvještajima o Crnoj Gori ukazuje na to da Strategija razvoja saobraćaja nije adekvatna, jer ne uključuje tzv. zelene ,tj. ekološke vidove prevoza i da se previše fokusira na e-mobilnost.

U nastavku svog izlaganja, gospodin Bulatović je dao osvrt na e-mobilnost. Prema njegovom mišljenju, nije dobro da to bude jedini, odnosno glavni fokus Nacionalnog energetskog i klimatskog plana, jer je prilično neostvarivo, neodrživo i skupo. Naime, on je napomenuo da je, dok se pripremao se za ovaj okrugli sto, pročitao studiju UNDP iz 2019.godine koja se zove *E-mobility Study* , i po toj studiji je procijenjeno da će u Crnoj Gori u 2025. godini, biti 1419 električnih vozila, dok je, prema zvaničnim podacima, trenutno u Crnoj Gori 634 registrovanih električnih vozila. S tim u vezi, gospodin Bulatović je konstatovao da studija od prije 6 godina uopšte nije dala dobru procjenu. Shodno tome, on smatra da treba biti jako oprezan kada su u pitanju električna vozila, jer je prilično siguran da većina prisutnih nema električni automobil i da neće biti u prilici da ga priušti u narednih 5-6 godina i vjeruje da treba biti manje ambiciozan po tom pitanju. Pored toga, on je saopštio da je u dokumentu navedeno do 2030. godine, 35 hiljada električnih vozila, a to prosto nije realno da u Crnoj Gori imamo i sugerisao je da treba smanjiti tu brojku. On smatra da je mnogo jeftinije da Crna Gora dostigne klimatske i energetske ciljeve ukoliko se fokusira značajnim dijelom na aktivnu mobilnost u gradovima, na promociju javnog prevoza. S tim u vezi, sugerisao je da treba staviti veći akcenat na javni prevoz i u samom Nacionalnom energetskom i klimatskom planu, a da je prilično neodrživa priča o kupovini električnih vozila, ali i njihovo održavanje. Naime, on je saopštio da je u Crnoj Gori manje od 100 punionica. Shodno tome, on smatra da se ni mnogo veće i razvijenije zemlje ne mogu izboriti sa pitanjem punjenja električnih automobila, a kamoli Crna Gora, koja tek počinje da radi na tom planu. S tim u vezi, on je sugerisao da tu treba biti manje ambiciozan.

Takođe, u dijelu relevantnih direktiva, predstavnik NVO Biciklo.me je napomenuo da nema jedne vrlo relevantne direktive koja je vrlo važna za Evropsku uniju i koja je donešena 2024. godine, tj. izmjene i dopune, a to je Direktiva o energetske karakteristika zgrada. On je saopštio da je ta direktiva izmijenjena posle više godina i ona je najvažnija direktiva koja proizilazi iz Evropskog zelenog dogovora. S tim u vezi, gospodin Bulatović je ukazao da je važno da ona bude uključena, jer se u njoj nalaze konkretne mjere koje su važne i za pitanje energetske tranzicije i klimatskih promjena. Na samom kraju svog izlaganja je saopštio da će NVO Biciklo.me dati inpute koji se tiču dekarbonizacije saobraćaja i da se ova nevladina organizacija nada se da će to biti inkorporirano u završnoj verziji Nacionalnog energetskog i klimatskog plana.

Odgovor/Komentar: g-din Božidar Pavlović se zahvalio na strpljenju i na konkretnim predlozima i komentarima, imajući u vidu da je u toku četvrti sat javne rasprave. Kada je riječ o aktivnim vidovima kretanja, gospodin Pavlović je saopštio da oni definitivno zaslužuju da se nađu u ovom dokumentu i da će sugestije gospodina Bulatovića u tom dijelu biti uvažene. Kada je u pitanju procenat automobila, gospodin Pavlović je izjavio da ta mjera možda nije realna, ali da nije pronađena adekvatna alternativa za nju, i kad je u pitanju broj vozila i kad je u pitanju infrastruktura koja bi to trebala da prati, jer su u pitanju zahtjevne mjere za finansiranje i podršku.

Predstavnik Ministarstva energetike i rudarstva je informisao prisutne da je Direktiva o energetske karakteristika zgrada, tj. verzija iz 2018.godine, svakako transponovana u Zakon o efikasnom korišćenju energije. U međuvremenu je donijeta nova, a Crna Gora još uvijek nema obavezu da implementira tu novu direktivu, shodno Sporazumu o Energetskoj zajednici. On je saopštio da će direktiva vjerovatno u decembru ove ili naredne godine postati obavezujuća za Crnu Goru. Gospodin Pavlović je naglasio da je direktiva sada na nivou preporuka, ali da će se obratiti pažnji i na taj dio.

Odgovor/Komentar: g-din Zoran Miljanić je saopštio da kada je u pitanju predlog mjere, da se ta mjera može dodati, uz pojašnjenje da ono čime se Ministarstvo vodilo prilikom definisanja svih mjera je mogućnost kvantifikacije efekata tih mjera i zato za većinu mjera trebaju ozbiljni i pouzdani statistički podaci. Miljanić je takođe naveo da za one mjere za koje nisu mogli da se dobiju takvi podaci, onda bi zbog toga te mjere bile proizvoljno definisane i efekti bi bili teški za branjenje. On je naglasio da se može samo uticati na intenzitet mjere, ali bazične postavke su potrebne kako bi se procijenili kakav efekat bi mogao biti očekivan. Nadalje, on je ukazao da za neke mjere nema ulaznih podataka, a njihov intenzitet je prilagođavan dostizanju ciljeva, upravo je to razlog zašto se išlo sa jačim intenzitetom za one mjere koje su bile efektnije, a kako bi se dostigli ciljevi, jer nije bilo mnogo izbora. Gospodin Miljanić je takođe naveo da nije ostavljeno mnogo prostora za mjere, u odnosu na ciljeve koji su postavljeni.

Pitanje/Komentar: g-din Dejan Leovac (Sindikalna organizacija Rudnika uglja Pljevlja) je na samom početku saopštio da je saglasan sa svojim kolegama koji su došli iz Pljevalja i u tom smislu je izrazio rezervu prema 2041. godini. Gospodin Leovac je svoje izlaganje posvetio projektu koji se implementira od strane Eko fonda u opštini Pljevlja i koji podrazumijeva implementiranje mjera energetske efikasnosti u domaćinstvima. Prema njegovim riječima, značajan broj građana je aplicirao za mjeru koja se odnosi na klima uređaje i na termoizolaciju objekta. Međutim, on je informisao prisutne da je došlo do zastoja u realizaciji zbog nedostatka finansijskih sredstava i u tom dijelu je zamolio za pojašnjenje.

Odgovor/Komentar: g-din Božidar Pavlović je pojasnio da je u pitanju program koje je Ministarstvo energetike i rudarstva pripremilo u saradnji sa Eko fondom. Prema njegovim riječima do trenutnog zastoja je došlo zbog velikog interesovanja građana i da u ovom trenutku nedostaju sredstva za oko 400 građana koji su predali svoje zahtjeve i koji su ispunili sve uslove javnog konkursa. S tim u vezi, Ministarstvo energetike i rudarstva je u komunikaciji sa Ministarstvom finansija kako bi se obezbijedila dodatna sredstva u tu svrhu.

Pitanje/Komentar: g-din Darko Krivokapić (EPCG) je istakao da će dokument svakako uticati i na EPCG i na sektor koji se bavi trgovinom električne energije. Gospodin Krivokapić je naglasio da je dokument izuzetno značajan, imajući u vidu današnje interesovanje i sve predloge koji su danas saopšteni. On se saglasio da se dugo radilo na dokumentu, ali da će ovaj dokument biti polazna osnova za dorade i da će se za godinu ili dvije već raditi na novoj verziji, taman će to biti lijepa prilika da se sve ovo što je nabrojano danas i implementira i doradi. On se u nastavku svog izlaganja osvrnuo na ETS i CBAM. Naime, napomenuo je da Crna Gora kroz pregovore sa EK mora da zauzme stav, pa da li će to biti samostalno ili u okviru WB6. On je dodatno pojasnio da kad se posmatraju fizički tokovi energije i ovo što su ekonomski tokovi, da je to sasvim druga slika. Nadalje, prema njegovim riječima, shodno studijama koje su rađene poznato je da izvozna energija iz Crne Gore i sa Balkana ipak odgovara Evropi, pogotovo energija iz hidroelektrana, a sa druge strane viškovi iz Evrope dolaze u našu regiju da se ta energija troši i ta situacija se mora iskoristiti. Gospodin Krivokapić je naveo da se u EPCG razmatra koji je uticaj na CBAM, na poslovanje EPCG, ali i na kompletnu energetiku. S tim u vezi, on je istakao da je teško sagledati kompletnu sliku, jer nema pravih inputa sa relevantnih strana. Saopštio je da će ulaganje u OIE biti u fokusu, ne samo u solar i vjetar. Na kraju svog izlaganja on je naveo da će EPCG dostaviti svoje komentare i u pisanoj formi.

Odgovor/Komentar: g-din Božidar Pavlović se zahvalio na dodatnim informacijama u dijelu CBAM i u dijelu ETS. On se zahvalio svima na strpljenju i izdvojenom vremenu i tom prilikom je naglasio da je bilo izuzetno korisno da je Ministarstvo energetike i rudarstva već danas

prepoznalo neke poruke od strane svih učesnika. Na samom kraju, gospodin Pavlović je zamolio da komentari budu dostavljeni i u pisanoj formi

Obrađivači NECP-a su primjedbe i sugestije koje su iznijete na Glavnoj javnoj raspravi, a koje su dostavljene i pisanim putem, kao i druge komentare i primjedbe dostavljene pisanim putem, analizirali, nakon čega je jedan broj primjedbi prihvaćen. Lista svih dostavljenih komentara i odgovora obrađivača je data kao Prilog 3. Na osnovu prihvaćenih primjedbi i sugestija, izvršene su izmjene i dopune teksta Nacrta NECP-a.

4. PREKOGRANIČNE KONSULTACIJE

Uredba (EU) 2018/1999 o upravljanju Energetskom unijom i djelovanjem u području klime (Regulation (EU) 2018/1999 on the Governance of the Energy Union and Climate Action) propisuje da države članice moraju sarađivati i konsultovati se međusobno tokom pripreme svojih NECP-ova. Jasno je istaknuta obaveza o sprovođenju prekograničnih konsultacija sa susjednim zemljama u pripremi svojih planova, prije nego što ih finalizuju. Ove konsultacije treba da omoguće susjednim državama da daju komentare o mogućim prekograničnim efektima politika ili mjera predviđenih u NECP-u. Cilj je eliminacija negativnih prekograničnih uticaja, usklađenost sa regionalnim planovima i omogućila bolja integracija energetske tržišta i unaprijedila sigurnost sabdičevanja.

U sklopu javne rasprave o dokumentu NECP, Ministarstvo energetike i rudarstva sprovelo je i prekogranične konsultacije koje su završene 20.10.2025. godine. U okviru procesa prekograničnih konsultacija komentare i sugestije su dostavile Albanija i Italija. Komentari i sugestije se odnose na NECP i SEA. Posebno je istaknuta potreba daljeg unapređenja saradnje oko budućih prekograničnih projekata. Pored toga, istaknut je niz sugestija u oblasti energetske sektora (uticaj TE Pljevlja na ciljeve, ekspanzija građanske energije, elektrifikacija transporta), zagađenja vazduha, upravljanja otpadom, a posebna pažnja je posvećena biodiverzitetu. Takođe, naglašena je potreba povećanja dinamike transponovanja EU legislative u nacionalno zakonodavstvo. Pomenute sugestije su sve uvažene u okviru dokumenata NEKP i SPU.

Potrebno je naglasiti da su obje države zaključile da ne postoje značajni prekogranični uticaji uzrokovani realizacijom NECP Crne Gore.

IZVJEŠTAJ SA JAVNE RASRPAVE**NACRT NACIONALNOG ENERGETSKOG I KLIMATSKOG PLANA****- LISTA UČESNIKA GLAVNE JAVNE RASPRAVE -**

	Ime i prezime	Organizacija
1.	mr Admir Šahmanović, ministar	Ministarstvo energetike i rudarstva
2.	dr Nina Drakić, predsjednica	Privredna komora Crne Gore
3.	Dino Tutundžić	Ministarstvo energetike i rudarstva
4.	Božidar Pavlović	Ministarstvo energetike i rudarstva
5.	Zvezdan Vujović	Ministarstvo energetike i rudarstva
6.	Danijela Čabarkapa	Ministarstvo energetike i rudarstva
7.	Majda Mujević	Ministarstvo energetike i rudarstva
8.	Nikola Vujošević	Ministarstvo energetike i rudarstva
9.	Velibor Sinanović	Ministarstvo energetike i rudarstva
10.	Aleksa Čulafić	Ministarstvo energetike i rudarstva
11.	Prof. dr Zoran Miljanić	GIZ
12.	Jasna Sekulović	GIZ
13.	Danilo Barjaktarović	Ecoenergy Consulting DOO
14.	Borut Valenčič	Ambasada Republike Slovenije
15.	Denis Mesihović	World Bank
16.	Milena Popović	World Bank
17.	Aleksandra Kiković	UNDP
18.	Maja Kustudić Ašanin	UNDP
19.	Ranko Vukmirović	Privredna komora Crne Gore
20.	Almer Bećiragić	Privredna komora Crne Gore
21.	Goran Popović	Privredna komora Crne Gore
22.	Slavica Pavlović	Privredna komora Crne Gore
23.	Marta Koković	Privredna komora Crne Gore
24.	Darko Krivokapić	EPCG
25.	Velimir Strugar	EPCG
26.	Zoran Šljukić	EPCG
27.	Stevan Živković	CEDIS
28.	Goran Kovačević	CEDIS
29.	Dušan Boričić	CEDIS
30.	Boris Ostojić	CEDIS
31.	Nebojša Jablan	CGES
32.	Irena Bašanović	CGES
33.	Dragan Perunović	CGES
34.	Nemanja Laković	RUPV
35.	Dejan Leovac	RUPV
36.	Biljana Jestrović	RUPV
37.	Miladin Sekulić	RUPV
38.	Maksim Vučinić	COTEE
39.	Dušan Janjušević	Odbor za energetiku PKCG
40.	Tamara Brajović	Ministarstvo ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera

41.	Ivana Cimbalević	Ministarstvo ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera
42.	Milica Ojdanić	Ministarstvo ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera
43.	Milena Spičanova	Ministarstvo ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera
44.	Zvonko Saveljić	Ministarstvo ekonomskog razvoja
45.	Stojan Terzić	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede
46.	Anđela Milatović	Ministarstvo turizma
47.	Lidija Šćepanović	Agencija za zaštitu životne sredine
48.	Duško Mrdak	Agencija za zaštitu životne sredine
49.	Goran Vukoslavović	Zavod za metrologiju
50.	Milica Janković	Institut za javno zdravlje Crne Gore
51.	Milanka Boljević	Sekretarijat za planiranje prostora i održivi razvoj Glavni grad Podgorica
52.	Nevena Čabrilo	Zavod za školstvo
53.	Ljiljana Đondović	Opština Pljevlja
54.	Nataša Marković	Opština Pljevlja
55.	Veselin Luburić	JP Nacionalni parkovi Crne Gore
56.	Milena Rmuš	PKCG
57.	Vanja Jjanjušević	LJE Radio televizija Pljevlja
58.	Vlade Brajković	LJE Radio televizija Pljevlja
59.	Vladimir Krsmanović	SSCG
60.	Biljana Krivokapić	Opština Tivat
61.	Igor Mamula	Opština Tivat
62.	Danilo Keljanović	Unija slobodnih sindikata CG
63.	Jelena Mitrović	Unija slobodnih sindikata CG
64.	Neško Šćekić	ISME
65.	Diana Milev Čavor	NVO Eko-tim
66.	Andrija Krivokapić	NVO Eko-tim
67.	Ines Mrdović	NVO Akcija za socijalnu pravdu
68.	Sanja Orlandić	NVO Green Home
69.	Blažo Crvenica	NVO Biciklo.me
70.	Tamara Todorović	Željeznička infrastruktura CG
71.	Ranko Lazović	EKO-FOND
72.	Mila Kostić	Uniprom DOO Nikšić
73.	Nebojša Dožić	Uniprom DOO Nikšić
74.	Marina Medojević	Uniprom DOO Nikšić
75.	Nataša Đurović	Čistoća DOO Herceg Novi
76.	Ivana Vušanović	Ina CG
77.	Marina Dedić	Exp commerce DOO Kotor
78.	Dejan Filipović	EVC Montenegro
79.	Marijana Domanović	EBRD
80.	Milan Nikolić	Brskovo Mine DOO
81.	Evgeni Ledenev	DOO LED Business Consulting

Prilog 2

TABELARNI PRIKAZ KOMENTARI PRIMLJENIH PUTEM EMAILA I POŠTE

r.č	Datum	Naziv podnosioca primjedbi	Opis primjedbe	Kontakt	Zavodni broj
1	16.7.2025.	Uniprom doo	Primarna proizvodnja, pr	Drazenka Adzic <Drazenka.Adzic@kap.me>	01-011/25-1303/8
2	18.7.2025.	Zavod za školstvo	Pored stručnog i cjeloživ	Nevena Cabrilo <nevena.cabrilo@zss.gov.me>	01-011/25-1303/17
3	20.7.2025.	NVO „Breznica“	nije dostavio prilog sa pri	Milorad Mitrović amnesty <amnesty@t-com.me>	01-011/25-1303/14
4	21.7.2025.	Ana Radulovic	Molim Vas da potvrdite	Ana Radulovic <radulovicana@gmail.com>	01-011/25-1303/18
5	22.7.2025.	GIZ me	S obzirom da je na javnu	Sekulovic, Jasna GIZ ME <jasna.sekulovic@giz.de>	
6	22.7.2025.	LED Business Consulting	U prilogu vam dostavljan	Evgenii Ledenev <ledenevee@ledbizco.com>	01-011/25-1303/3
7	23.7.2025.	Savez Sindikata Crne Gore	Treba dati širi kontekst s	Vladimir Krsmanovic <vladok2002@t-com.me>	01-011/25-1303/19
8	1.8.2025.	EKO Tim	(NECP) Crne Gore ne a	Eko Tim <office@ecoteam.me>	01-011/25-1303/2
9	5.8.2025.	CEDIS	potrebno da se jasno def	Drazen Petrovic <drazen.petrovic@cedis.me>	01-011/25-1271/1
10	5.8.2025.	EPCG	uskladiti podatak za TE E	Office <office@epcg.com>	01-011/25-1303/16
11	5.8.2025.	Ministarstvo regionalnog razvoja	Ministarstvo regionalno-	Bojana Bukilic <bojana.bukilic@mirn.gov.me>	nema komentara
12	5.8.2025.	CGS	uskladiti podatak za TE E	Irena Basanovic <Irena.Basanovic@cges.me>	01-011/25-1267/1
13	6.8.2025.	Unija slobodnih sindikata	Potreba za revidiranjem	Unija slobodnih sindikata <usscg@usscg.me>	01-011/25-1303/13
14	6.8.2025.	Regulatorni institut za obnovljivu e	Potrebno tehničko usklad	office@reri.me	01-011/25-1303/12
15	6.8.2025.	Opština Tivat	Korekcija teksta u dijelu	Prostorni plan CG do 2040	01-011/25-782/2
16	7.8.2025.	EBRD	Decommissioning of TE	Raicevic, Danilo <RaiceviD@ebrd.com>	01-011/25-1303/15
17	8.8.2025.	Zajednica opština	Finansijski podsticaji za g	Zajednica opstina CG <uom@t-com.me>	01-011/25-1303/11
18	11.8.2025.	Brezna Community	Ovim Nacionalnim energ	Brezna Community <breznacommunity@gmail.com>	01-011/25-1303/10
19	14.8.2025.	Dejan Mijovic	Ekološka rekonstrukcija	mijovicd <mijovicd@t-com.me>	01-011/25-1303/9
20	15.8.2025.	NVO Green Home	Kompletan tekst dokume	Sanja Orlandic <sanja.orlandic@greenhome.co.me>	01-011/25-1303/7
21	15.8.2025.	Akcija za socijalnu pravdu	Nije zadovoljena neoph	Akcija za socijalnu pravdu <info.asp.ngo@gmail.com>	01-011/25-1303/6
22	16.8.2025.	Crnogorsko društvo ekologa	Lažne pretpostavke u ve	CDE MES <drustvoekologa@gmail.com>	01-011/25-1303/5
23	16.8.2025.	Biciklo.me	Potrebno je propisati kor	Biciklo.me <biciklo.me@gmail.com>	01-011/25-1303/4

KOMENTARI I ODGOVORI PRIMLJENI PUTEM EMAILA I POŠTE

Br.	Komentar	Odgovor
1.) UNIPROM d.o.o Nikšić		
1.	Primarna proizvodnja ne odgovara činjeničnom stanju.	Primjedba se ne usvaja. Za kreiranje modela korišćeni su zvanični statistički podaci: energetski bilansi usvajani od strane Vlade, statistički podaci od Monstat-a i svi relevantni podaci obezbijeđeni od resornih ministarstava.
2.	Postojeći proizvodni kapaciteti nisu iskazani u realnom stanju, kao ni budući planovi.	Primjedba se ne usvaja. Svi obezbijeđeni podaci o postojećim i planiranim kapacitetima uključeni su u energetski model. Podaci si dobijeni od energetskih kompanija i ministarstva nadležnog za prostorno planiranje.
3.	U postojeći pregled Ol elektrana nije prikazana Ol elektrana SE-KAP, kao ni budući planovi.	Primjedba se djelimično usvaja. U pitanju je elektrana koja pripada grupi malih elektrana (niske snage) čiji doprinos ne utiče suštinski na sprovedene proračune niti usvojene zaključke u postizanju nacionalnih ciljeva. Svakako, ova informacija je uključena u ažuriranom dokumentu u sklopu mjera koje targetiraju Uniprom KAP.
2.) Zavod za školstvo		
4.	Pored stručnog i cjeloživotnog obrazovanja treba pomenutu i opšte.	Primjedba se usvaja.
3.) Vladimir Krsmanović, Savez sindikata Crne Gore		
5.	Mišljenja sam da treba dati širi kontekst socio-ekonomskih posljedica eventualnog gašenja TE Pljevlja.	Primjedba se usvaja.
4.) Evgenii Ledenev, DOO LED Business consulting		
6.	U preambulu bloka 2 unijeti glavnu, građanima i privredi razumljivu ciljnu odrednicu razvoja energetike za narednih 5 godina, koja omogućava dostizanje ciljeva WAM-scenarija 2030. i obezbjeđuje finansijske izvore 'Sjeverne zvijezde'. Predložena glavna ciljna odrednica glasi 'Sjeverne zvijezde':	Primjedba se djelimično usvaja. Dokument je ažuriran.

	„Za pet godina sva električna energija u Crnoj Gori biće zelena i domaća, vazduh će biti primjetno čistiji, a najvećim dijelom koristićemo sopstvene finansijske resurse bez značajnog poskupljenja energije za stanovništvo.” Ili „Zelena Energija; čistiji vazduh; dostupna cena”	
7.	(blok 2.1.1 i 2.1.2 „Dekarbonizacija“, tabela „Nacionalni ciljevi...“, str. e72-75; dodatno str. e292): • zamijeniti pokazatelj „50 % udjela OIE u bruto finalnoj potrošnji“ sa „$\geq 75 \%$“; • uvrstiti novi KPI „100 % godišnje proizvodnje električne energije iz domaćih OIE; uvoz u januarском i avgustovskom piku $\leq 5 \%$ opterećenja“; • izbaciti postojeći pokazatelj „0 % uvoza električne energije“.	Primjedba se ne usvaja. Navedeni nacionalni ciljevi su usvojeni, a definisani su od strane Evropske komisije za Crnu Goru.
8.	(2.2 „Energetska efikasnost“, tabela „Nacionalni ciljevi...“, str. e76) Zamijeniti sadašnji pokazatelj „Smanjenje finalne potrošnje energije za 6 %“ sa kombinacijom tri mjerljiva KPI-ja: 1. „Duboka sanacija stambenog fonda $\geq 3 \%$ godišnje ($\approx 6\,000$ domaćinstava)“; 2. „Gubici u distributivnoj mreži $\leq 5 \%$ isporučene električne energije do 2030.“; 3. „Pametna brojila pokrivaju $\geq 80 \%$ domaćinstava do 2030.“.	Primjedba se djelimično usvaja. Ažurirana je mjera koja targetira unapređenje energetske efikasnosti u sektoru zgradarstva. Istaknuti su značaj i zaključci Studije o renoviranju zgrada. Predloženi cilj za gubitke električne energije u elektrodistributivnoj mreži nije u skladu sa planovima mrežnog operatora pa ne može biti usvojen. Učešće pametnih brojila električne energije je već iznad 80 %.
9.	st. 2 na str. e79, koji počinje rečenicom „Cilj je postići 100 % sigurnosti snabdjevanja...“ • Zamijeniti postojeći tekst o „100 % sigurnosti... uz značajnu ulogu TE Pljevlja“ sljedećom formulacijom: <i>„Cilj je obezbijediti trajnu sigurnost snabdjevanja kroz 100 % godišnji bilans električne energije iz domaćih OIE, uz ograničenje uvoza u januarском i avgustovskom piku $\leq 5 \%$ opterećenja i obezbjeđenje $\geq 250\,MWh$ operativnih rezervi</i>	Primjedba se djelimično usvaja. Predmetni tekst je preformulisan uvažavajući nacionalno opredjeljenje države ka OIE i značaju koji TE Pljevlja ima za sigurnost snabdjevanja uz uvažavanje CBAM i ETS kao mehanizama koji će značajno uticati na plan rada TE u budućnosti.

	<i>fleksibilnosti (BESS / ugovoreni uvoz / demand-response) do 2030. godine.“</i> • Brisati posljednju rečenicu istog pasusa koja naglašava „osnovnu ulogu TE Pljevlja“. • U tabelu ciljeva paragrafa 2.3 (str. e84 – e87) dodati sljedeće KPI-je: <table><tr><th>Novi KPI</th><th>Cilj 2030</th></tr><tr><td>Operativna fleksibilnost sistema</td><td>$\geq 250 \text{ MWh/2 h}$</td></tr><tr><td>SAIDI (neplanirani)</td><td>$\leq 100 \text{ min}$</td></tr><tr><td>SAIFI (neplanirani)</td><td>$\leq 1,5$</td></tr><tr><td>Uvoz u pik-mjesecima</td><td>$\leq 5 \%$ opterećenja</td></tr></table>	Novi KPI	Cilj 2030	Operativna fleksibilnost sistema	$\geq 250 \text{ MWh/2 h}$	SAIDI (neplanirani)	$\leq 100 \text{ min}$	SAIFI (neplanirani)	$\leq 1,5$	Uvoz u pik-mjesecima	$\leq 5 \%$ opterećenja	
Novi KPI	Cilj 2030											
Operativna fleksibilnost sistema	$\geq 250 \text{ MWh/2 h}$											
SAIDI (neplanirani)	$\leq 100 \text{ min}$											
SAIFI (neplanirani)	$\leq 1,5$											
Uvoz u pik-mjesecima	$\leq 5 \%$ opterećenja											
10.	<i>(glava 2.4, podnaslov „Nacionalni ciljevi za zaštitu potrošača energije i poboljšanje konkurentnosti maloprodajnog energetskeg sektora“, str. e97)</i> 1. Unijeti sljedeća četiri mjerljiva KPI-ja: <table><tr><th>Novi KPI</th><th>Cilj 2030</th></tr><tr><td>Prosječan godišnji račun domaćinstva (svi troškovi + PDV)</td><td>Rast $\leq +15 \%$ u odnosu na 2024. (realne cijene)</td></tr><tr><td>Konkurentnost maloprodaje – broj aktivnih snabdjevača i tržišna koncentracija</td><td>≥ 3 snabdjevača; HHI < 2500</td></tr></table>	Novi KPI	Cilj 2030	Prosječan godišnji račun domaćinstva (svi troškovi + PDV)	Rast $\leq +15 \%$ u odnosu na 2024. (realne cijene)	Konkurentnost maloprodaje – broj aktivnih snabdjevača i tržišna koncentracija	≥ 3 snabdjevača; HHI < 2500	Primjedba se ne usvaja. Trenutno se ne raspolaže studijskom niti informacionom osnovom na osnovu koje bi se predloženi ključni indikatori odabrali kao ciljevi u ovoj oblasti.				
Novi KPI	Cilj 2030											
Prosječan godišnji račun domaćinstva (svi troškovi + PDV)	Rast $\leq +15 \%$ u odnosu na 2024. (realne cijene)											
Konkurentnost maloprodaje – broj aktivnih snabdjevača i tržišna koncentracija	≥ 3 snabdjevača; HHI < 2500											

	Transparentnost ponuda – portal za upoređivanje cijena Operativan od 2026. (ažuriranje ≥ mjesečno) 2. Zamijeniti postojeću rečenicu „zadržati postojeće tarife“* formulacijom: „Tarifna politika dozvoljava umjeren rast cijene uz obavezno ograničenje prosječnog računa domaćinstva na ≤ 15 % iznad nivoa 2024, kroz kombinaciju efikasnosti, pametnih brojila i tržišne konkurencije.“											
11.	(glava 2.4, paragraf 2.4.4 „Energijsko siromaštvo“, str. e98 – e100) 1. Unijeti tri mjerljiva KPI-ja i rok za metodologiju: <table><tr><td>Novi KPI / mjera</td><td>Cilj ili rok</td></tr><tr><td>Udio domaćinstava koja za energiju troše > 10 % prihoda</td><td>Smanjiti za ≥ 30 % do 2030. (npr. sa 18 % na 12 %)</td></tr><tr><td>Godišnji iznos vaučera za ranjive kupce (ETS-Fond)</td><td>≥ 15 mil € godišnje od 2026.</td></tr><tr><td>Pokriće hitnih energetske savjeta (besplatna „energetska ambulanta“)</td><td>≥ 50 000 domaćinstava do 2030.</td></tr><tr><td>Metodologija i registar energetske ugroženih</td><td>Završiti do kraja 2025.</td></tr></table> 2. Umjesto sadašnje fraze „Razviti metodologiju...“ u tekstu navesti:	Novi KPI / mjera	Cilj ili rok	Udio domaćinstava koja za energiju troše > 10 % prihoda	Smanjiti za ≥ 30 % do 2030. (npr. sa 18 % na 12 %)	Godišnji iznos vaučera za ranjive kupce (ETS-Fond)	≥ 15 mil € godišnje od 2026.	Pokriće hitnih energetske savjeta (besplatna „energetska ambulanta“)	≥ 50 000 domaćinstava do 2030.	Metodologija i registar energetske ugroženih	Završiti do kraja 2025.	Primjedba se djelimično usvaja. Uvedena je nova mjera koja tergetira energetske siromaštvo koja podrazumijeva izradu metodologije za njegovu detekciju i monitoring. Ovo je zakonska obaveza i neophodan prvi korak kako bi se mogle definisati nove mjere koje bi efektno ublažile energetske siromaštvo. Trenutno se ne raspolaže jasnim vrijednostima koje bi poslužila kao ključni indikatori za Crnu Goru.
Novi KPI / mjera	Cilj ili rok											
Udio domaćinstava koja za energiju troše > 10 % prihoda	Smanjiti za ≥ 30 % do 2030. (npr. sa 18 % na 12 %)											
Godišnji iznos vaučera za ranjive kupce (ETS-Fond)	≥ 15 mil € godišnje od 2026.											
Pokriće hitnih energetske savjeta (besplatna „energetska ambulanta“)	≥ 50 000 domaćinstava do 2030.											
Metodologija i registar energetske ugroženih	Završiti do kraja 2025.											

	<i>„Nakon usvajanja metodologije (2025.) formira se elektronski registar energetske ugroženih. Od 2026. godine vaučeri se financiraju iz prihoda ETS-Fonda, a cilj je da se do 2030. broj energetske siromašnih domaćinstava smanji najmanje za trećinu.“</i>	
12.	(glava 3, str. 105, odjeljak „Finansiranje mjera“) „Potrebno je dopuniti odjeljak tako što će se: • navesti ukupan iznos sredstava neophodnih za sprovođenje svih planiranih mjera; • jasno razdvojiti udio državnog budžeta, privatnih investitora i međunarodnih/grant izvora; • za šest mjera bez troškovnika dostaviti preliminarne procjene troškova i metodologiju izračuna; • prikazati projekciju uticaja finansijskog modela na prosječan mjesečni račun domaćinstava i mali biznis za svaku godinu perioda 2026–2030.“	Primjedba se djelimično usvaja. U dijelu mjera za koje se raspolagalo dodatnim podacima izvršeno je ažuriranje finansijskih parametara i izvora finansiranja.
13.	Mjesto u tekstu – str. 103, Poglavlje 3 „Politike i mjere“, odmah poslije uvodnog pasusa Metodologija selekcije i proračuna uticaja inicijativa Radi transparentnog povezivanja svih predloženih mjera sa korijenskim problemima i kvantifikacijom rezultata modela, sve inicijative su analizirane kroz tri uzastopna filtra: • Domeni Energetske unije – mjere se grupišu u pet stubova (dekarbonizacija, energetska efikasnost, energetska sigurnost, interno tržište, istraživanje i inovacije); • Ključni uzroci – u svakom stubu mjere se povezuju sa konkretnom korijenskom barijerom (npr. visoka finalna potrošnja u domaćinstvima, ograničeni kapaciteti prenosa, nedovoljna integracija OIE);	Primjedba se djelimično usvaja. Izvršeno je ažuriranje dokumenta u dijelu koji tretira mjere sa najnovijim raspoloživim podacima.

	• Kriterijumi rangiranja – tehnička izvodljivost, specifični trošak uštede (€/t CO₂eq ili €/ktoe) i usaglašenost sa ciljevima 2030/2050. Polje „Uticaj“ se proširuje obaveznim elementima: • Period efekta (npr. 2025–2030 ili 2025–2050) • Smanjenje emisija GHG (kt CO₂eq i/ili %) – izračunato iz Tabele 4.5 • Ušteda finalne energije (ktoe) – u skladu s Tabelom 4.16 • Veza sa korijenskim uzrokom – kratko objašnjenje (npr. „Zamjena neefikasnih kotlova direktno adresira visoku potrošnju drvene biomase u stambenom sektoru“). Primjer zapisa: Period 2025–2030: –12 kt CO₂eq; –4,5 ktoe finalne energije (T4.5, T4.16).	
14.	(mjesto u tekstu: Poglavlje 3.1.1.6 „Upravljanje otpadom“, str. 134 – 140) U tekstu navesti da su u ovom poglavlju definisane samo tri inicijative - W1 „Smanjenje bio-otpada u komunalnom otpadu“, W2 „Povećanje stope priključenja na kanalizacioni sistem“ i W3 „Povećanje iskorišćenja CH₄ na deponijama“ nacrt-nacionalnog-energ..., čiji zbirni doprinos redukciji emisija iznosi svega 33,6 kt CO₂eq. Budući da taj iznos nije dovoljan da obezbijedi potpuno pokrivanje teritorije državnim sistemom prikupljanja, sortiranja i prerade otpada, predlaže se: • (a) proširiti listu mjerā dodavanjem, na primjer, regionalnih centara za reciklažu, uspostavljanja proširene odgovornosti proizvođača (EPR), razvoja tržišta sekundarnih sirovina i mjera za smanjenje ambalažnog otpada; ili • (b) značajno detaljnije razraditi postojeću mjeru „Smanjenje bio-otpada u komunalnom otpadu“, sa jasnim	Primjedba se ne usvaja. Postojeće mjere su preuzete iz raspoloživih strateških dokumenata.

	međufazama (2025, 2029, 2033), pokazateljima učinka, procjenom troškova i izvorima finansiranja nacrt-nacionalnog-energ....	
15.	mjesto u tekstu: Poglavlje 3.1.1.5 „Sektor poljoprivrede“, str. 131 – 134) U poglavlju su definisane samo dvije mjere – P-A1 „Podrška organskoj poljoprivredi“ (15 kt CO₂eq) nacrt-nacionalnog-energ... i P-A2 „Podrška upravljanju stajskim đubrivom“ (≈ 2 kt CO₂eq) nacrt-nacionalnog-energ..., čiji zbirni doprinos iznosi 17 kt CO₂eq do 2030. godine. Međutim, Tabela 4.5 predviđa ukupno smanjenje emisija sektora poljoprivrede od 28 kt CO₂eq u istom periodu nacrt-nacionalnog-energ.... Predlaže se da se: • (a) dopune mjere, npr. uvođenjem aditiva u ishrani preživara (3-NOP, nitrifikacioni inhibitori), pokretanja pilot-postrojenja za anaerobnu digestiju stajnjaka i programa precizne primjene đubriva; ili • (b) detaljnije razradi P-A1 (organika) i P-A2 (stajnjak) sa međuciljevima (2025, 2027, 2030) i kvantifikacijom dodatnih 11 kt CO₂eq uštede, kako bi bilans sektora bio konzistentan sa projekcijom.	Primjedba se ne usvaja. Postojeće mjere su preuzete iz raspoloživih strateških dokumenata.
16.	(mjesto u tekstu: Poglavlje 3.1.1.4 „Industrijski sektor“, str. 121 – 131) U poglavlju su navedene tri mjere – “Uniprom KAP: zamjena i remont elektroliznih ćelija”, “Uniprom KAP: hibernacija ćelija” i „Finansijski podsticaji za uvođenje hibridnih specijalnih radnih mašina” te „Prozjumeri i biogorivo u industriji (–40 kt CO₂eq)” nacrt-nacionalnog-energ.... Predlaže se da se: • (a) jasno identifikuje korijenski problem koji svaka mjera rješava (npr. „anodni efekat i emisije PFC“ za KAP, „visoka potrošnja dizela u teškoj mehanizaciji“, „niska penetracija	Primjedba se ne usvaja. Postojeće mjere su preuzete iz raspoloživih strateških dokumenata.

	OIE u industriji“) i u polju Problem dopuni kvantifikovanom početnom vrijednošću indikatora (emisije, potrošnja goriva, udio OIE); • (b) doda pod-skup mjera upravljanja emisijama u industriji: 1. obavezni M-R-V sistem (monitoring–reporting–verifikacija) GHG-emisija za sva postrojenja iz Aneksa I Direktive 2010/75/EU (IED) i EU ETS; 2. značajno povećanje kazni za neovlašćeno ispuštanje zagađujućih materija u vazduh, vodu ili zemlju; 3. zabranu uvoza opreme koja ne ispunjava EU ekološke zahtjeve (CE oznaka, BREF-BAT standardi); 4. porezno oslobođanje / super-odbici za firme koje dokažu ≥ 20 % smanjenja GHG i zagađivača u roku od tri godine (usaglašeno sa čl. 17 Uredbe (EU) 2023/956 o CBAM-u).	
17.	(mjesto u tekstu: Poglavlje 3.2.2 „Dugoročna strategija renoviranja i stimulacija isplative dubinske renovacije“, str. 155 – 159) U poglavlju su definisane samo dvije mjere – „Razvoj i implementacija regulatornog okvira energetske efikasnosti u zgradama“ nacrt-nacionalnog-energ... i „Daljinsko grijanje u Pljevljima“ nacrt-nacionalnog-energ... – koje djelimično adresiraju problem niske energetske efikasnosti zgrada. Predlaže se da se: (a) detaljnije razradi mjera „Razvoj i implementacija regulatornog okvira EE u zgradama“, i to: O preciziranjem vremenskog plana potpune transpozicije EPBD (2010/31/EU) i izmjene (2018/844/EU); o uvođenjem nacionalnog softvera za sertifikaciju i javnog registra sertifikata; o definisanjem minimalnih standarda nZEB (nearly-zero-energy buildings) za sve nove objekte od 2028. (b) dopuni paket podsticaja sljedećim mjerama:	Primjedba se djelimično prihvata. Dokument je ažuriran po pitanju statusa pravnog okvira i primjene NZEB standarda.

	• Zabrana uvoza neefikasnih peći i kotlova (klase ispod „EcoDesign 2020“) od 2026.; • Subvencije i Eko-krediti za zamjenu starih kotlova visokoučinkovitim peletnim kotlovima do 35 % investicije; • Sniženi tarifni razred (do 15 %) za domaćinstva koja koriste EE električno grijanje ili pelet; • Program „Energy Voucher“ – jednokratni grant za termofasadu i zamjenu stolarije u stambenim zgradama.	
18.	Mjesto u tekstu – Poglavlje 3.2 „Oblast energetske efikasnosti“, Tabela 3.2 i prateći opis mjera (str. ≈ 160 – 170) U Tabeli 3.2 navedene su mjere za zgrade, saobraćaj i energetske industrije, ali nijedna za energetske efikasnosti u prerađivačkoj industriji. Predlaže se da se uvrsti nova grupa mjera „Energetski menadžment i energetske usluge u industriji“, koja obuhvata: • Nacionalni program obuke energetskih menadžera (ISO 50001) i obavezne energetske audite svakih 4 godine; • Pokretanje ESCO-modela (ugovori zasnovani na uštedi) i pilot-projekata sa garantovanim uštedama; • Bespovratne podsticaje do 30 % troška za procesnu efikasnost, rekuperaciju toplote i digitalni monitoring. Za svaku mjeru dodati indikator uticaja (ktoe uštede / kt CO₂eq) i jasno definisati korijenski problem – visoku specifičnu potrošnju energije u metalnoj, prehrambenoj i drvnoj industriji.	Djelimično se prihvata. Ažuriran je regulatorni i institucionalni okvir, posebno u dijelu dimenzije Istraživanje, inovacije i konkurentnost gdje se posebna pažnja posvećuje malim i srednjim preduzećima, industriji i podršci koju imaju kada je povećanje energetske efikasnosti u pitanju. Program obuke energetskih menadžera i auditora već se vrši u saradnji sa Univerzitetom Crne Gore i mašinskim fakultetom. Zakonom o efikasnom korišćenju energije i pratećim podzakonskim aktima prepoznati su ESCO subjekti i mehanizmi njihovog rada i ugovaranja energetskih usluga na bazi ušteda energije. Sredstva za podsticaje za industriju kada su mjere energetske efikasnosti u pitanju su opredijeljena kada je Crna Gora dobila grant za ublažavanje energetske krize.
19.	Mjesto u tekstu – Poglavlje 3.2 „Oblast energetske efikasnosti“, podgrupa mjera „Smanjenje gubitaka u distributivnim i prenosnim mrežama“, Tabela 3.2 i prateći opis (str. ≈ 160 – 165) U tekstu su naznačene mjere za smanjenje tehničkih i netehničkih gubitaka, ali nije prikazana početna vrijednost gubitaka (ktoe/GWh) niti projekcija nakon sprovođenja	Primjedba se ne usvaja. Predstavljena forma je uobičajeni način izvještavanja o konzumu, proizvodnji i gubicima električne energije iz nacionalnih bilansa i drugih izvještaja iz oblasti elektroenergetike. Polazne pretpostavke o nivou gubitaka i projekcijama njihovog smanjenja preuzeti su iz važećih planova razvoja i studija gubitaka koje pripremaju mrežni operatori.

	mjere, a u Tabeli 4.16 nedostaje pozicija „Gubici u mreži“ kao potkategorija finalne potrošnje energije. Predlaže se da se: 1. u opis mjere doda polje „Stanje 2021.“ (npr. 354,5 GWh = 12,39 % preuzete energije nacrt-nacionalnog-energ...) i ciljana vrijednost za 2025, 2030. i 2035.; 2. u Tabelu 4.16 uvrste gubici u mreži kao zaseban red u bilansu finalne energije, sa jedinicom ktoe i pratećim scenarijskim serijama (WEM/WAM); 3. prikaže metodologija konverzije GWh → ktoe i veza sa indikatorom % gubitaka; 4. definiše indikator uticaja mjere: -X ktoe / -Y kt CO_{2eq} godišnje (korišćenjem faktičkih prosjeka 2019-2021: 224 GWh = 8,47 % Plan-razvoja-CEDIS-2023...).	
20.	U poglavlju 3.3.4 „Reforma energetske preduzeća“, str. ≈ 182 predlaže se dodavanje nove inicijative: „Program transformacije i optimizacije performansi EPCG-a i CEDIS-a (Lean & Digital)“ – program koji, kroz mapiranje procesa, uvođenje lean-menadžmenta i potpunu digitalizaciju radnih tokova, postavlja mjerljive ciljeve: • podići produktivnost sa ~ 325 korisnika po zaposlenom (421 961 korisnik i > 1 300 zaposlenih) na ≥ 1 000 korisnika po zaposlenom do 2030. godine ; • smanjiti operativne troškove (OPEX) grupe za najmanje 20 % do 2030; • skratiti prosječan rok za priključenje novih proizvođača i potrošača na ≤ 60 dana (2024: 16,96 % zahtjeva prekoračuje rok Plan-razvoja-CEDIS-2023...); • prepoloviti indekse pouzdanosti (CAIDI/SAIDI) na razinu ispod 60 minuta godišnje (2021: CAIDI do 134 min Plan-razvoja-CEDIS-2023...).	Primjedba se djelimično usvaja. Ažurirane su mjere koje targetiraju elektrodistributivni sistem sa jasnim isticanjem neophodnosti digitalizacije, a u cilju povećanja integracije OIE kao osnovnim sredstvom za dostizanje ciljeva.

5.) NVO Eko-tim		
21.	Nacrt Nacionalnog energetskeg i klimatskog plana (NECP) Crne Gore ne adresira pitanje pravedne tranzicije za opštinu Pljevlja, kao jedinog rudarsko-energetskog centra Crne Gore. Kao takav, dokument nije usklađen sa obavezama koje proizilaze iz Uredbe (EU) 2018/1999 o upravljanju energetskom unijom i djelovanjem u području klime, prilagođene za Energetsku zajednicu, i Sprovedbene uredbe (EU) 2022/2299, koje zajedno definišu obavezni sadržaj ovog dokumenta i način izvještavanja o njegovom sprovođenju. Predlažemo da se nacrt NECP-a dopuni, kako bi bio usklađen sa obavezama definisanim prilagođenom Uredbom (EU) 2018/1999 i Sprovedbenom uredbom (EU) 2022/2299 za Energetsku zajednicu. Konkretno, potrebno je: 1. Uključiti procjenu uticaja predloženih politika i mjera na zapošljavanje, tržište rada, socijalnu uključenost i teritorijalnu dimenziju, s posebnim fokusom na opštinu Pljevlja. 2. Definirati odgovarajuće mjere za ublažavanje negativnih socio-ekonomskih posljedica tranzicije u Pljevljima, uključujući mjere za podršku ekonomskoj diverzifikaciji, kreiranje novih radnih mjesta i programe prekvalifikacije radne snage. 3. Ako sve ovo nije moguće detaljno obraditi unutar NECP-a, predvidjeti konkretnu mjeru u NECP-u koja obavezuje na izradu posebnog Plana pravedne tranzicije za opštinu Pljevlja u što kraćem roku.	Primjedba se usvaja.
22.	Naziv mjere „Ekološka obnova Termoelektrane (TE) Pljevlja“ nije adekvatan jer ne odražava stvarnu prirodu mjere, može izazvati konfuziju, jer implicira smanjenje emisija GHG, što nije slučaj. Kao što je već nekoliko puta istaknuto, ekološka rekonstrukcija ovog postrojenja ne	Primjedba se usvaja.

	doprinosi smanjenju emisija GHG, već isključivo smanjenju emisija zagađivača vazduha, kao što su SO ₂ , NO _x , CO, PM10 i PM2.5. Iz tog razloga naziv mjere treba preformulisati u: “Postepeno ukidanje korišćenja uglja u TE Pljevlja”	
23.	Neophodno je dati jasnu analizu uticaja carbon pricing mehanizama na TE Pljevlja (naročito EU ETS i CBAM), kao i finansijske reperkusije ovih mehanizama na budući rad TE do njenog potpunog isključenja iz pogona.	Primjedba se usvaja.
24.	Važno je napomenuti da uvođenje postrojenja za desulfurizaciju (odsumporavanje) i denitrifikaciju, koje jeste standardni dio ekološke rekonstrukcije, podrazumijeva značajne dodatne troškove za nabavku i kontinuiranu upotrebu skupih hemijskih reagenasa. Osim toga, ova postrojenja troše i dio proizvedene električne energije za svoj rad, što efektivno smanjuje neto iskoristivu proizvodnju i može negativno uticati na ukupnu energetska efikasnost termoelektrane. Zbog toga je neophodno da se u opisu ove mjere jasno i transparentno prikaže: • na koji način i u kojim segmentima bi trebalo doći do povećanja efikasnosti, • kako su obračunati dodatni energetski i finansijski troškovi rada novih postrojenja za zaštitu životne sredine, • i kako su ovi troškovi uračunati u ekonomsku isplativost planirane investicije. Bez takvih informacija, procjena koristi i troškova ove mjere ostaje nejasna i nedovoljno argumentovana.	Primjedba se djelimično usvaja. Informacija o energetska efikasnosti postrojenja prije i poslije rekonstrukcije je dobijena kao ulazni podatak, a na osnovu tehničke dokumentacije.
25.	Nacrt Plana bi trebalo dopuniti detaljima o ilegalnom radu TE Pljevlja, nedostatku dozvola i postupcima pokrenutim od strane Energetske zajednice, kao i implikacijama ekoloških i ekonomskih problema, uključujući emisije i troškove	Primjedba se djelimično usvaja. Nesporno je da je TE Pljevlja još uvijek najvažniji i najstabilniji izvor električne energije za konzum Crne Gore. Pored toga, direktno utiče na pristupačnost električne energije krajnjim potrošačima. Zamjenom proizvodnje električne

	povezane sa EU ETS-om. Potrebno je revidovati predloženu godinu 2041. kao rok za gašenje elektrane i jasno prikazati na čemu se ta projekcija temelji, uključujući analize finansijske opravdanosti rada TE Pljevlja u kontekstu CBAM-a i mogućeg ulaska Crne Gore u EU do 2028. godine, odnosno pune primjene EU ETS-a.	energije iz TE Pljevlja uvezenom električnom energijom bi se i pored veoma dobre povezanosti elektroenergetskog sistema Crne Gore sa okruženjem narušila sigurnost snabdijevanja električnom energijom i pristupačnost električne energije za krajnje potrošače. Nakon rekonstrukcije TE Pljevlja će ispuni sve standarde definisane direktivom za velika ložišta. Dio primjedbe vezan za određivanje godine izlaska iz pogona TE Pljevlja i efekat koji će CBAM i budući EU ETS imati na poslovanje TE Pljevlja je odgovoren.
26.	S obzirom na ambiciozne ciljeve Crne Gore u oblasti obnovljivih izvora energije i ograničenu diverzifikaciju u proizvodnji električne energije (sa velikim oslanjanjem na HE i TE), potrebno je uvesti PaM koja predviđa identifikaciju optimalnih lokacija za razvoj solarne i vjetroenergije izvan projekata koji su trenutno u procesu dobijanja dozvola. Ove lokacije treba odabrati tako da se maksimizira razvojni potencijal, uzimajući u obzir faktore poput dostupnosti resursa, blizine postojeće infrastrukture i kapaciteta mreže, dok se istovremeno minimiziraju konflikti s ekološkim, društvenim i kulturnim vrijednostima. Predlog mjere: Tačan naziv: Mapiranje optimalnih lokacija za razvoj solarnih i vjetroelektrana u Crnoj Gori Razmatrano u kojem scenariju: WAM scenario Pojedinačna politika i mjera ili dio grupe politika i mjera: Pojedinačna politika i mjera Opšti kontekst: Crnu Goru karakteriše niska diverzifikacija proizvodnje električne energije (visoka zavisnost od HE i TE) što čini snabdijevanje električnom energijom osjetljivim na meteorološke okolnosti, promjenjive tržišne cijene električne energije i dostupnost prekograničnih kapaciteta tokom sušnog	Primjedba se djelimično usvaja. Izrada studije za mapiranje optimalnih lokacija za razvoj solarnih i vjetroelektrana u Crnoj Gori je adresirana u tekstu u dijelu koji tretira strateški okvir NEKP.

	dijela godine. Takođe, Crna Gora ima veliki i dokazani potencijal obnovljivih izvora energije (naročito solarni i vjetropotencijal). Stoga će povećanje korišćenja energije vjetra i sunca, koje trenutno karakteriše vrlo mali udio u proizvodnji električne energije, donijeti potrebnu robusnost miks proizvodnje električne energije zbog njihovog komplementarnog djelovanja u odnosu na rad hidroelektrana. Međutim, uzimajući u obzir veličinu Crne Gore, kao i činjenicu da solarne i vjetroelektrane zauzimaju veliki prostor, neophodno je pažljivo planirati njihovu izgradnju, vodeći računa o svim drugim aspektima upotrebe prostora, bilo da je riječ o njegovim prirodnim, kulturnim ili društvenim vrijednostima. U tom kontekstu je revidiranom Direktivom o obnovljivim izvorima energije (RED III Direktiva), usvojenom u maju 2023. godine, propisana obaveza zemljama članicama Evropske Unije da uspostave zone za ubrzani razvoj OIE (takozvane “RAA” zone). Zbog minimalnih konflikata sa prirodnim vrijednostima, u RAA zonama će procedure ishodovanja dozvola za projekte OIE biti kraće. Iako RED III Direktiva još uvijek nije transponirana u zakonodavni sistem Crne Gore, mjera mapiranja optimalnih lokacija za razvoj solarnih i vjetroelektrana u skladu je sa preporukom koju je Ministarstki savjet Energetske zajednice usvojio u decembru 2024. godine, pozivajući njene ugovorne strane, uključujući i Crnu Goru, da pripreme svoj zakonodavni i insitucionalni okvir za implementaciju odredbi koje se tiču uspostavljanja RAA zona. U cilju pružanja smjernica donosiocima odluka i stručnoj javnosti u zemljama ugovornicama, za uspostavljanje RAA zona, Energetska zajednica je u saradnji sa organizacijom The Nature Conservancy izradila priručnik “Operational Blueprint: Designation of Renewables	
--	--	--

	Acceleration Areas”. Metodologija opisana u Priručniku, već je primijenjena u Crnoj Gori kroz izradu pilot studije u opštini Nikšić, a trenutno je u toku projekat koji isti pristup preslikava na nacionalni nivo (Montenegro Energy Growth and Acceleration). Opis politika i mjera: Razvoj dodatnih OIE elektrana je neophodan kako bi se postigli izazovni nacionalni ciljevi u pogledu udjela OIE i emisija gasova sa efektom staklene bašte, te obezbijedila energetska sigurnost države. Ova politika i mjera uključuje pažljivo planiranje dodatnih solarnih i vjetroenergetskih kapaciteta, koje će doprinijeti kako ekonomskoj isplativosti, tako i održivosti budućih projekata koji će biti u skladu sa interesima društva u cjelosti, te obavezama koje Crna Gora ima u pogledu zaštite životne sredine. U tom smislu, u Crnoj Gori je u oktobru 2024. godine, otpočeo nacionalni projekat mapiranja optimalnih lokacija za razvoj solarnih i vjetroelektrana, pod nazivom Montenegro Energy Growth and Acceleration (MEGA), koji osim analize energetskeg potencijala (poput resursnog potencijala, kapaciteta mreže, udaljenosti od mreže, puteva i potrošačkih centara), uzima u obzir i kriterijume osjetljivosti područja na razvoj solarnih i vjetroelektrana (poput područja u sastavu ekološke mreže, kulturnih vrijednosti, drugih namjena prostora – šumarstvo, poljoprivreda, turizam itd.). Uvažavajući smjernice iz “Operational Blueprint” priručnika, MEGA studija, između ostalog, obuhvata analizu energetskeg potencijala brownfield lokacija koje su RED III Direktivom prepoznate kao područja na kojima treba prioritizovati izgradnju OIE. Lokacije koje budu identifikovane MEGA studijom, treba da budu prepoznate kroz zakonodavni okvir, strateška	
--	---	--

	dokumenta, lokalnu prostorno plansku dokumentaciju, procese aukcija, kao i kroz rad institucija koje učestvuju u procedurama ishodovanja dozvola za izgradnju solarnih i vjetroenergetskih projekata. Rezultati studije treba da pruže informaciju i operatorima elektroenergetskog sistema o tome na kojim lokacijama je potrebno planirati razvoj nove mrežne infrastrukture ili unapređenje postojeće. Pravna, tehnička, finansijska, informativna, regulatorna politika ili mjera: Pravna, tehnička i regulatorna mjera. Problem kojim se politika ili mjera bavi: Diverzifikacija proizvodnje električne energije, fleksibilnost elektroenergetskog sistema, emisija gasova sa efektom staklene bašte, prostorni aspekti izgradnje solarnih i vjetroelektrana Cilj politike ili mjere: Visoka integracija proizvodnje električne energije iz OIE, povećanje energetske sigurnosti, poboljšanje položaja na tržištu električne energije, smanjenje emisije gasova sa efektom staklene bašte, usmjeravanje budućeg razvoja OIE ka područjima koja nisu u konfliktu sa prirodnim i kulturno-istorijskim vrijednostima, te drugim aktivnostima od društveno-ekonomskog značaja. Proces implementacije: • Izrada MEGA studije • Usmjeravanje razvoja solarnih i vjetroelektrana ka optimalnim lokacijama identifikovanim MEGA studijom, kroz regulatorni okvir Period implementacije: • Datum početka projekta: oktobar 2024. godine • Očekivani datum završetka projekta: novembar 2025. Godine Status implementacije: • Projekat je u toku.	
--	--	--

	Odgovorna lica za implementaciju: •The Nature Conservancy • NVO Eko-tim • Tim nacionalnih eksperata Podrška implementaciji: • Ministarstvo energetike i rudarstva • Crnogorska Agencija za investicije • Ministarstvo ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera • Agencija za zaštitu životne sredine • Ministarstvo prostornog planiranja, urbanizma i državne imovine • EPCG (Elektroprivreda Crne Gore) • CGES (Crnogorski elektroprenosni sistem) • CEDIS (Crnogorski elektrodistributivni sistem) • EBRD (Evropska banka za obnovu i razvoj) • AFD (Francuska razvojna agencija) • Sekretarijat energetske zajednice Preduzete radnje: - Izrađene su mape ograničenja, kojima su iz analize isključena sva područja na kojima se bilo iz zakonskih, biofizičkih, ekonomskih ograničenja ili zbog prisustva postojeće infrastrukture, solarne i vjetroelektrane ne mogu graditi ili ih je neisplativo graditi - Izrađene su mape razvojnog potencijala, koje osim resursnog potencijala (osunčanosti, te brzine i konstantnosti vjetra), uključuju i druge ekonomske kriterijume važne za ocjenu isplativosti projekata – kapacitet mreže, udaljenost od mreže, udaljenost od putne infrastrukture, potrošačkih centara itd. - U toku je izrada mapa konflikata, odnosno analiza osjetljivosti područja na razvoj solara i vjetra, uzimajući u	
--	---	--

	obzir kriterijume poput biodiverziteta, kulturno-istorijskih, pejzažnih vrijednosti, društveno-ekonomskih aspekata (poljoprivrede, šumarstva, turizma) itd. Uticaaj: • Obuhvaćena oblast Energetske unije: dekarbonizacija, energetska sigurnost. • Obuhvaćeni sektori: Proizvodnja energije (IPCC sektor: 1A Energija, podkategorija: 1A1 Energetske industrije). • Obuhvaćena područja GHG i gasovi staklene bašte: Ova mjera ima za cilj prebacivanje goriva na obnovljivu električnu energiju i samim tim utiče na smanjenje svih emisija GHG, međutim, njen efekat u velikoj mjeri zavisi od godišnjeg rada TE Pljevlja i prodora e-mobilnosti (pošto ova dva sektora utiču na najveći nivo emisije GHG). Očekuje se da će veliki efekat politike i mjere na nacionalne ciljeve biti evidentan nakon 2032. godine. • Usklađivanje sa evropskom Direktivom o staništima i Direktivom o pticama, usmjeravanjem izgradnje solarnih i vjetroelektrana na područjima izvan sastava ekološke mreže Troškovi: • Ukupni budžet za projekat je 150.000,00 eura Finansiranje: • The Nature Conservancy Godišnji uticaji na državni budžet: • Uticaj MEGA studije na državni budžet se očekuje nakon njene izrade i implementacije njenih rezultata kroz nacionalni regulatorni okvir. • Uticaj će zavisiti od interesa investitora i ugovora o otkupu električne energije. Upućivanje na sprovedene temeljne analize ili druge tehničke izvještaje koji su korišćeni kao osnova za izbor i oblikovanje politike ili mjere:	
--	--	--

	Handbook for Practitioners: Mapping a Sustainable Renewable Energy Transition – Priručnik koji je izradila organizacija The Nature Conservancy u saradnji sa grupom eksperata iz jugoistočne Evrope, namijenjen stručnoj javnosti kao pomoć u identifikaciji područja pogodnih za razvoj solarnih i vjetroelektrana, koje će imati minimalan negativni uticaj na ekološke i društvene vrijednosti. Operational Blueprint: Designation of Renewables Acceleration Areas – Vodič koji je izradila Energetska zajednica u saradnji sa organizacijom The Nature Conservancy, namijenjen donosiocima odluka i stručnoj javnosti kao pomoć u uspostavljanju RAA zona, obaveze koja je propisana RED III Direktivom. Land use and Europe's renewable energy transition: identifying low-conflict areas for wind and solar development – Studija koju je izradila organizacija The Nature Conservancy, čiji rezultati pokazuju da je na niskokonfliktnim površinama u Evropi, moguće ostvariti 45% udjela OIE do 2030. godine. Nikšić Smart Siting Study – Studija mapiranja optimalnih lokacija za razvoj solarnih i vjetroelektrana u opštini Nikšić.	
27.	U nacrtu Nacionalnog energetskog i klimatskog plana (NECP) potrebno je izvršiti korekciju dosad definisanog cilja smanjenja emisija kako bi se uskladio sa ažuriranim Nacionalno utvrđenim doprinosom (NDC) usvojenim u februaru 2025. godine, tj. ciljevima 55 % smanjenja GHG emisija do 2030. i 60 % do 2035., a ne sa ranijim, manje ambicioznim ciljem od 35 % do 2030.	Primjedba se usvaja.
6.) Elektroprivreda Crne Gore AD Nikšić		
28.	Na strani 31 se pominje da će TE Pljevlja biti u funkciji do 2035 — 2037 godine . Molimo da se podatak ispravi.	Primjedba se usvaja.

29.	Na strani 34, na listu projekata koje EPCG planira da realizuje dodati VE Gvozd 2, snage 21 MW i planirane proizvodnje 63 GWh. Takođe uskladiti listu sa strane 34 sa grafikom na strani 293 (npr. SE Tuzi se prvi put u dokumentu pominje u okviru grafika).	Primjedba se usvaja.
30.	Strana 89: „U okviru Evropskog plana investicija i oporavka, u oblasti obnovljivih izvora energije, Komisija predlaže vodeći projekat: Hidroenergetski sistem Piva u Crnoj Gori biće proširen početkom izgradnje HE Komarnica. Vlada Crne Gore dala je EPCG 2020. godine koncesioni akt za izgradnju elektrane instalisane snage 172 MW i očekivane godišnje proizvodnje električne energije do 213 GWh." predlaže se sljedeća preformulacija : „Agenda reformi”, dokument koji je Vlada usvojila u septembru, a Evropska komisija odobrila u oktobru 2024. godine, predviđa da će Država i Elektroprivreda u roku od dvije godine zaoočeti izgradnju hidroelektrane „Gornje Kruševo" na rijeci Pivi: nizvodno od hidroelektrane „Mratinje”. Planirani instalisani kapacitet elektrane iznosi 82 MW, a očekivana godišnja proizvodnja je 170 GWh. Projekat ima za cilj da smanji udio električne energije proizvedene iz uglja i da ispuni obaveze Crne Gore u procesu pristupanja Evropskoj uniji."	Primjedba se usvaja.
31.	U tabeli 1.5: Proizvodni kapaciteti u Crnoj Gori upisati tačne podatke za instalisanu snagu mHE koje pripadaju HE Perućica. Koristi se podatak dodatnog kapaciteta 58,5 MW (Agregat A8) iz HE Perućica od 2024. godine.	Primjedba se usvaja.
32.	Strana 144, U okviru „Opis politika i mjera :“ dodati VE Gvozd 2 sa 21 MW (63 GWh).	Primjedba se usvaja.
33.	Proračuni za energijom u budućnosti se zasnivaju na analizama projekcije rasta BDP-a, porasta broja stanovnika,	Primjedba se djelimično usvaja. Raspoloživa statistička osnova po svim sektorima je takva da je kao bazna godina za proračune i

	rasta industrije, saobraćaja i ostalog na osnovu procjena i podataka iz 2018. do 2021 .godine.	kasnije razvoj projekcija odabrana 2022. godina. Iako danas postoje novi podaci, ne postoje za sve sektore, a u pogledu referentnosti energetskog miksa odabrana godina je reprezentativna i danas za proračune i projekcije trendova potrošnje i GHG emisija.
34.	Predviđa se stalno povećanje proizvodnje aluminijuma.	Primjedba se ne usvaja. Informacije o povećanju proizvodnje aluminijuma dobijeni su od resornog ministarstva. Ne radi se o primarnoj proizvodnji aluminijuma, već manje energetski intenzivnoj proizvodnji proizvoda od aluminijuma (bileti, posebne legure i aluminijumska žica).
35.	U okviru poglavlja 4 na više mjesta obavještenje Error! Reference source not found, uskladiti radi preglednosti dokumenta.	Primjedba se usvaja.
7.) Crnogorski elektroprenosni sistem AD Podgorica		
36.	U dokumentu uskladiti godinu izlaska iz pogona TE Pljevlja.	Primjedba se usvaja.
37.	Strana 33, navedeno je sljedeće: "Kada su veliki proizvodni objekti u pitanju, analize priključenja su urađene za 22 fotonaponske elektrane (iznad 3300 MW instalisane snage) i 5 vjetroelektrana (720 MW instalisane snage), a očekuje se još zainteresovanih." — predlaže se modifikacija u smislu da se doda da je presjek za naznačene urađene analize napravljen na kraju 2024. godine, a da je u toku izrada analiza i zakonom utvrđeni postupci u vezi sa konkretnim postupkom za ostale zainteresovane investitore.	Primjedba se usvaja.
38.	Korigovati slovne greške u dokumentu.	Primjedba se usvaja.
39.	Ažurirati podatke koje se odnose na posljednji plan razvoja CGES-a.	Primjedba se usvaja.
40.	Na strani 51. je navedeno sljedeće: „Planom se utvrđuje razvoj mreže za narednih deset godina i spisak investicija koje su već dogovorene i projekata koji će se realizovati u naredne tri godine.” — predlaže se modifikovanje navedenog u skladu sa zaključenim u članu 87 stav 1 tačke 29 i 30 Zakona o energetici ("Službeni list CG", br. 28/2025).	Primjedba se usvaja.

41.	Predlaže se korekcija ukupno instalisanih prenosnih kapaciteta postojećih interkonektora.	Primjedba se usvaja.
42.	Na strani 89. je navedeno sljedeće: „Prema investicionim planovima CGESa, do 2030. godine planirani su projekti proširivanje prenosnih kapaciteta prema Bosni i Hercegovini, Srbiji i Albaniji koji će u značajnoj mjeri dovesti do povećanja tržišnih kapaciteta i otklanjanja zagušenja (ili umanjenje cijena zagušenja)” — predlaže se korekcija naznačene godine i naznačenog plana.	Primjedba se usvaja.
43.	Predlaže se korekcija punog kapaciteta HVDC kabla MONITA (obije žile).	Primjedba se usvaja.
44.	Predlaže se razmatranje potrebe za modifikacijom statusa projekata izgradnje SE Krupac i Slano koje vodi EPCG.	Primjedba se djelimično usvaja. Dokument je ažuriran.
45.	Predlaže se provjera i potencijalno modifikacija ukupno instalisane snage SE za koje je potpisan ugovor o izgradnji infrastrukture za priključenje i priključenju na prenosnu mrežu između Investitora i CGES-a i za koje se u skladu sa utvrđenim dinamičkim planom očekuje da budu u pogonu do 2030. godine.	Primjedba se usvaja.
46.	Korigovati poziv na Zakon o energetici.	Primjedba se usvaja.
47.	Predlaže se modifikacija spiska projekata koje realizuje/ će realizovati CGES, a koji spadaju u grupu ”smart grid”.	Primjedba se usvaja.
48.	U dokumentu je izvršen poziv na Investicioni plan CGES-a za period 2024-2028, a usvojen je Investicioni plan za period 2025-2029, kao i ažurirani Investicioni plan za period 2025-2029, pa je u tom dijelu potrebno izvršiti uskladivanje.	Primjedba se usvaja.
49.	Potrebno je ažurirati spisak investicionih projekata CGES-a i podatke koji se odnose na iste.	Primjedba se usvaja.
50.	Predlaže se da se u preduzetim radnjama, a kada je u pitanju plan razvoja CGES-a, naznači daje izvršeno ažuriranje istog za period 2023-2032.	Primjedba se usvaja.
51.	Potrebno je ažurirati status određenih planskih dokumenata.	Primjedba se usvaja.

52.	Ažurirati status aktivnosti na pojeđenim projektima, kao i podatke za određene projekte.	Primjedba se usvaja.
53.	Korigovati tehničke greške u tabeli 4.3	Primjedba se usvaja.
54.	U dijelu podataka koji se odnose na termičke limite vodova potrebno je izvršiti usklađivanje podataka.	Primjedba se usvaja.
55.	Ažurirati mapu koja se odnosi na prenosnu elektroenergetsku infrastrukturu.	Primjedba se usvaja.
56.	Ažurirati reference koje se odnose na planove CGES-a.	Primjedba se usvaja.
57.	Ažurirati poglavlje 2.4.1 Međusobna povezanost električnom energijom na str. 90.	Primjedba se usvaja.
58.	Ažurirati PaM: Metodologije za operacionalizaciju regije proračuna kapaciteta.	Primjedba se usvaja.
59.	Dodati novu PaM u okviru dimenzije energetska sigurnost: Operacionalizacija regiona za analizu sigurnosti.	Primjedba se usvaja.
60.	Dodati novu PaM u okviru dimenzije interno energetske tržište: Odgovor potrošnje.	Primjedba se usvaja.
61.	Ažurirati PaM: Netovanje odstupanja	Primjedba se usvaja.
62.	ukloniti PaM: Smanjenje gubitaka u elektroenergetskoj (elektroprenosnoj) mreži	Primjedba se usvaja.
63.	Korigovati broj i dužinu postojećih vodova u prenosnoj mreži, kao i ukupnu instalisanu snagu transformatora u prenosnoj mreži.	Primjedba se usvaja.
8.) DOO „Crnogorski elektrodistributivni sistem“ Podgorica		
64.	Kako Pravila za izradu i praćenje realizacije planova razvoja i investicionih planova distributivnog sistema električne energije ("Službeni list Crne Gore", br. 035/25 od 02.04.2025.) nalažu da Desetogodišnji plan razvoja distributivnog sistema bude usaglašen sa NECP-om, to je potrebno da se jasno definišu obaveze operatora distributivnog sistema i predvidi obim i izvor finansiranja, kako bi se navedeni plan ažurirao u skladu sa tim.	Primjedba se usvaja.
65.	Sugeriše se obrađivaču da pripremi tabelarni pregled po naponskim nivoima, kategorijama priključenja i planiranim	Primjedba se djelimično usvaja. Kako se radi o „top-down“ energetskom modelu implementiranom u softveru

	mjerama, radi preglednosti, da bi se lako moglo doći do podatka šta je planirano da se priključi na distributivni sistem.	preporučenom od EU (LEAP), ne tretiraju se posebno naponski nivoi, pa od mrežnog operatora nijesu ni traženi konkretni pojedinačni projekti sa tehničkim detaljima (uslovima za projektovanje koji su izdati) za sve distribuirane izvore. Mjerama koje su predložene naveden je obim instalisane snage novih izvora i dinamika koja je u fazi kreiranja modela usaglašena sa mrežnim operatorom.
66.	Kao što je to ukazano tokom procesa izrade NECP-a, navodimo sljedeće podatke: • Vršna snaga distributivnog sistema tokom 2024. godine kretala se od minimalnih oko 330 MW u maju i maksimalnih oko 570 MW u julu, dok je prosječna mjesečna snaga oko 471 MW. • Kada se posmatra samo niskonaponska mreža i potrošači kod kojih se snaga ne mjeri, gdje dominantno pripadaju kupci-proizvođači, gdje se 2024. godine vršna snaga kreće od minimalnih oko 170 MW u maju i maksimalnih oko 380 MW u julu, dok je prosječna mjesečna snaga oko 298 MW. Sugeriše se obrađivaču da dodatno razmotri usklađenost planirane decentralizovane proizvodnje sa kapacitetom distributivne mreže.	• Primjedba se usvaja.
9.) „Regulatorni institut za obnovljivu energiju i životnu sredinu”, Podgorica		
67.	U Nacrtu se na više mjesta pojavljuje tehnička greška „Error! Reference source not found” (str. 8, 221, 222, 223 na tri mesta, 225, 227, 228, 232, 244, 247	Primjedba se usvaja.
68.	Javna rasprava je sprovedena u periodu koji onemogućava efektivno učešće javnosti u postupcima pripreme propisa	Primjedba se usvaja.
69.	Nacrt Nacionalnog energetskog i klimatskog plana je dostavljen Sekretarijatu Energetske zajednice prije održane javne rasprave o ovom dokumentu, odnosno u decembru 2024. godine	U pitanju je radna verzija dokumenta koja je dostavljena radi sagledavanja prepoznatih otvorenih pitanja, između ostalog i pitanja oko tretiranja ponora emisija koji jedino za Crnu Goru nijesu uračunati u nacionalni cilj smanjenja GHG emisija, a kod

		svih ostalih se nacionalni cilj odnosi na smanjenje neto GHG emisija.
70.	U Nacrtu NEKP-a nije predstavljena dimenzija rodne ravnopravnosti predloženih mjera i politika.	Primjedba se ne usvaja. Kako postojeće mjere i politike (WEM scenario) nijesu dovoljne da se dostignu postavljeni nacionalni ciljevi, bilo je neophodno formulisati dodatne mjere i politike iako trenutno ne postoje studije izvodljivosti za te mjere, a koje bi obuhvatile sve aspekte od interesa pa i rodnu ravnopravnost. Nove politike i mjere su formulisane konceptualno, uvažavajući raspoloživu statističku osnovu, a radi evaluacije uticaja na postavljene nacionalne ciljeve u pogledu dekarbonizacije i energetske efikasnosti.
71.	Nacrt NEKP-a treba da sadrži poseban aneks o energetskej uštedi.	Primjedba se ne usvaja. Energetski model je kreiran prema preporukama i pozitivnoj praksi EU, koristeći preporučeni softver LEAP, a na bazi raspoloživih statističkih podataka. Napravljeni su proračuni i projekcije za dva scenarija i jasno je vidljiva razlika između scenarija u pogledu efekata mjera na smanjenje potrošnje finalne i primarne energije, tj. uštede koja se ostvaruje primjenom dodatnih mjera. Rezultati su prikazani u tabelama sa nacionalnim ciljevima i jasno se vidi da su postavljeni ciljevi dostižni, ukoliko se realizuju mjere iz scenarija sa dodatnim mjerama (WAM) u planiranom intenzitetu.
72.	Nacrt NEKP-a ne sadrži deklarativno ni obavezujuće opredjeljenje Crne Gore za napuštanje uglja, niti precizno definisan rok za zatvaranje Termoelektrane Pljevlja (TE Pljevlja). U dokumentu se kao orijentaciona godina prestanka rada termoelektrane navodi 2041. godina, uz napomenu da će se konačna odluka donositi u zavisnosti od sigurnosti i dinamike energetske tranzicije. Ovakav pristup je neusklađen s obavezama koje Crna Gora ima u okviru Energetske zajednice. Neophodno je da se jasno i eksplicitno navede godina zatvaranja TE Pljevlja u skladu s međunarodnim obavezama i LCP Direktivom, kao i izraditi	Primjedba se usvaja.

	detaljan plan za napuštanje uglja, uključujući faze gašenja, prelazak na OIE i zamjenske kapacitete. Takođe, potrebno je i donijeti plan pravedne tranzicije za zaposlene i lokalne zajednice u Pljevljima i Beranama, i obavezno uključiti procjenu fiskalnih rizika povezanih s nastavkom rada TE Pljevlja. uključujući potencijalne međunarodne sankcije. Uskladiti NEKP sa Ustavom, Sporazumom o EZ i zakonodavstvom EU — kako pravno, tako i politički, u kontekstu pristupnih pregovora.	
73.	U dijelu „3.1.1.2 Sektor saobraćaja” koji se odnosi na promociju e-mobilnosti, potrebno je propisati mjere za rješavanje ograničene infrastrukture za punjenje električnih vozila.	Primjedba se ne usvaja. Postojećom mjerom, kojom se promovise e-mobilnost, je već obuhvaćena i podrška za razvoj infrastrukture za punjenje električnih vozila.
74.	U poglavlju „3.1.1.7 — Promjena namjene zemljišta i šumarstvo smanjenje područja koja godišnje zahvate šumski požari” na str. 140, Nacrt ne sadrži konkretan plan za smanjenje rizika od šumskih požara, iako je problem prepoznat u Nacionalnoj šumarskoj strategiji 2014— 2023. godine. Izostaju budžetske procjene, institucionalne odgovornosti i mehanizmi sprovođenja, pogotovu što dosadašnje mjere nisu dale rezultate.	Primjedba se djelimično usvaja. Dokument je ažuriran sa dostupnim informacijama.
75.	Dio Nacrta koji se bavi daljinskim grijanjem u Pljevljima (na str. 158) navodi da će razvoj daljinskog grijanja u Pljevljima uslijediti nakon ekološke rekonstrukcije TE Pljevlja, ali ova mjera je nedovoljno definisana. Nema procjene efekata na zagađenje, životnu sredinu i zdravlje. Nedostatak jasnih indikatora produžava rad TE Pljevlja i odlaže tranziciju.	Primjedba se djelimično usvaja. Dokument je ažuriran sa dostupnim informacijama.
76.	Na stranici 162. Nacrta NEKP-a se navodi sljedeće: „Ne postoje statistički podaci o udjelu koji javna komunalna preduzeća imaju u ukupnoj sektorskoj potrošnji energije, ali je izvjesno da se njihova potrošnja energije može pouzdano pratiti i analizirati u pogledu energetske efikasnosti”.	Primjedba se djelimično usvaja. Ovde se misli na mogućnost praćenja potrošnje energije od strane samih javnih komunalnih preduzeća (što je i njihova zakonska obaveza), jer raspolažu mjernim uređajima za potrošnju (npr. električna brojila) i računovodstvenim podacima o utrošenim energentima svih

	Podnositelj komentara smatra da je ova tvrdnja kontradiktorna.	vrsta. Ova preduzeća su dio generalne statistike sektora usluga i zato je navedeno da ih iz tog sektora na „top-down“ nivo nije moguće diferencirati. Prvi korak u upravljanju potrošnjom energije je uspostavljanje sistema za praćenje potrošnje energije. Ovo je inače mjera koja sama po sebi dovodi do povećanja energetske efikasnosti, odnosno ušteda energije.
77.	Iako je Zakonom o energetici iz 2024. godine predviđena metodologija za identifikaciju energetskog siromaštva, Nacrt NEKP-a ne daje podatke o statusu izrade, rokovima, troškovima ni odgovornim tijelima u poglavlju „3.4.4 — Energetsko siromaštvo”.	Primjedba se usvaja.
78.	Dimenzija istraživanja, inovacija i konkurentnosti u Nacrtu NEKP-a obrađena je fragmentarno, čime se ne ispunjavaju zahtjevi člana 4(e) Uredbe (EU) 2018/1999, koji zahtijeva postavljanje jasnih nacionalnih ciljeva i planiranje ulaganja u ovu oblast. Potrebno je izdvojiti posebno poglavlje o istraživanju i inovacijama u energetici i klimatskim politikama, definisati strateške ciljeve, odrediti indikativni budžet, vremenski okvir i očekivane učinke, u skladu sa dobrom praksom i standardima Energetske zajednice i Evropske unije.	Primjedba se usvaja.
79.	Iako su politike strukturirane po dimenzijama i većim dijelom predstavljene u tekstu, u većini slučajeva izostaju precizni rokovi za njihovu implementaciju, kao i procjena troškova. Potrebno je dopuniti NEKP kroz preciziranje vremenskog okvira i troškova za svaku planiranu mjeru, razvoj sveobuhvatne procjene investicionih potreba po dimenzijama (dekarbonizacija, energetska efikasnost, energetska sigurnost, unutrašnje tržište, istraživanje i inovacije), identifikaciju potencijalnih izvora finansiranja (nacionalnih, EU, međunarodnih i privatnih), uz naznaku mehanizama mobilizacije sredstava.	Primjedba se djelimično usvaja. Dokument je ažuriran sa dostupnim informacijama.

80.	U NEKP-u su djelimično obuhvaćeni ekonomski, socijalni i zdravstveni uticaji planiranih mjera, ali analiza ostaje na opštem nivou i bez sektorske razrade.	Primjedba se djelimično usvaja. Dokument je ažuriran sa dostupnim informacijama.
81.	Neophodno je da Nacrt NEKP-a predstavi detaljno i sistematično konkretne mehanizame ili mjere za privlačenje ulaganja, u poglavlju 5.3.	Primjedba se djelimično usvaja. Dokument je ažuriran sa dostupnim informacijama.
10.) Unija slobodnih sindikata Crne Gore		
82.	Potreba za revidiranjem Nacrta nacionalnog energetskog i klimatskog plana uz sveobuhvatne studije i analize	Primjedba se usvaja.
83.	Nerealno postavljen rok za izlazak iz uglja – 2041. godina	Primjedba se djelimično usvaja. Dodata je nova mjera koja nalaže izradu Plana pravedne tranzicije koji bi omogućio prestanak korišćenja uglja u budućnosti uz jasne mjere koje rješavaju prepoznate izazove u pogledu socio-ekonomske situacije u regionu.
84.	Nedostatak stabilnog izvora energije u tranzicionom planu	Primjedba se djelimično usvaja. Sigurnost snabdijevanja električnom energijom se dostiže kroz dinamičnu izgradnju novih obnovljivih izvora energije. Objavljene su i prve aukcije za OIE proizvođače (solarne elektrane) koje treba da dodatno ubrzaju razvoj tih projekata. Evidentan je rast distribuiranih izvora energije i konstantno raste broj kupaca proizvođača. U planu su nove interkonekcije sa okolnim elektroenergetskim sistemima koje imaju za cilj eliminaciju prepreka za izvoz i uvoz obnovljive električne energije. Sve navedeno ukazuje da je u toku razvoj projekata koji značajno unapređuju sigurnost snabdijevanja Crne Gore električnom energijom.
85.	Socijalna dimenzija tranzicije – radna mjesta u Pljevljima	Primjedba se usvaja
86.	Ekonomski gubitak za državu i lokalnu zajednicu	Primjedba se djelimično usvaja. Ugalj je energent čija eliminacija iz energetske upotrebe je prepoznata kao najvažnije sredstvo za dostizanje postavljenih ciljeva u oblasti dekarbonizacije i jedan je od osnovnih stubova EU regulative i strategija razvoja. Crna Gora kao buduća članica EU ima obavezu da transponuje cjelokupnu EU legislativu. Upravo iz

		navedenih razloga definisana je nova mjera - Izrada Plana pravedne tranzicije.
87.	Nedostatak plana za razvoj proizvodnih djelatnosti	Primjedba se ne usvaja. Ovaj dokument se bavi energetske-klimatskim razvojem, tj. razvojem energetskeg sektora uz jasnu evaluaciju uticaja na klimatske promjene.
88.	Demografski pad i iseljavanje iz Pljevalja	Primjedba se usvaja.
89.	Potreba za konsultacijama sa lokalnom zajednicom	Primjedba se djelimično usvaja. Kroz tehničku radnu grupu za pripremu dokumenta uključene su sve zainteresovane strane. Dodatno, prilikom izrade Plana pravedne tranzicije predviđeno je i nezaobilazno učešće lokalne zajednice.
90.	1. Uključiti predstavnike sindikata u sve faze izrade i revizije NEKP-a; 2. Definirati jasne mjere za pravednu tranziciju, uz budžetsku podršku; 3. Osigurati regionalni dijalog sa lokalnim zajednicama pogođenim tranzicijom; 4. Uspostaviti monitoring mehanizme sa učešćem socijalnih partnera.	Primjedba se djelimično usvaja. Kroz tehničku radnu grupu za pripremu dokumenta NEKP uključene su sve zainteresovane strane. Plan pravedne tranzicije koji direktno cilja analizu efekata prestanka korišćenja uglja u regionu Pljevalja je predviđen kao posebna mjera i u njegovom razvoju će učestvovati sve zainteresovane strane.
11.) Opština Tivat		
91.	Na str.e42 naveden je Prostorni plan Crne Gore do 2020. godine, što je potrebno korigovati i navesti Prostorni plan Crne Gore do 2040. godine.	Primjedba se usvaja.
92.	U dijelu Medusektorske politike i mjere na str. e42 potrebno je ažurirati nacionalnu legislativu.	Primjedba se usvaja.
93.	Mišljenja smo da je potrebno u predmetnom planu predložene mjere navesti u tabelarnoj formi Akcionog plana, sa dinamikom realizacije.	Primjedba se ne usvaja. Sam format dokumenta je propisan od strane EU.
94.	U predmetnom planu nisu navedene lokacije niti zauzetost prostora za predviđene OIE elektrane, kao ni informacije o postojanju studija solarnih i vjetro potencijala.	Primjedba se djelimično usvaja. Dokument je ažuriran sa dostupnim informacijama.
95.	U predmetnom planu potrebno je navesti mjere koje se odnose na zelene površine i zaštićena prirodna dobra.	Primjedba se djelimično usvaja. Dokument je ažuriran sa dostupnim informacijama.

96.	U predmetnom planu potrebno je navesti da je finansiranje mjera moguće i iz budžeta jedinice lokalne samouprave.	Primjedba se usvaja.
97.	U predmetnom planu se na više mjesta navodi termin „lokalne opštine“. Potrebno je umjesto ovog termina koristiti termin „lokalne uprave“.	Primjedba se usvaja.
98.	U predmetnom Planu nedostaju mjere koje se odnose na grijanje i hlađenje (poglavljje 3.1.2.4) i mjere finansijske podrške (poglavljie 3,1.2.4).	Primjedba se djelimično usvaja, jer je Ta uključena u mjeru koja se direktno bavi unapređenjem energetske efikasnosti u sektoru zgradarstva.
99.	U predmetnom planu potrebno je sagledati mogućnost predlaganja uvođenja električnih autobusa i minibusova.	Primjedba se djelimično usvaja. Iako su električni autobusi i minibusovi dobro rješenje, važno je istaći da ne bi imali željeni efekat, jer je korišćenje autobusa za putnički saobraćaj u odnosu na ukupni putnički saobraćaj zanemarljivo u Crnoj Gori. Potrebno je prvo stimulirati putnike na korišćenje autobusa u mnogo većoj mjeri nego što je to danas slučaj, te bi samo po sebi imalo značajan efekat na povećanje efikasnosti i zato je predviđena ova mjera. Prelaskom na korišćenje električnih autobusa imalo bi dodatni efekat, koji direktno utiče na povećanje efikasnosti autobusnog saobraćaja.
100.	U predmetnom planu potrebno je preformulisati naziv mjere koja se odnosi na energetska efikasnost za javnu rasvjetu, vodosnabdijevanje, kanalizaciju i druge komunalne usluge.	Primjedba se usvaja.
101.	U predmetnom planu potrebno je sagledati mogućnost predlaganja podsticanja korišćenja bicikala. pješaćenja. i sl.	Primjedba se ne usvaja. Trenutno ne postoji dovoljno pouzdana statistička osnova kako bi se biciklistički prevoz uvrstio u strukturu učešća u prevozu putnika zajedno sa svim ostalim vidovima prevoza. U tom smislu nije moguće napraviti procjenu efekta koja je obavezna kod svake od mjera, a u smislu uticaja na postavljene ciljeve. Ovdje bi očekivani uticaj bio na ciljeve iz oblasti energetske efikasnosti i dekarbonizacije, ali usljed nepostojećih podataka nije moguće kvantifikovati ovaj efekat.
102.	U predmetnom planu potrebno je predložiti unapređenje sistema odvođenja atmosferskih voda, mapiranje izvorišta vodosnadbjevanja i osjetljivih područja (klizišta, vodotoka i sl.)	Primjedba se ne usvaja. Mapiranje izvorišta vodosnabdijevanja i osjetljivih područja nema uticaj ni na jednu od 5 glavnih dimenzija NEKP i predmet je obrade drugih strateških dokumenata.

103.	U predmetnom planu potrebno je navesti da su određene opštine pristupile Sporazumu gradonačelnika Evropa – Intenziviranje aktivnosti za pravedniju, klimatski neutralnu Evropu, i usvojile Akcione planove za energetske i klimatski održivi razvoj (eng. Sustainable Energy and Climate Action Plan – SECAP)	Primjedba se usvaja.
104.	Navedene mjere je potrebno uvrstiti i u Izvještaj o strateškoj procjeni uticaja na predmetni plan.	Primjedba se usvaja.
12.) Zajednica opština Crne Gore		
105.	U okviru poglavlja 3.2.10 Mjere finansiranja - „Finansijski podsticaji za građane/privatna domaćinstva (za ulaganja u energetske efikasnost)", u dijelu troškova proispitati ulaganja u razvoj softvera za energetske sertifikovanje zgrada i inventara zgrada.	Primjedba se usvaja.
106.	U okviru poglavlja 3.1.1.6 Upravljanje otpadom, u mjeri „Povećanje iskorišćenja CH4 na deponijama” predlažemo da se navedu aktivnosti koje Glavni grad Podgorica i Opština Bar već sprovode.	Primjedba se djelimično usvaja. Dokument je ažuriran sa dostupnim informacijama.
107.	Na str. 58 navedeno je: „Glavni grad Podgorica našao se 2022. godine na listi gradova koji učestvuju u Misiji EU za klimatski neutralne i pametne gradove do 2030. godine”. Predlažemo da se riječ: ”učestvuje u” zamijene riječima: "je član”. U vezi sa navedenim, a u cilju preciznosti, ukazujemo da je Glavni grad, nakon afirmativno ocijenjene aplikacije, postao član pomenute Misije, pa predlažemo da dati navod u tom smislu bude preformulisan.	Primjedba se usvaja.
108.	U okviru poglavlja 3.1.1.2 Sektor saobraćaja, u mjeri „Promocija e-mobilnosti”, dodati lokalne samouprave kao odgovorna lica za sprovođenje mjere „Promocija e-mobilnosti” zbog nadležnosti u smislu pribavljanja određenih saglasnosti. Takođe, proispitati termin:	Primjedba se usvaja.

	”odgovorna lica”, predlažemo "nadležni organi za realizaciju/implementaciju mjere/aktivnosti".	
109.	U poglavlju 3.1.1.6 Upravljanje otpadom, kod mjere „Povećanje stope priključka na kanalizaciju”, u dijelu koji se odnosi na odgovorna lica za implementaciju dodati: 'ti privredna društva'.	Primjedba se usvaja.
110.	U segmentima dokumenta u kojima se pominje relevantna zakonska rješenja, potrebno je izvršiti korekcije u skladu sa važećim propisima u odnosu na period početka izrade Nacrta plana. Kao primjer navodimo činjenicu da je donošenjem Zakona o efikasnom korišćenju energije („Službeni list CG”, br. 57/14, 3/15, 25/19, 140/22 i 84/24) prestao da važi Zakon o energetskej efikasnosti. Prostorni plan Crne Gore do 2020. godine, potrebno korigovati i navesti Prostorni plan Crne Gore do 2040. godine, na str. e42 potrebno je ažurirati propise (nijesu navedeni važeći propisi).	Primjedba se usvaja.
111.	Otkloniti tehničke greške nastale tokom pisanja dokumenta, poput „lokalne opštine”, „crnogorske šume”, „smanjenje zdravstvenog efekta zbog na požarnih dimove i broja žrtava” i dr. Sugerišemo da se najprije pobroje institucije, a onda doda stanovništvo. Takođe, sugerišemo da se nazivi dokumenata usklade sa nazivima iz važećih zakonskih rješenja (u tekstu razmatranog Nacrta navode se Strategija niskougljeničnog razvoja i Plan adaptacije na klimatske promjene). Naime, Zakonom o zaštiti od negativnih uticaja klimatskih promjena („Službeni list CG”, br. 73/19 i 84/24), odredbama članova 6 i 9, propisana je Strategija o niskokarbonskom razvoju i Plan prilagođavanja na klimatske promjene.	Primjedba se usvaja.
112.	U planu nisu navedene lokacije niti zauzetost prostora za predviđene OIE elektrane, kao ni informacije o postojanju studija solarnih i vjetro potencijala.	Primjedba se djelimično usvaja. Dokument je ažuriran sa dostupnim informacijama. Dokument ne tretira zauzetost

		prostora, jer je to tema kojom se bavi Prostorni plan Crne Gore do 2040. godine.
113.	U dokumentu je potrebno navesti i mjere koje se odnose na zelene površine i zaštićena prirodna dobra. Kvalitetno povezane zelene površine imaju veliki pozitivni uticaj na otpornost urbanih sredina na negativne uticaje klimatskih promjena.	Primjedba se djelimično usvaja. Efekti ponora GHG emisija (LULUCF) odlukom Evropske Komisije za Crnu Goru ne uzimaju se u obzir prilikom definisanja nacionalnog cilja.
114.	Sagledati mogućnost predlaganja uvođenja električnih autobusa i minibuseva, u sklopu postojećih mjera koje se odnose na javni prevoz ili kreiranjem nove mjere. Kao i proispitati mogućnost predlaganja mjera podsticanja korišćenja bicikala, pješaćenja, i sl. Potrebno je sagledati mogućnost predlaganja podsticanja korišćenja vidova alternativnog kretanja koje ne uzrokuje emisije gasova sa efektom staklene bašte.	Primjedba se djelimično usvaja. Iako su električni autobusi i minibusevi bez dileme dobro rješenje, važno je istaći da ne bi imali željeni efekat, jer je korišćenje autobusa za putnički saobraćaj u odnosu na ukupni putnički saobraćaj zanemarljivo u Crnoj Gori danas. Potrebno je prvo stimulirati putnike na korišćenje autobusa u mnogo većoj mjeri nego što je to danas slučaj, te bi . To samo po sebi daje imalo značajan efekat na povećanje efikasnosti i zato je i predviđena ta ova mjera. Svakako, kada se to postigne, prelazaskom na korišćenje električnih autobusa bi daimalo bi dodatni efekat, jer koji direktno utiče na povećanje efikasnosti autobusnog saobraćaja. Kada je u pitanju biciklizam, pješaćenje, svakako je jasno da imaju pozitivan efekat na klimatske promjene ali trenutna statistička osnova o tim vidovima kretanja je na niskom nivou da bi mogla biti uključena u energetske model i time kvantifikovan njen efekat.
115.	Zbog jasnoće u poglavlju 3.2.4 "Primjerna uloga javnih zgrada i energetske efikasne javne nabavke", preformulisati naziv mjere „Sprovođenje mjera energetske efikasnosti u javnim komunalnim preduzećima” u „Sprovođenje mjera energetske efikasnosti javne infrastrukture”.	Primjedba se usvaja.
116.	Potrebno je predložiti mjere: mapiranje izvorišta vodosnabdijevanja i osjetljivih područja (klizišta, vodotokova, i SI) u pogledu zaštite od negativnih uticaja klimatskih promjena. Takođe, tokom 2025. godine	Primjedba se ne usvaja. Mapiranje izvorišta vodosnabdijevanja i osjetljivih područja nema uticaj ni na jednu od 5 glavnih dimenzija NEKP i predmet je obrade drugih strateških dokumenata.

	uspostavljen je vodni informacijski sistem Uprave za vode — wis.gov.me. Riječ je o savremenom informacionom rješenju koje omogućava efikasno upravljanje podacima iz oblasti voda, te u pogledu predloženih mjera ovaj informacijski sistem i saradnja sa Upravom za vode, može doprinijeti preciznijem mapiranju i efikasnoj realizaciji budućih potencijalnih aktivnosti u ovoj oblasti.	
117.	U planu potrebno je navesti da su određene opštine pristupile EU Sporazumu gradonačelnika za klimu i energiju - Intenziviranje aktivnosti za pravedniju, klimatski neutralnu Evropu, i usvojile Akcione planove za održivu energiju i klimu (eng. Sustainable Energy and Climate Action Plan — SECAP) (u daljem tekstu: SECAP).	Primjedba se usvaja.
118.	Na str.140 U dijelu gdje se navodi: „Ulaganja u opremu i preventivne mjere za gašenje požara“, predlažemo se da se dodatno navede: „uključujući savremenu opremu za rano otkrivanje požara i praćenje aktivnosti na terenu, poput video-nadzora (kamera) sa detekcijom dima i vatre, kao i lica ili vozila koja mogu biti uzročnici požara.”	Primjedba se usvaja.
119.	Mišljenja smo da je potrebno predložene mjere navesti u tabelarnoj formi Akcionog plana, sa dinamikom realizacije.	Primjedba se ne usvaja. Sam format dokumenta je propisan od strane EU.
13.) Ekološko društvo "Breznica", Pljevlja		
120.	1. Pljevlja kao energetska i rudarska centar Crne Gore – potreba za redefinisanjem modela raspodjele prihoda Pljevlja decenijama predstavljaju kičmu energetskog sektora Crne Gore. Ugalj iz Pljevalja i proizvodnja iz Termoelektrane (TE) Pljevlja čine okosnicu energetskog sistema države. Ipak, Pljevlja ne dobijaju proporcionalan povrat od eksploatacije svojih prirodnih bogatstava. Lokalna zajednica trpi posljedice: • trajno degradiranih ekosistema, • enormnog zagađenja vazduha, zemljišta i voda,	Primjedba se ne usvaja. Forma NEKP dokumenta ne dozvoljava da se propisuju finansijski aspekti koncesionih ugovora. Uvedena je nova mjera koja ima za cilj da omogući pravednu tranziciju za region uglja Pljevalja uvažavajući sve socio-ekonomske aspekte.

	• narušenog javnog zdravlja, • i odlivanja mladog i stručnog kadra zbog lošeg kvaliteta života. Predlog: • U NEKP treba uključiti jasnu obavezu uspostavljanja kompenzacionog mehanizma, koji bi obezbijedio povrat sredstava Pljevljima, kao oblik energetske i ekološke rente, u skladu sa principima ekološke pravde i pravične tranzicije. • Ova sredstva treba biti namijenjena isključivo za: - o razvoj zelene infrastrukture, - o ulaganja u obnovljive izvore energije na lokalnom nivou, - o podršku zdravstvu i obrazovanju, - o sanaciju rudarskih i industrijskih zona.	
121.	2. Klimatski plan koji ignoriše Pljevlja – propuštena šansa za pravednu tranziciju Pljevlja se suočavaju sa ekstremnim nivoima zagađenja vazduha, višestruko iznad preporuka SZO. U isto vrijeme, planirane aktivnosti dekarbonizacije na nacionalnom nivou ne uključuju mjere adekvatne lokalnom kontekstu Pljevalja. Primjeri problema: • Nedostatak konkretnih mjera za smanjenje aerozagađenja. • Nepostojanje planiranih projekata za masovnu energetske efikasnost objekata. • Ignorisanje uticaja klimatskih promjena na zdravlje stanovništva industrijskih gradova. Predlog: • U NEKP ugraditi poseban klimatski podplan za Pljevlja, kao grad od posebnog ekološkog statusa. • U plan uvrstiti mjere za hitnu zamjenu sistema grijanja, subvencionisanje energetske efikasnosti i prelazak na obnovljive izvore u domaćinstvima.	Primjedba se djelimično usvaja. Upravljanje kvalitetom vazduha direktno je vezano za Strategiju upravljanja kvalitetom vazduha, dokumentom koji je u pripremi. Uvrštena je nova mjera koja targetira omogućavanje pravedne tranzicije za region uglja Pljevalja. Izradom Studije o renoviranju zgrada planiran je niz mehanizama (regulatornih i finansijskih) koji ciljaju povećanje energetske efikasnosti i napuštanje energenata koji imaju negativne posljedice i na kvalitet vazduha, kao i kod projekta koji je namjenjen domaćinstvima, a u cilju primjene mjera energetske efikasnosti, sa posebnim fokusom na sjeverni region.

	• Predvidjeti lokalne klimatske fondove za podršku domaćinstvima pogođenim zagađenjem i energetske siromaštvom.	
122.	3. Pristup klimatskim promjenama mora biti lokalizovan i participativan Trenutni nacrt NEKP-a ne sadrži dovoljno mehanizama za uključivanje lokalnih zajednica u donošenje odluka. Smatramo da je to posebno problematično u kontekstu Pljevalja, gdje su građani i civilni sektor najdirektnije pogođeni energetske i rudarske politikama. Predlog: • U plan uključiti obavezu redovnog uključivanja lokalnih vlasti i civilnog društva u procese odlučivanja. • Osnovati Lokalne savjetodavne grupe za klimatsku tranziciju u opštinama sa visokom izloženošću zagađenju, uključujući Pljevlja.	Primjedba se usvaja.
123.	4. Zelena tranzicija mora uključivati i sanaciju štete nastale u prethodnim decenijama Nijedna zelena tranzicija nije istinski pravedna ako ne uključuje sanaciju postojećih ekoloških problema. Nacrt NEKP-a gotovo da ne pominje odgovornost države da se bavi posljedicama višedecenijske eksploatacije i neodrživih praksi. Predlog: • Uvrstiti specifične mjere za: - o sanaciju jalovišta, - o remedijaciju kontaminiranog zemljišta i voda, - o obnovu šumskih i riječnih ekosistema, - o i transformaciju industrijskih zona u zelene površine i prostore za lokalni razvoj.	Primjedba se djelimično usvaja. NEKP se bavi klimatsko-energetskim razvojem i jasno su definisane dimenzije koje su nosioci tog razvoja. U okviru planirane mjere koja cilja pravednu tranziciju uključena je sveobuhvatna analiza postojećeg stanja kako socio-ekonomskih aspekata tako i ekoloških aspekata na koje ima uticaj korišćenje uglja.
124.	Ekološko društvo „Breznica“ traži od Ministarstva energetike i rudarstva da:	Primjedba se djelimično usvaja. Značaj Pljevalja za energetske sektor Crne Gore je nesporan i višestruko potvrđen kroz sam dokument NEKP. Proces pravedne

	• uvaži specifičnosti Pljevalja kao energetske i ekološke najopterećenije opštine u Crnoj Gori, • uključi lokalne potrebe u Nacionalni energetske i klimatske plan, • i omogućiti Pljevljima status i kompenzaciju koju zaslužuju kao grad koji decenijama snosi najveći teret razvoja Crne Gore.	tranzicije je prepoznat kao najveći prioritet i njegovo praćenje vrše najodgovornije državne institucije.
14.) Mještani sela Gornja Brezna GI Spasimo Brezna		
125.	Ovim Nacionalnim energetske i klimatske planom Crne Gore se UNIŠTAVAJU potencijali za razvoj eko turizma, poljoprivrede i stočarstva na način što se lokacije ENERGETSKIH OBJEKATA planiraju u naseljenim mjestima, u nekima od rijetkih sela na sjeveru Crne Gore koja žive, gdje se doseljavaju mladi ljudi, porodice koje razvijaju eko turizam I posvećeni su održivom razvoju. To je slučaj u selu Gornja Brezna gdje se u centru sela planira gradnja trafostanice 400kV i visokonaponskog međunarodnog energetskeg čvorišta. U Gornjim Breznima se nalazi oko 200 kuća I turističkih objekata, a prve kuće su na manje od 200 metara od lokacije planirane TS 400kV, Ovo je NEZABILJEŽEN SLUČAJ u Evropi da se ovako značajan i veliki energetske objekat planira graditi u naseljenom mjestu, gdje se intenzivno razvija eko turizam I poljoprivreda. Dodatno, mještani Gornjih Brezana, nikada nisu obaviješteni o ovakvim planovima na način njima dostupan I adekvatan niti su imali priliku da se o tome izjasne. Naprotiv, sve ukazuje na to da su nadležni državni organi I energetske kompanija CGES kao izvođač radova, SKRIVALI ove informacije od mještana. Državna energetske kompanija CGES falsifikovala je projektnu dokumentaciju za Evropsku banku za obnovu I razvoj EBRD i na osnovu falsifikovane dokumentacije I lažne	Primjedba se ne usvaja. Sve mjere i projekti predviđeni NEKP su odabrani imajući u vidu obaveze Crne Gore u pogledu pristupanja EU i nacionalne ciljeve do 2030. definisane od strane Evropske Komisije. Svi infrastrukturni projekti obuhvaćeni NEKP su planirani u okviru razvojnih planova mrežnih operatora koje su u zakonskoj obavezi da donose i ažuriraju a sve u cilju uspostavljanja sigurnog snabdijevanja električnom energijom za sve potrošače i sigurnog pogona elektroenergetske sistema sa velikim obimom novih obnovljivih izvora energije integrisanih u sistem.

	tvrdnje da u krugu od 2 km od planirane lokacije TS 400Kv NEMA NIJEDNA KUĆA, dobila kredit za gradnju ovog objekta u iznosu od 28 miliona eura. To nedvosmisleno ukazuje da je CGES svjesno obmanuo EBRD jer su znali da, u slučaju da su “priijavili” brojne kuće I turističke objekte, stanovnike, porodice, djecu, stoku, pčele.. EBRD ne bi kreditno podržala ovaj projekat na ovoj lokaciji. Stoga, iz navedenog se može izvesti nedvosmislen zaključak da je JEDINI RAZLOG planiranja ove TS u Breznima izlaženje u susret privatnim investitorima energetske objekata, I njihovo što jeftinije priključenje na elektro mrežu (u Gornjim Breznima). Predloženom TS i energetskim cvoristem planirano je žrtvovanje cijelog sela Gornja Brezna I tihi genocid njegovih stanovnika u korist profita od energetike. CIJELO SELOGORNJA BREZNA će biti uništeno i raseljeno zbog teških posljedica velikog zračenja, biće uništeni turistički biznisi stanovnika, stočni fond, pčele, a njihova imovina će biti potpuno obezvrijeđena. Stoga tražimo da se iz predloga ovog dokumenta, tačnije iz mjesta Gornja Brezna, izbací objekat TS400kV i planirano visokonaponsko energetsko čvorište, kako bi se spriječile KATASTROFALNE POSLJEDICE za selo i cijelu lokalnu zajednicu. U dijelu troškovi navodi se: CGES je usvojio Investicioni plan za period 2024–2028. kojim je predviđeno ulaganje od 198 miliona eura u razvoj i modernizaciju prenosne mreže. Međutim, nije definisan iznos za projekte koji će se realizovati nakon 2025. godine jer su studije i idejni projekti u pripremi.	
126.	Primjedba 2 Nesporno da bi i dio realizacije planiranih investicija za OIE doveo do uvećanja investicija CGES-a,	Primjedba se ne usvaja. Cijena električne energije zavisi direktno od tržišta električne energije, odnosno od njene

	što bi financirali građani kroz veće račune za struju, zbog čega bi Nacionalni energetska plan morao da ponudi i procjene o uticaju na račune za struju. Takođe bi morao da ponudi i gdje se planiraju projekti OIE i u kom obimu jer će njihova gradnja u nekim podicijima direktno da utice na lokalne zajednice jer im se za potrebe dalekovoda OIE , prakticno prijeti otimanjem zemlje radi interesa privatnih investitora. Na strani 149 navedeno je sljedece Ukupni budžet za projekat je 1,5 milijardi eura do 2030. godine, a uzimajući u obzir sve elektrane planirane za rad nakon 2030. godine, dodatnih milijardu eura, raspoređenih na 12 godina (2024-2035). Finansiranje: • EPCG, MFI, privatni investitori, državni budžet. Godišnji uticaji na državni budžet: • Zavisi od postignutih cijena i ugovora o otkupu električne energije dodijeljenih nakon aukcija.	raspoloživosti u trenutku potražnje. Cijene se određuju za regulatorni period (3-godine) i ne prave se dugoročne procjene. Mrežni operatori su po zakonu obavezni da obezbijede nediskriminatoran pristup mrežnoj infrastrukturi.
127.	Primjedba 3 U Crnoj Gori je u narednih deset godina za izgradnju dodatnih objekata obnovljivih izvora energije (OIE) za proizvodnju struje projektovano 2,5 milijardi eura i to je više navedeno kao konstatacija bez procjene koliko bi i dio realizovanog povećao račune za struju i uticao na Budžet. U ovakvom planu koji određuje put Crne Gore kada je energetika u pitanju za naredni desetogodišnji period neophodno je jasno navesti koliki je uticaj na Budžet i koliko će ovo povećati račune za struju? Na strani 146 i 147 navedeno je “Mnogo je projekata koje razvijaju privatni investitori i EPCG. Dok EPCG nije potrebna podrška u finansiranju, a samim tim i podrška Vlade kroz ugovor o otkupu električne energije, većini investitora je ona potrebna. Stoga se očekuje da će za	Primjedba se djelimično usvaja. Planirane su aukcije kao mehanizam podrške razvoju OIE. Sprovedena je studijska analiza o efektima na državni budžet i ocjenjena je kao povoljna nakon čega je i raspisan prvi poziv za 250 MW za solarne elektrane. Što se tiče ostalih projekata, privatni investitori snose troškove priključka a samo ona mrežna infrastruktura koja se izgradi i koristi je više korisnika posmatra se kao zajednička i nju je dužan da finansira nadležni mrežni operator.

	određeni dio instalisane snage novih OIE elektrana biti potrebna podrška kroz ugovore o otkupu električne energije na način predviđen Zakonom o korišćenju energije iz obnovljivih izvora	
128.	Primjedba 4 Zašto nema procjene uticaja na Budžet i nema procjena uticaja tolikog obima investicija na budući razvoj prenosne mreže i investicije Crnogorskog elektroprenosnog sistema (CGES), koje plaćaju potrošači kroz račune za struju?	Primjedba se ne usvaja. Raspoložive informacije o finansiranju su navedene u sklopu mjera. Pogledati odgovore na prethodne komentare.
15.) European Bank for Reconstruction and Development		
129.	Decommissioning of TE Pljevlja: a. Will there be a plan with milestones for the decommissioning? b. It is not clear what is the decommissioning year as there are 2 opposing information – page 81 and page 31 c. Can you please explain in more detail how TE Pljevlja will be used as a storage? (page 74) d. If district heating in Pljevlja will be installed what is the plan for the future once TE Pljevlja is decommissioned? e. In the graph 32, page 237 the coal extraction doesn't reduce – can you please explain why if there are plans for coal phase out <i>(Prestanak sa radom TE Pljevlja:</i> <i>a. Hoće li postojati plan s ključnim ciljevima za prestanak rada?</i> <i>b. Nije jasno koja je godina prestanka rada jer postoje dvije suprotstavljene informacije – stranica 81 i stranica 31</i> <i>c. Možete li detaljnije objasniti kako će se TE Pljevlja koristiti kao skladište? (stranica 74)</i> <i>d. Ako se u Pljevljima instalira centralno grijanje, kakav je plan za budućnost nakon što TE Pljevlja bude prestala sa radom?</i>	• Predviđena planirana je mjera Izrada plana pravedne tranzicije koja će omogućiti definisanje prestanka korišćenja uglja kao energenta uz minimizaciju negativnih efekata na stanovništvo i privredu. • Procijenjena godina izlaska iz pogona TE Pljevlja je 2041. Dokument je ažuriran. • Na lokaciji TE Pljevlja postoje značajni mrežni kapaciteti koji mogu biti korišćeni za priključenje velikih baterijskih sistema za skladištenje električne energije. Mogućnost korišćenja ovih mrežnih kapaciteta direktno zavisi od načina korišćenja TE Pljevlja u budućnosti. Nakon izlaska iz pogona TE Pljevlja, izvor toplote za toplifikaciju Pljevalja će biti promijenjen i planirana je izrada studije izvodljivosti koja bi ukazala na optimalni prelaz na drugu tehnologiju. Rudnik uglja Pljevlja posjeduje koncesiju za eksploataciju uglja do 2050. godine. Kako nije postojala mjera Plan pravedne tranzicije to nije bilo moguće dati ocjenu o prestanku eksploatacije uglja. Upravo iz tog razloga je u ažuriranom dokumentu dodata mjera izrade Plana pravedne tranzicije.

	<i>e. Na grafikonu 32, stranica 237, proizvodnja uglja se ne smanjuje – možete li objasniti zašto ako postoje planovi za postepeno ukidanje uglja?)</i>	
130.	Power system a. Recommendation - to do a study on how the climate hazards and future climate change projections will affect the energy security in the country. Especially for the hydro power plants on water stress/drought with the aim to propose measures for building climate resilience in dry season b. On page 147 it seems to be a typo on Solar power plants as it says new ‘Wind power plants’. Moreover does the planned capacity of 898 MW (145MW of WPP+746MW of SPP) include also plants planned by EPCG mentioned on page 34? Please also note that the indicated number of 898 MW seems to mix the WAM and WEM scenarios, could you please elaborate why? c. Can you please explain how petrol exploration will be in line with Paris alignment requirements? d. Please elaborate more on the technical study needed to implement natural gas as a strategic energy transition fuel, also showing its benefits compared to immediately switching to RE power plants? Are there plans to switch to renewable fuels in the future using the planned gas pipelines? e. Why there is no increase in RES % until 2050 – page 246 table 4.10. Specifically, the RES share seems to stagnate after 2030 (and go down for RES-Electricity) despite significant solar wind potential and ambitions; we would like to understand rationale and whether it can be revised upwards in line with decarbonisation goals. f. For the planned district heating running on biomass – will it only be RED 3- certified biomass? g. It would be helpful if the final NECP would include more details and timeline on the planned RES scale up, such as the details on the 3-year-auction plan, once available. h. We would suggest providing more details on grid enhancement planning, including flexibility solutions	• Primjedba se usvaja. • Primjedba se usvaja. • Usvojen je Zakon o mjerama sigurnosti prilikom istraživanja i proizvodnje ugljovodnika u podmorju ("Službeni list CG", br. 51/25) koji je usklađen s pravnom tekovinom EU (transponovane su odredbe Direktive 2013/30/EU, o bezbjednosti operacija sa ugljovodnicima u podmorju i o izmjeni Direktive 2004/35/EU). Zakonom se u skladu sa najboljim praksama Evropske unije, utvrđuju minimalni zahtjevi za sprečavanje velikih nesreća tokom izvođenja operacija istraživanja i proizvodnje ugljovodnika u podmorju Crne Gore. Cilj je uspostavljanje normativnog okvira za obavljanje ove djelatnosti na siguran način, bez negativnih posljedica po životnu sredinu, lica i imovinu, odnosno ograničavanje posljedica mogućih nesreća. Takođe, Vlada je 28. XI 2024. donijela Uredbu o izmjeni Uredbe o načinu obračuna i plaćanja naknade za proizvodnju nafte i gasa („Sl.list CG“, broj 121/24) i Uredbu o izmjeni Uredbe o načinu povraćaja blokova i pristupu trećih lica upstream postrojenjima („Sl.list CG“, broj 121/24). Donijet je i Pravilnik o sadržaju elaborata o rezultatima izvršenih geoloških i geofizičkih istraživanja ugljovodnika („Sl. list CG“, broj 120/24) kojim se propisuje bliži sadržaj elaborata o rezultatima izvršenih geoloških i geofizičkih istraživanja ugljovodnika i način dostavljanja istog. Donošenjem predmetnih propisa upotpunjen je zakonski okvir upstream industrije. • Prirodni gas jeste gorivo za energetska tranziciju. Korišćenje prirodnog gasa je često dovođeno u vezu sa potencijalnim

(including e.g. timelines, investment planning, quantifiable indicators), and prioritisation of RES for grid connection. i. Would suggest elaborating on plans for long-term contracts between renewable energy producers and consumers (e.g. commercial, industrial, municipal etc.) for the purchase of electricity, i.e. corporate PPAs. <i>(Elektroenergetski sistem</i> a. <i>Preporuka - uraditi studiju o tome kako će klimatske opasnosti i projekcije budućih klimatskih promjena uticati na energetska sigurnost u zemlji. Posebno za hidroelektrane koje rade na vodnom stresu/suši s ciljem predlaganja mjera za izgradnju otpornosti na klimatske promjene u sušnoj sezoni.</i> b. <i>Na stranici 147 čini se da je u pitanju greška u kucanju u vezi sa solarnim elektranama jer piše nove „Vjetroelektrane“. Štaviše, da li planirani kapacitet od 898 MW (145 MW VE + 746 MW SEP) uključuje i elektrane koje planira EPCG, a koje su spomenute na stranici 34? Također imajte na umu da naznačeni broj od 898 MW izgleda da miješa scenarije WAM i WEM, možete li pojasniti zašto?</i> c. <i>Možete li objasniti kako će istraživanje nafte biti u skladu sa zahtjevima Pariškog sporazuma?</i> d. <i>Molimo vas da detaljnije objasnite tehničku studiju potrebnu za implementaciju prirodnog gasa kao strateškog goriva za energetska tranziciju, također pokazujući njegove prednosti u poređenju sa trenutnim prelaskom na elektrane na obnovljive izvore energije? Postoje li planovi za prelazak na obnovljiva goriva u budućnosti korištenjem planiranih gasovoda?</i> e. <i>Zašto nema povećanja u % OIE do 2050. – stranica 246 tabela 4.10. Konkretno, čini se da udio OIE stagnira nakon 2030. (i opada za OIE-električnu energiju) uprkos značajnom potencijalu i ambicijama solarnog vjetro; željeli</i>	nalazištima i velikim interesovanjem investitora za razvoj projekata iz te oblasti. • Iako je i u WEM scenariju evidentan veliki rast proizvodnje iz OIE, a on je značajno veći kod WAM scenarija, potrebno je naglasiti da se indikator učešća RES vezuje isključivo za ukupnu finalnu potrošnju energije, a ta finalna potrošnja najviše zavisi od sektora domaćinstava i transporta. Dok se u sektoru domaćinstava zbog velikog udjela električne enrgije jasno vidi veliki udio RES, sektor transporta bilježi mnogo sporiji rast udjela RES iz prostog razloga što primarno zavisi od naftnih derivata a njihova supstitucija biogorivima i električnom energijom iz OIE ide značajno sporije, uz naravno očekivan dodatni rast konzuma u ovom sektoru. • Kao što je ranije navedeno, očekuje se razvoj studije izvodljivosti za toplifikaciju Pljevalja nakon izlaska iz pogona TE Pljevlja. Biomasa je predviđena postojećim analizama. • Trenutno je u toku prva aukcija za OIE za 250 MW instalisanih kapaciteta solarnih elektrana. Sprovode se aktivnosti na izradi studije koja bi trebalo da rezultira zaključcima vezanim za dugoročnu strategiju aukcija OIE. • Izvor informacija za mrežne infrastrukturne projekte su planovi razvoja mrežnih operatora. Tamo su jasno definisani pojedinačni projekti sa tehničkim i finansijskim informacijama različitog nivoa detalja usljed različitog stepena razvoja projekta i planirane dinamike. • Predviđena je nova mjera koja prvenstveno targetira energetske zajednice kao mehanizam povezivanja OIE proizvođača i potrošača.
--	--

	<i>bismo razumjeti obrazloženje i da li se to može revidirati naviše u skladu s ciljevima dekarbonizacije.</i> f. <i>Za planirano daljinsko grijanje na biomasu – da li će to biti samo biomasa sertifikovana prema RED 3?</i> g. <i>Bilo bi korisno kada bi konačni NECP uključivao više detalja i vremenski okvir o planiranom povećanju OIE, kao što su detalji o trogodišnjem planu aukcije, kada budu dostupni.</i> h. <i>Predlažemo da se pruži više detalja o planiranju unapređenja mreže, uključujući rješenja za fleksibilnost (uključujući npr. vremenske rokove, planiranje investicija, kvantitativne indikatore) i određivanje prioriteta OIE za priključenje na mrežu.</i> i. <i>Predložio bih izradu planova za dugoročne ugovore između proizvođača obnovljive energije i potrošača (npr. komercijalnih, industrijskih, opštinskih itd.) za kupovinu električne energije, tj. korporativnih ugovora o kupovini električne energije (PPA.)</i>	
131.	NDC targets j. What has been done and what is still to be done to reach the goal set in the 2030 NDC target? k. Would it be possible to elaborate on the data that was used for the 1990 baseline in reaching NDC goal? On Page 233 it mentions there is no data before 2010. <i>(Ciljevi NDC-a</i> <i>a. Šta je urađeno, a šta još treba učiniti da bi se postigao cilj postavljen u cilju NDC-a za 2030. godinu?</i> <i>b. Da li bi bilo moguće detaljnije objasniti podatke koji su korišćeni za početnu vrijednost iz 1990. godine za postizanje cilja NDC-a? Na stranici 233 spominje se da nema podataka prije 2010. godine.)</i>	• WEM scenario definiše mjere koje su predviđene i čija je implementacija u toku. Iz postojećih procjena emisija je vidljivo da dinamika smanjenja nije zadovoljavajuća a takođe i da mjere iz WEM scenarija ne mogu imati dovoljan efekat da bi se postigli ciljevi. Usljed toga je bilo neophodno definisati dodatne mjere čiji bi efekti bili vidljivi i koji bi omogućili dostizanje ciljeva. • Podaci za definisanje referentne godine (1990.) za praćenje GHG emisija i definisanje ciljeva za smanjenje koji su korišćeni u modelu NEKP su preuzeti iz informacije o vrijednosti i strukturi GHG emisija.
132.	Transport and other sectors	• Kada je neenergetski sektor u pitanju, posebno poljoprivreda, vrlo ograničene su mogućnosti smanjenja

	a. Table 2.4 – why are there higher emissions for agriculture for WAM scenario compared to WEM scenario? b. There should be an explanation why primary energy supply and final energy consumption are still increasing until 2030 and then decreasing by 2050. What actions are causing this (especially in transport sector)? c. Can you please elaborate more why there are no national goals in transport, cooling and heating sector for EE measures? (page 78) <i>(Transport i drugi sektori</i> <i>a. Tabela 2.4 – zašto su emisije iz poljoprivrede veće u WAM scenariju u poređenju sa WEM scenarijem?</i> <i>b. Trebalo bi da postoji objašnjenje zašto snabdjevanje primarnom energijom i konačna potrošnja energije i dalje rastu do 2030. godine, a zatim se smanjuju do 2050. godine. Koje akcije uzrokuju ovo (posebno u sektoru transporta)?</i> <i>c. Možete li detaljnije objasniti zašto ne postoje nacionalni ciljevi u sektoru transporta, hlađenja i grijanja za mjere energetske efikasnosti? (strana 78)</i>	emisija GHG jer se strateškim dokumentima iz oblasti poljoprivrede planira intenziviranje poljoprivredne proizvodnje. • Osnovni razlog je intenziviranje mjera energetske efikasnosti, veće uključivanje obnovljive energije koja je manje energetski intenzivna od naftnih derivata, a onda i od TE Pljevlja koja će u narednom periodu raditi sa smanjenim brojem radnih sati kako bi se postigli ciljevi u oblasti dekarbonizacije. • Unaprijed postavljeni nacionalni ciljevi za Crnu Goru su zahtjevniji za postići, posebno u oblasti dekarbonizacije. Osnovni razlog za to je visoki uticaj rada TE Pljevlja i velika energetska intenzivnost sektora saobraćaja. Ova dva uticaja imaju udio od 70 % u ukupnim GHG emisijama, a sve emisije potrebno je smanjiti za 55 % u odnosu na referentu godinu. Zato isključivo mjere koje targetiraju ova dva izvora emisija imaju vidljiv efekat i bez njih nije moguće dostići nacionalne ciljeve. • Ciljevi za učešće OIE u sektorima transporta, hlađenja i grijanja zasnovani su na nacionalno postavljenim ciljevima i prikazani u tabeli 1.3.
133.	Strana 1.1.1. Ekološka rekonstrukcija termoelektraneje navedena kao prva i najznačajnija mjera dekarbonizacije što je, blago rečeno, netačno i smiješno jer je prema svim dosad objavljenim tehničkim studijama i dokumentima Vlade i EPCG i javnim priznanjima njihovih čelnika dobro poznato da će novouvedeni tehnološki proces povećati a ne smanjiti emisije CO₂, pa bi obrnuto bilo tačnije - da ekološka rekonstrukcija predstavlja prvu i najznačajniju mjeru karbonizacije.	Primjedba se ne usvaja. U skladu sa informacijama dobijenim od EPCG kao nosioca projekta, iako je početno planirana kao mjera ekološke rekonstrukcije, kroz razvoj samog projekta je prerasla u rekonstrukciju primarnih i sekundarnih tehnoloških sistema koji će dovesti do povećanja energetske efikasnosti objekta.
134.	Tvrdnja (takodje na 111 strani) da će ekološkom rekonstrukcijom rad termoelektrane biti usaglašen sa standardima EU Direktive o industrijskim emisijama je	Primjedba se ne usvaja. Projektna dokumentacija je izrađena sa ciljem da se obezbijedi ispunjavanje zahtjeva utvrđenih pomenutom direktivom.

	takođe netačna jer se to ne bi postiglo naznačenim smanjenjem emisija SOx i NOx niti obećanim blagim povećanjem energetske efikasnosti elektrane sa 34, 1% na 34,5%.	
135.	Zbog gore navedenog, jasno je da termoelektrana ne može dobiti dozvolu za rad u punom kapacitetu, već eventualno samo da radi kao rezervni pogon tj. do 1500 radnih sati godišnje pa to treba jasno navesti u Energetskom i klimatskom planu.	Primjedba se ne usvaja. Poslovnim planom EPCG planirano je da TE Pljevlja nakon rekonstrukcije bude spremna za rad punim kapacitetom.
16.) NVO Zeleni dom – Green Hom		
136.	Kompletan tekst dokumenta je potrebno tehnički srediti i ažurirati.	Primjedba se usvaja.
137.	Projekti čija je realizacija već započela ne mogu se svrstavati u projekte koji će doprinejti unapređenju (WAM) već mogu biti svrstani samo u postojeće (WEM) mjere. Na ovaj način bi NECP uključivao uglavnom postojeće mjere.	Primjedba se djelimično usvaja. Razlika je u tome da li je započeta faza realizacije ili je projekat u fazi konceptualnog razvoja (prva faza prije studije izvodljivosti). Projekti i mjere čiji je razvoj planiran ranije i već je u poodmakloj fazi tj. raspoložive su detaljne informacije o projektu ili mjeri, je vezan za WEM scenario. S druge strane, projekti koji su u inicijalnoj fazi tj. konceptualnoj postavci, iako se pominju kao izvjesni, usljed neraspoloživosti detaljnih informacija o izvodljivosti tretirani su u scenariju sa dodatnim mjerama.
138.	Ujednačiti mjerne jedinice koje se odnose na emisije gasova sa efektom staklene bašte.	Primjedba se usvaja.
139.	Precizirati godinu izlaska TE Pljevlja iz elektroenergetskog sistema.	Primjedba se usvaja.
140.	Na stranama 54 i 91 se navodi da će spajanje tržišta dovesti do osnaživanja domaće proizvodnje i izuzeća od primjene CBAM regulative za električnu energiju do 2030.	Primjedba se usvaja.
141.	Pojasniti relevantnost podataka koji se odnose na Uniprom KAP kada je riječ o dekrbonizaciji u oblasti industrije.	Primjedba se usvaja.
142.	Razvoj daljinskog grijanja u Pljevljima baziranom na uglju je predložen u okviru WAM mjera.	Primjedba se djelimično usvaja. Predmetna mjera je ažurirana. Rekonstrukcijom TE Pljevlja koja je u toku planirana je toplifikacija Pljevalja koristeći TE Pljevlja kao

		primarni izvor toplote. Ne planira se dodatna potrošnja uglja za toplifikaciju Pljevalja. Nakon izlaska iz pogona TE Pljevlja postojeće potreba za novim primarnim izvorom toplote, što je planirano studijom izvodljivosti toplifikacije.
143.	(str. 36, 86, 87, 88) Isključiti razvoj upotrebe novih fosilnih goriva uključujući razvoj gasnih kombinovanih postrojenja za proizvodnju el. energije i grijanje, gasne transportne infrastrukture, nova skladišta, uključujući oslanjanje na Master plan za gasifikaciju iz 2017. godine.	Primjedba se djelimično usvaja. Dokument je ažuriran novim informacijama o potencijalnom korišćenju gasa kao energenta u Crnoj Gori.
144.	Smanjenje emisija iz sektora saobraćaja su ambiciozno projektovane i uz značajnu upotrebu električnih vozila što smatramo nerealnim ciljem/mjerom za kratak period.	Primjedba se djelimično usvaja. Nacionalni cilj je smanjenje GHG emisija u 2030. gonini od 55 % u odnosu na referentnu godinu Postavljeni nacionalni cilj se ne odnosi na neto GHG emisije kako je kod svih ostalih država usvojeno, jer seponori uopšte ne tretiraju.
145.	U oblasti energetske efikasnosti dopuniti i revidirati mjere u WEM i WAM scenariju koje se odnose na zgradarstvo, posebno uvođenjem obaveznog godišnjeg cilja za renoviranje najmanje 3% površine javnih zgrada i uključivanjem konkretnih mjera za smanjenje potrošnje energije u sektoru grijanja kroz zamjenu fosilnih goriva održivim izvorima i efikasnim tehnologijama (solarna i geotermalna energija, elektrifikacija grijanja, skladištenje toplote)	Primjedba se djelimično usvaja. Predmetna mjera je ažurirana.
146.	(str. 72) Integrisati i ocijeniti mjere i dostižnost ciljeva po sektorima prema novousvojenom NDC iz 2025. godine	Primjedba se ne usvaja. Energetski model koji je razvijan za potrebe NECP i predstavlja osnovu za projekcije emisija nije usklađen sa NDC iz 2025. godine, jer za potrebe izrade NECP i dostizanje postavljenih ciljeva od strane Evropske Komisije nije dozvoljeno korišćenje efekata LULUCF koji jesu korišćeni za potrebe NDC. Osnovni nalazi vezani za NDC iz 2025. godine su jasno istaknuti u ažuriranom dokumentu.
147.	(str.87) Nacionalni ciljevi u pogledu smanjenja zavisnosti od uvoza energije iz trećih zemalja, u svrhu povećanja otpornosti regionalnih i nacionalnih energetskih sistema treba da uključe sve vrste uvoza energenta.	Primjedba se usvaja.

148.	Istaći ulogu javnog prevoza kao potencialno najefikasnije mjere za smanjivanje emisija gasova sa efektom staklene bašte u oblasti saobraćaja; više podržati autobuski prevoz i specifikovati o kakvim autobusima se radi.	Primjedba se usvaja.
149.	(Str. 146-148): Navedi konkretne projekte za razvoj novih HE (253,9 MW/383 GWh).	Primjedba se djelimično usvaja. Ne postoje HE planirane u modelu do 2030. godine. Prema preporukama za izradu NEKP detaljno modeliranje vrši se za projekcije do 2030. godine kao horizont godine za koju su definisani ciljevi.
150.	(str. 155.) 3.1.2.2 Mjere specifične za sektor i tehnologiju: grijanje i hlađenje ostavljen je samo naslov bez razrade mjera. Konstatacija za mjeru 3.1.2.8 Nova infrastruktura za daljinsko grijanje i hlađenje proizvedena iz OIE “Nije primjenjivo” se mora razraditi. Isto tako su 3.1.2.3 Mjere specifične za sektor i tehnologiju: Saobraćaj (str. 155) nedovoljno razradjene, dok su poglavlja od 3.1.2.4 do 3.1.2.7 (str. 155) faktički nepostojeća.	Primjedba se djelimično usvaja. Sam format dokumenta je propisan od strane EU. Predmetna problematika je obrađena kroz druge mjere (energetska efikasnost u zgradarstvu, toplifikacija Pljevalja). Izbjegnuto je ponavljanje politika i mjera.
151.	(Str.205): Osnivanje zajednice obnovljivih izvora (energetska zajednica) treba da uključuje dodatne mjere.	Primjedba se djelimično usvaja. Ideja mjere je nesmetano uspostavljanjeenergetskih zajednica kroz razvoj i realizaciju pilot projekta. Upravo se kroz razvoj pilot projekta očekuje da će se na najbolji način postaviti osnova za omogućavanje ekspanzije energetskih zajednica.
152.	(Str. 280-281): Uključuje se poređenje s HE Morača bez konteksta na str. 280. Potrebno je brisati i prilagoditi slike na str. 281.	Primjedba se usvaja.
153.	(str. 293.) Isključiti projekte razvoja velikih hidroelektrana u WAM scenariju i posebno dodavanje 171,9 MW kapaciteta HE Komarnica 2032. i 82 MW HE Kruševo 2033.	Primjedba se ne usvaja. U pitanju su projekti koji su u razvoju, a koji imaju nedvosmisleno pozitivan efekat na sigurnost snabdijevanja električnom energijom, stabilnost elektroenergetskog sistema, visoku integraciju novih OIE, dostizanje ciljeva u oblasti energetske efikasnosti i dekarbonizacije.
154.	(str. 98) Pojam energetskog siromaštva se poistovjećuje sa ranjivim kupcima koji su zdravstveno i socijalno ugroženi.	Primjedba se djelimično usvaja. Radi se o pojmovima koji su različiti, ali i kroz regulatorni okvir u EU su tretirani zajedno. Težnja je da se u skladu sa postojećim zakonom

		ispuni obaveza o izradi metodologije koja bi utvrdila jasne načine za adresiranje energetske siromaštva i ranjivih kupaca. Trenutno postoje određeni načini za prepoznavanje ranjivih kupaca, ali ne postoji način za detekciju energetske siromaštva. Očekuje se da će se oba aspekta riješiti izradom pomenute metodologije, a nakon uspostavljanja sistema za monitoring energetske siromaštva i ranjivih kupaca biće moguće definisati konkretne mjere, dimenzionisati njihov intenzitet, dinamiku i finansiranje kako bi se mogli postaviti kvantifikovani ciljevi za ublažavanje energetske siromaštva.
155.	str.210) Nisu postavljeni konkretni ciljevi za smanjenje energetske siromaštva niti su date precizne informacije o WAM mjerama u ovoj oblasti kao i iznosima za finansiranje	Primjedba se djelimično usvaja. Trenutno se ne raspolaze potrebnom informacionom osnovom za kvantifikovanje energetske siromaštva u Crnoj Gori. Plan je da se nakon uspostavljanja pomenute metodologije postavi osnova za monitoring energetske siromaštva, a onda će biti moguće postaviti jasne, mjerljive i dostižne ciljeve. Paralelno sa definisanjem ciljeva dizajnirale bi se mjere različitog intenziteta i finansijske intenzivnosti kako bi se ciljevi učinili dostižnim.
17.) NVO Akcija za socijalnu pravdu		
156.	Nije zadovoljena neophodna transparentnost za najšire građanstvo u vezi sa ovim strateškim dokumentom, koji otvara prostor za brojne energetske investicije i time veliki uticaj ne samo na ukupni prostor i životnu sredinu, već i račune za električnu energiju, zbog čega je potrebno razmotriti mogućnost organizovanja dodatne javne rasprave sa intenzivnijom javnom kampanjom.	Primjedba se usvaja.
157.	Nacrt nacionalnog energetske i klimatskog plana Crne Gore u dobrom dijelu je zasnovan na neažuriranim i nepotpunim podacima, te ih je potrebno upotpuniti zaključno sa 2024. godinom.	Primjedba se djelimično usvaja. Dokument je ažuriran shodno važećem institucionalnom, regulatornom i strateškim okvirom.

158.	Pravna konzistentnost ovog strateškog dokumenta je ozbiljno dovedena u pitanje, jer je Energetska politika Crne Gore zastarjeli dokument iz 2011. godine.	Primjedba se ne usvaja. Činjenica je da je dokument energetske politike iz 2011. godine, ali opredjeljenja iz tog dokumenta su i danas veoma aktuelna i direktno su usmjerena na svih 5 dimenzija NEKP, u prvom redu nacionalnih ciljeva u oblasti dekarbonizacije i povećanja energetske sigurnosti, ali i energetske efikasnosti, uvezivanja u panevropsko tržište električne energije i unapređenju inovacija i konkurentnosti u cilju omogućavanja održivog razvoja.
159.	U ovom strateškom dokumentu neophodno je izvršiti ujednačavanje mjernih jedinica kada je riječ o emisijama GHG.	Primjedba se usvaja.
160.	Projekti koji su već započeti ne mogu biti posmatrani kao dodatne mjere (WAM) i potrebne su nove dodatne mjere kako bi se postigla ambicioznost Nacionalnog energetskog i klimatskog plana Crne Gore.	Primjedba se djelimično usvaja. Razlika u tome da li je započeta faza realizacije ili je projekat u fazi konceptualnog razvoja (prva faza prije studije izvodljivosti). Projekti i mjere čiji je razvoj planiran ranije i već je u poodmakloj fazi tj. raspoložive su detaljne informacije o projektu ili mjeri, je vezan za WEM scenario. S druge strane, projekti koji su u inicijalnoj fazi tj. konceptualnoj postavci, iako se pominju kao izvjesni, usljed neraspoloživosti detaljnih informacija o izvodljivosti tretirani su u scenariju sa dodatnim mjerama.
161.	U Nacionalnom energetskom i klimatskom planu Crne Gore neophodno je precizirati godišnji uticaj na državni budžet kroz troškove preduzeća u većinskom vlasništvu države, kao što su Elektroprivreda Crne Gore, Crnogorski elektroprenosni sistem, ali i Eko-fond.	Primjedba se ne usvaja. Svi pomenuti subjekti su nezavisne kompanije i kao takve odgovorne za svoje budžete zbog čega su i finansiranja mjera vezana za njih iako se radi o državnim kompanijama.
162.	U Nacionalnom energetskom i klimatskom planu Crne Gore neophodno je projektovati godišnji uticaj na državni budžet kroz otkupne cijene električne energije na osnovu ugovora dodijeljenih nakon provedenih aukcija.	Primjedba se ne usvaja. U vrijeme pripreme dokumenta nije se raspolagalo informacijom o uticaju aukcija na budžet. Prvi poziv za aukcije je objavljen i još uvijek je u toku.

163.	U Nacionalnom energetsom i klimatskom planu Crne Gore neophodno je projektovati uticaj na razvoj prenosne i distributivne mreže od planiranih novih objekata za proizvodnju električne energije iz obnovljivih izvora energije, kao i uticaj ulaganja u razvoj prenosne i distributivne mreže na račune za električnu energiju potrošača.	Primjedba se ne usvaja. Mrežni operatori imaju zakonom definisanu obavezu da obezbijede nediskriminatoran pristup elektroenergetskoj infrastrukturi svim korisnicima. Uticaj na cijene električne energije (računa za električnu energiju) nije moguće procijeniti jer cijena električne energije zavisi od prilika na tržištu električne energije, a dio troška na računima koje se odnose na korišćenje mreže definišu se od strane nadležne agencije u sklopu određivanja regulatorno dozvoljenog prihoda, tj. tarife za mrežne usluge. Pomenuta tarifa donosi se na osnovu podataka o poslovanju i planiranim investicijama za regulatorni period u trajanju od 3 godine.
164.	U Nacionalnom energetsom i klimatskom planu Crne Gore neophodno je dati jasan pregled planiranih investicija i izvore finansijskih sredstava za te investicije.	Primjedba se djelimično usvaja. Vrijednost investicija, izvori finansiranja i odgovorne institucije su navedeni za svaku mjeru za koju se raspolagalo informacijama. . Dokument je ažuriran najnovijim raspoloživim informacijama u pogledu finansiranja mjera i izvora finansiranja.
165.	U Nacionalnom energetsom i klimatskom planu Crne Gore neophodno je projektovati godinu zatvaranja Termoelektrane Pljevlja i period stavljanja pogona u hladnu rezervu, a u skladu sa kretanjima i zahtjevima u Evropskoj Uniji u vezi rada energetske postrojenja na ugalj, uz planiranje tranzicije ka obnovljivim izvorima energije, kao i definisati projekciju smanjenja radnih sati Termoelektrane Pljevlja u narednim godinama.	Primjedba se usvaja.
166.	U Nacionalnom energetsom i klimatskom planu Crne Gore neophodno je predvidjeti period provođenja pravedne tranzicije za grad Pljevlja, način provođenja i procjenu koštanja tog zahtjevnog procesa.	Primjedba se usvaja.
167.	Neophodno je razmotriti isključenje mjere razvoja daljinskog grijanja u Pljevljima baziranog na uglju kao fosilnom gorivu i dodati mjeru razvoja daljinskog grijanja u Pljevljima iz održivih obnovljivih izvora energije, poput	Primjedba se usvaja.

	solara ili geotermalna, uz korišćenje efikasnih tehnologija, poput pumpi ili skladišta	
168.	Neophodno je razmotriti isključenje razvoja upotrebe novih fosilnih goriva, uključujući razvoj gasnih kombinovanih postrojenja za proizvodnju električne energije i grijanje, gasne transportne infrastrukture, novih skladišta, uključujući oslanjanje na Master plan za gasifikaciju iz 2017. godine, kao zastarjelog i neizvodljivog dokumenta.	Primjedba se djelimično usvaja. Dokument je ažuriran novim informacijama o potencijalnom korišćenju gasa kao energenta u Crnoj Gori.
169.	U Nacionalnom energetsom i klimatskom planu neophodno je revidirati ambiciozno projektovano smanjenje emisija iz sektora saobraćaja do 2030. i 2050. godine, posebno u dijelu elektro mobilnosti u WAM scenariju, a iz razloga nerealnog prikaza planiranog udjela ovog sektora i omogućavanja prolongiranja rada Termoelektrane Pljevlja, umjesto pravovremenog planiranja njenog zatvaranja.	Primjedba se djelimično usvaja. Nacionalni cilj je smanjenje GHG emisija u 2030. godini od 55 % u odnosu na referentnu godinu Postavljeni nacionalni cilj se ne odnosi na neto GHG emisije kako je kod svih ostalih država usvojeno, jer se ponori uopšte ne tretiraju.
170.	U Nacionalnom energetsom i klimatskom planu neophodno je u dijelu energetske efikasnosti dopuniti i revidirati mjere u oba scenarija, a koje se odnose na zgradarstvo, posebno uvođenjem obaveznog godišnjeg cilja za renoviranje najmanje tri odsto površine javnih zgrada i uključivanjem konkretnih mjera za smanjenje potrošnje energije u sektoru grijanja kroz zamjenu fosilnih goriva održivim izvorima i efikasnim tehnologijama, kao što su solarna i geotermalna energija, elektrifikacija grijanja, skladištenje toplote.	Primjedba se djelimično usvaja. Predmetni tekst je ažuriran i uključeni su zaključci iz Studije obnove zgrada (Dugoročna strategija obnove zgrada u Crnoj Gori).
171.	U Nacionalnom energetsom i klimatskom planu potrebno je opisati na koji način će biti smanjene emisije GHG vezane za usluge.	Primjedba se djelimično usvaja. Sektor usluga je obuhvaćen predviđenim mjerama energetske efikasnosti u oblasti zgradarstva, javnih zgrada, unapređenja komunalne infrastrukture i promocije mehanizma kupac-proizvođač.
172.	U Nacionalnom energetsom i klimatskom planu potrebno je razmotriti isključenje ekološki i ekonomski neisplativih projekata razvoja velikih hidroelektrana u WAM scenariju, poput razvoja projekta HE Komarnica.	Primjedba se djelimično usvaja. Dokument je ažuriran u dijelu gdje se pominju velike HE. U pitanju je projekat koji je u razvoju, a koji ima nedvosmisleno pozitivan efekat na sigurnost snabdijevanja električnom energijom, stabilnost

		elektroenergetskog sistema, visoku integraciju novih OIE, dostizanje ciljeva u oblasti energetske efikasnosti i dekarbonizacije.
173.	Nacionalni energetski i klimatski plan potrebno je dopuniti ciljevima i stvarnim mjerama za smanjenje energetskog siromaštva.	Primjedba se djelimično usvaja. Trenutno se ne raspolaže potrebnom informacionom osnovom za kvantifikovanje energetskog siromaštva u Crnoj Gori. Nakon izrade metodologije (koja je predviđena posebnom mjerom) uspostaviće se osnova za monitoring energetskog siromaštva, a onda će biti moguće postaviti jasne, mjerljive i dostižne ciljeve. Paralelno sa definisanjem ciljeva dizajniraće se mjere različitog intenziteta i finansijske intenzivnosti kako bi se ciljevi učinili dostižnim.
18.) CRNOGORSKO DRUŠTVO EKOLOGA		
174.	Lažne pretpostavke u vezi sa izgradnjom dvije nove hidroelektrane	Primjedba se ne usvaja. Svi podaci predstavljeni u dokumentu su zvanični podaci od nadležnih institucija a na osnovu studija izvodljivosti i pripremljene tehničke dokumentacije U pitanju su projekti koji su u razvoju i u redovnoj su zakonskoj proceduri sa ciljem dobijanja građevinske dozvole, a koji imaju nedvosmisleno pozitivan efekat na sigurnost snabdijevanja električnom energijom, stabilnost elektroenergetskog sistema, visoku integraciju novih OIE, dostizanje ciljeva u oblasti energetske efikasnosti i dekarbonizacije..
175.	U cijelom dokumentu treba ažurirati brojke i grafikone do 2024.	Primjedba se djelimično usvaja. Dokument je ažuriran shodno važećem institucionalnom, regulatornom i strateškim okvirom.
176.	Potrebno je ujednačiti mjerne jedinice koje se koriste u cijelom dokumentu kada je riječ o emisijama GHG. Trenutno dolazi do miješanja gigagrama, kilotona, megatona i slično.	Primjedba se usvaja.
177.	Projekti koji su već započeti ne mogu biti smatrani kao dodatne mjere (WAM) - ako se radi o projektu koji bi bio	Primjedba se djelimično usvaja. Razlika je u tome da li je započeta faza realizacije ili je projekat u fazi konceptualnog

	realizovan bez obzira na NECP i gdje je već došlo do planiranja ili ugovaranja, on mora biti posmatran kao postojeća mjera (WEM). To takođe znači da su potrebne dodatne nove mjere koje bi bile predstavljene kao WAM, kako bi se postigla ambicioznost NECP-a. U suprotnom slučaju će NECP pretežno uključivati mjere koje već postoje.	razvoja (prva faza prije studije izvodljivosti). Projekti i mjere čiji je razvoj planiran ranije i već je u poodmakloj fazi tj. raspoložive su detaljne informacije o projektu ili mjeri, je vezan za WEM scenario. S druge strane, projekti koji su u inicijalnoj fazi tj. konceptualnoj postavci, iako se pominju kao izvjesni, usljed neraspoloživosti detaljnih informacija o izvodljivosti tretirani su u scenariju sa dodatnim mjerama.
178.	(Str. e26, e109, e115-16, e127-8): Brisati mjere ‘Uvođenje obaveznog udjela biogoriva u snabdijevanju gorivom’ i ‘Biogoriva u industriji’.	Primjedba se ne usvaja. Uvođenje biogoriva je prepoznato kao značajna mjera za dostizanje nacionalnih ciljeva. Postoje definisani obavezni udjeli prema RED III direktivi čija je transpozicija u nacionalno zakonodavstvo u toku.
179.	(Str. e26, e109, e146): Odvojiti ‘Dodatne OIE elektrane’ u raznim tehnologijama i spomenuti specifične veće projekte. Ne smiju se miješati projekti hidroelektrana sa solarnim i vjetro elektranama i treba iz plana skloniti planove za nove hidroelektrane. Vidjeti opšte komentare.	Primjedba se ne usvaja. Prilikom pripreme energetsko-klimatskog modela koji predstavlja osnovu za ocjenu mogućnosti dostizanja postavljenih nacionalnih ciljeva korišćeni su svi raspoloživi zvanični podaci o projektima OIE. Toj grupi pripadaju HE, VE i SE potpuno ravnopravno, što je evidentno iz načina na koji se procjenjuju udjeli OIE u skladu sa propisima EU. Ovaj dokument ne može ograničiti razvoj OIE projekata. Svrha dokumenta je definisati mjere i projekte kako bi se dostigli postavljeni ciljevi.
180.	(Str. e34): Brisati HE Komarnica i HE Kruševo iz Plana.	Primjedba se ne usvaja. Svi podaci predstavljeni u dokumentu su zvanični podaci od nadležnih institucija a na osnovu studija izvodljivosti i pripremljene tehničke dokumentacije. U pitanju su projekti koji su u razvoju i u redovnoj su zakonskoj proceduri sa ciljem dobijanja građevinske dozvole, a koji imaju nedvosmisleno pozitivan efekat na sigurnost snabdijevanja električnom energijom, stabilnost elektroenergetskog sistema, visoku integraciju novih OIE, dostizanje ciljeva u oblasti energetske efikasnosti i dekarbonizacije.
181.	(Str. e36 i e85): Treba izbrisati cijeli tekst o gasu koji počinje ‘Strategija razvoja energetike do 2030. godine jasno prepoznaje prirodni gas kao važan energent, koji bi doprinio	Primjedba se djelimično usvaja. Dokument je ažuriran novim informacijama o potencijalnom korišćenju gasa kao energenta u Crnoj Gori.

	diversifikaciji crnogorskog energetskeg miksa, a time i povećanju energetske sigurnost. (...)’ sve do (i uključujući) ‘Vlada Crne Gore je prvenstveno fokusirana na implementaciju mjera politike usmjerenih na domaćinstva i sektore krajnjeg korišćenja usluga.’ Tekst treba zamjeniti sa ažuriranim pogled na situaciju, kako Crna Gora ima prednost da nije ovisna od gasa i kako je to prednost koji treba održavati. Prvi dio teksta se ponavlja i na str. 85, tak da treba i tamo brisati.	
182.	(Str. e87): Nacionalni ciljevi u pogledu smanjenja zavisnosti od uvoza energije iz trećih zemalja, u svrhu povećanja otpornosti regionalnih i nacionalnih energetskeg sistema moraju da uključe sve vrste uvoza energenta.	Primjedba se usvaja.
183.	(Str. e89): Brisati zastarjelu informaciju ‘U okviru Evropskog plana investicija i oporavka, u oblasti obnovljivih izvora energije, Komisija predlaže vodeći projekat: Hidroenergetski sistem Piva u Crnoj Gori biće proširen početkom izgradnje HE Komarnica.’	Primjedba se usvaja.
184.	(Str. e146-148): Spomenuti konkretne projekte; Brisati ‘Postoje planovi za razvoj novih HE (253,9 MW/383 GWh)’	Primjedba se ne usvaja. U pitanju su projekti koji su u razvoju i u redovnoj su zakonskoj proceduri sa ciljem dobijanja građevinske dozvole, a koji imaju nedvosmisleno pozitivan efekat na sigurnost snabdijevanja električnom energijom, stabilnost elektroenergetskog sistema, visoku integraciju novih OIE, dostizanje ciljeva u oblasti energetske efikasnosti i dekarbonizacije. Svi podaci predstavljeni u dokumentu su zvanični podaci od nadležnih institucija, a na osnovu studija izvodljivosti i pripremljene tehničke dokumentacije.
185.	(Str. e280-281): Uključuje se poređenje s HE Morača bez konteksta na str. 280. Potrebno je brisati i prilagoditi slike na str. 281.	Primjedba se usvaja.

186.	(str. 293.) Isključiti projekte razvoja velikih hidroelektrana u WAM scenariju i posebno dodavanje 171,9 MW kapaciteta HE Komarnica 2032. i 82 MW HE Kruševo 2033.	Primjedba se ne usvaja. U pitanju su projekti koji su u razvoju i u redovnoj su zakonskoj proceduri sa ciljem dobijanja građevinske dozvole, a koji imaju nedvosmisleno pozitivan efekat na sigurnost snabdijevanja električnom energijom, stabilnost elektroenergetskog sistema, visoku integraciju novih OIE, dostizanje ciljeva u oblasti energetske efikasnosti i dekarbonizacije. Svi podaci predstavljeni u dokumentu su zvanični podaci od nadležnih institucija, a na osnovu studija izvodljivosti i pripremljene tehničke dokumentacije.
187.	Potrebno je isključivanje novih hidroenergetskih projekata iz NEKP-a, posebno planiranih HE Komarnica i HE Kruševo <i>[Strateška procjena uticaja na životnu sredinu na NEKP]</i>	Primjedba se ne usvaja. Pogledati prethodni odgovor.
188.	(Str. 187 ff): U djelu 7., Mjere predviđene u cilju sprečavanja, smanjenja ili otkladnjaja negativnih uticaja na zdravlje ljudi i životnu sredinu, preporučiti da se ne izgradi HE Komarnicu i HE Kruševo. <i>[Strateška procjena uticaja na životnu sredinu na NEKP]</i>	Primjedba se ne usvaja. Pogledati prethodni odgovor.
189.	(Str. 33, 109): Brisati sljedeće netačne paragrafe: (str. 33) ‘Ovdje je potrebno istaći upitnost ostvarivanja ciljeva NEKP-a do 2030. godine, s obzirom na identifikovana potencijalna odlaganja u realizaciji pojedinih ključnih projekata iz portfolija obnovljivih izvora energije. U tom kontekstu, povlačenje EPCG iz postupka procjene uticaja na životnu sredinu (EIA) za projekat HE Komarnica, iako ne znači odustajanje od realizacije projekta, može imati značajan uticaj na dinamiku sprovođenja plana i ostvarenje planiranih kapaciteta OIE u predviđenim rokovima.’ (Str. 109) ‘Međutim, ukoliko se HE Komarnica i HE Kruševo ne realizuju, ostvarenje ciljeva povećanja udjela OIE do 2030. godine postaje značajno otežano. (...)’. <i>[Strateška procjena uticaja na životnu sredinu na NEKP]</i>	Primjedba se djelimično usvaja. Dokument je ažuriran .

190.	(Str. 196): Pod ‘7.5. Mjere zaštite biodiverziteta i prirodnih dobara’ slažemo se sa mjerom ‘Izbjegavanje izgradnje hidroelektrana, vjetroelektrana i solarnih elektrana u područjima sa visokim biodiverzitetom’, ali treba dodati ‘uključujući, ali ne ograničavajući se na područja pod nacionalnim zakonodavstvom; Emerald područja, potencijalna Natura 2000 područja, i druga područja zaštićena međunarodnim zakonodavstvom i konvencijama. [Strateška procjena uticaja na životnu sredinu na NEKP]	Primjedba se usvaja.
19.) NVO Biciklo.me		
191.	Potrebno je propisati konkretne mjere za podsticanje biciklističkog i pješackog saobraćaja u urbanim područjima, s obzirom na ogroman potencijal aktivnog kretanja za smanjenje emisija GHG iz saobraćaja.	Primjedba se ne usvaja. Trenutno ne postoji dovoljno pouzdana statistička osnova kako bi se biciklistički prevoz uvrstio u strukturu učešća u prevozu putnika zajedno sa svim ostalim vidovima prevoza. U tom smislu nije moguće napraviti procjenu efekta koja je obavezna kod svake od mjera, a u smislu uticaja na postavljene ciljeve. Ovdje bi očekivani uticaj bio na ciljeve iz oblasti energetske efikasnosti i dekarbonizacije, ali usljed nepostojjećih podataka nije moguće kvantifikovati ovaj efekat.
192.	U dijelu poboljšanja energetske efikasnosti u saobraćaju potrebno je korigovati ambiciozne ciljeve e-mobilnosti i fokus preusmjeriti na održivu urbanu mobilnost kao efikasniji, ekonomičniji i realniji put ka dekarbonizaciji saobraćaja i prilagođavanju klimatskim promjenama.	Primjedba se djelimično usvaja. Nacionalni cilj je smanjenje GHG emisija u 2030. godini od 55 % u odnosu na referentnu godinu. Postavljeni nacionalni cilj se ne odnosi na neto GHG emisije kako je kod svih ostalih država usvojeno, jer se ponori uopšte ne tretiraju. Predviđena je mjera unapređenja javnog prevoza putem hibridnih i električnih autobusa i prelazak na veće korišćenje klasičnih autobusa, takođe daje rezultat kada je riječ o povećanju energetske efikasnosti i smanjenje emisija GHG. Izazov je, naravno, zainteresovanost putnika za takav vid prevoza, uvažavajući sve njegove karakteristike. Iako je održiva mobilnost nedvosmisleno prepoznata kao mjera koja doprinosi dekarbonizaciji saobraćaja iz razloga nedovoljne informacione osnove nije mogla biti modelirana niti je

		mogla biti napravljena procjena efekta koja je obavezna za svaku mjeru.
193.	U okviru finansijskih podsticaja za nabavku električnih vozila, potrebno je uvrstiti i podsticaje za nabavku električnih bicikala.	Primjedba se usvaja.
194.	Obavezati sve opštine da izrade i sprovode Planove održive urbane mobilnosti (SUMP) u skladu sa Okvirom EU za urbanu mobilnost, Evropskim zelenim dogovorom i Strategijom održive i pametne mobilnosti, uz davanje prednosti aktivnoj mobilnosti (pješačenje i upotreba bicikla), razvoju javnog prevoza, bezbjednosti saobraćaja i stvaranju javnih prostora po mjeri čovjeka. Takođe, potrebno je obezbijediti usklađivanje prostorno-planskih dokumenata i SUMP-ova.	Primjedba se djelimično usvaja. Dokument je ažuriran u pogledu potrebe za planovima održive mobilnosti.
195.	U dijelu podsticanja biciklističkog saobraćaja, uvrstiti obavezu da se obezbijede parking prostori za bicikle u stambenim i nestambenim zgradama, u skladu sa Direktivom EU 2024/1275 o energetskim svojstvima zgrada (EPBD). Takođe, propisati obavezu izgradnje parkinga za bicikle na javnim lokacijama (škole, stanice, javne ustanove, parkirališta).	Primjedba se ne usvaja. NEKP ne može da propisuje načine korišćenja prostora. EPBD direktiva je već transponovana u crnogorsko zakonodavstvo i time ne postoje ograničenja u tom pogledu.
196.	Na stranicama 23 i 48 konstatovati da je u toku revizija Strategije razvoja saobraćaja Crne Gore za period 2019–2035. godine, u cilju usklađivanja sa politikama EU u oblasti održivog saobraćaja, uključujući Strategiju održive i pametne mobilnosti.	Primjedba se usvaja.
20.) Ana Radulović		
197.	Molim Vas da potvrdite da li je ovo konačna verzija, jer sam uočila nekoliko neusklađenosti i tipografskih grešaka koje bi vrijedilo korigovati	Primjedba se usvaja.
198.	U tabelama nije objašnjena metodologija izračunavanja ključnih pokazatelja.	Primjedba se ne usvaja. Nacionalni ciljevi su postavljeni od strane EK, a računaju se u skladu sa preporukama. Uredbe

		(EU) 2018/1999 o upravljanju Energetskom unijom i klimatskim djelovanjem.
199.	Nedostaje dublja analiza podataka – dokument djeluje kao skup raznih stavki bez jasno definisane strukture i zaključaka.	Primjedba se ne usvaja. Struktura dokumenta je definisana od strane Uredbe (EU) 2018/1999 o upravljanju Energetskom unijom i klimatskim djelovanjem. Raspoloživa informaciona osnova korištena za energetske-klimatski model je prikupljena od Monstata, iz važećih energetskih bilansa i od svih relevantnih državnih institucija.